

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

EĞİTİLEBİLİR ZİHİN ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK HAZIRLANAN
İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ PROGRAMININ
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ

Tahsin FIRAT

Danışman: Prof. Dr. Nevzat BATTAL

Yüksek Lisans Tezi

Malatya
Ekim 2010

**EĞİTİLEBİLİR ZİHİN ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK HAZIRLANAN
İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ PROGRAMININ
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Tahsin FIRAT

**İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜŐÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

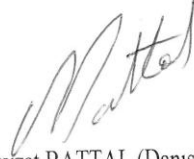
Danışman: Prof. Dr. Nevzat BATTAL

Yüksek Lisans Tezi

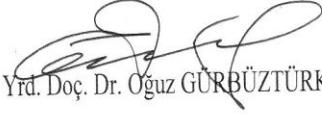
**Malatya
Ekim 2010**

KABUL VE ONAY

Tahsin FIRAT tarafından hazırlanan “Eğitilebilir Zihin Engelli Öğrencilere Yönelik Hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 19.10.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nevzat BATTAL (Danışman, Başkan)

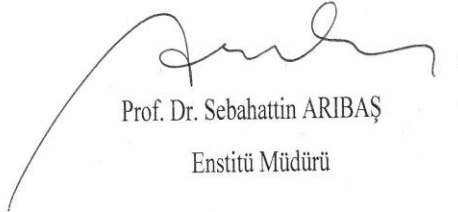

Yrd. Doç. Dr. Oğuz GURBÜZTÜRK (Üye)

Yrd. Doç. Dr. Osman ÖZOKÇU (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Sebahattin ARIBAŞ

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Nevzat BATTAL`ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **Eğitilebilir Zihin Engelli Öğrencilere Yönelik Hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi** başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Tahsin FIRAT

ÖNSÖZ

Bireylerin yaşam kalitesi, aldıkları eğitimle doğru orantılıdır. Eğitimin niteliği ise uygulanmakta olan eğitim programına bağlı olarak değişebilmektedir. Özellikle özel gereksinimli bireylere yönelik hazırlanan programların bu bireylerin sosyal gelişim becerilerini geliştirici yönde olması ve bu bireylerin ihtiyaçlarına cevap vermesi gerekmektedir. Hızla gelişen dünyamızla birlikte bireylerin ihtiyaçları da değişmektedir. Bu ihtiyaçlara cevap verebilmek için uygulanan programlar günün gereklerine göre gözden geçirilmeli, eksiklikler tespit edilmeli ve gerekli düzeltmeler yapılmalıdır. Bu nedenle bu araştırmada 2009-2010 eğitim-öğretim yılında uygulanmakta olan eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için uygulanmakta Sosyal Bilgiler Dersi Programı'nın değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

İlk olarak, araştırmamın her aşamasını birlikte yürüttüğümüz, yoğun temposuna rağmen hiçbir şekilde emeğini esirgemeyen ve sınırsız bir sabır gösteren danışmanım ve değerli hocam Sayın Prof. Dr. Nevzat BATTAL'a sonsuz teşekkür ederim. Özel eğitim alanındaki birikimi ile yardımcı olan Doç. Dr. İ. Halil DİKEN'e, her sıkıştığımda desteğini gördüğüm Yrd. Doç. Ahmet KARA'ya, İnönü Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretimi'ndeki bölüm hocalarıma ve dost desteğini devamlı hissettiren değerli dostum Kadir KURNAZ'a teşekkür ediyorum.

Ayrıca yaşantım boyunca maddi, manevi desteğini ve yardımını benden esirgemeyen ve her zaman benim yanımda olan çok sevdiğim, canım aileme teşekkür ederim.

Ekim 2010

Tahsin FIRAT

**EĞİTİLEBİLİR ZİHİN ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK HAZIRLANAN
İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ PROGRAMININ
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Tahsin FIRAT

İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Ekim, 2010

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nevzat BATTAL

ÖZET

Bu araştırmada eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Programı'nın öğretmen görüşleri ile değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma betimsel bir çalışma olup 2009-2010 eğitim öğretim yılında Adıyaman il merkezi ve beş ilçesinde bulunan 19 ilköğretim okulunda çalışan 31 özel eğitim sınıfı öğretmenine, Malatya il merkezinde bulunan beş ilköğretim okulunda çalışan 12 özel eğitim sınıfı öğretmenine, Şanlıurfa il merkezinde bulunan 10 ilköğretim okulunda çalışan 17 özel eğitim sınıfı öğretmenine ve Mardin il merkezinde bulunan iki ilköğretim okulunda çalışan üç özel eğitim sınıfı öğretmeni üzerinde uygulanmıştır.

Eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için hazırlanan Sosyal Bilgiler Programı'nın değerlendirilmesine yönelik olarak öğretmenlerin görüşlerini almak için bir anket geliştirilmiş ve öğretim programının hedeflerine, içeriğine, öğrenme-öğretme süreçlerine ve değerlendirme öğelerine ilişkin veriler bu ankette toplanmıştır.

Anket yolu ile elde edilen veriler; frekans (f), yüzde (%), aritmetik ortalama hesaplamaları ile analiz edilmiştir. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre görüşleri arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için "t" testi yapılmış ve 0,05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir. Öğretmenlerin meslekteki kıdemi, mezun olduğu alan ve yaşlarına göre görüşleri arasında

fark olup olmadığına tek yönlü varyans analizi (Anova) ile bakılmıştır. Varyans, 0,05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir. Elde edilen veriler tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre;

1. Programda yer alan hedeflere yönelik olarak:
  - Programda yer alan hedeflerin eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerine uygun olmadığı,
  - Programda yer alan hedefler öğrencinin günlük yaşamında kullanabileceği işlevsellikte olan bilgiler olmadığı,
2. Programda yer alan içeriğe yönelik olarak:
  - Programda yer alan içerik hazırlanırken öğrencilerin zihinsel özelliklerinin dikkate alınmadığı,
  - Programda yer alan içeriğin öğrenci merkezli eğitime uygun olmadığı,
3. Programda yer alan öğrenme-öğretme süreçlerine yönelik olarak:
  - Eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için ayrılan sınıfların fiziki durumunun, bu özelliklere sahip öğrencilere uygun olmadığı,
  - Sınıflarda bulunan araç-gereçlerin programı uygulamak için yeterli olmadığı,
4. Programda yer alan değerlendirme boyutuna yönelik olarak:
  - Programda yer alan değerlendirme çalışmaları örneklerinin yeterli olmadığı,
  - Programın değerlendirme boyutunda yer alan ölçütlerin eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun olmadığı,

sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, özel eğitim, eğitim programı, program değerlendirme, öğrenme yetersizliği, eğitilebilir.

**THE EVALUATION OF
PRIMARY SCHOOL SOCIAL STUDIES TEACHING PROGRAMME
WHICH WAS PREPARED FOR THE EDUCABLE MENTALLY HANDICAPPED
STUDENTS BY TEACHER VIEWS**

Tahsin FIRAT

Inönü University Institute of Educational Sciences

October, 2010

Thesis Counsellor: Prof. Dr. Nevzat BATTAL

ABSTRACT

This study aims to evaluate the Social Studies Teaching Programme which was prepared for the educable mentally handicapped students according to the teacher's views. The Research is a descriptive study and it was administered to 31 special education classroom teachers working at 19 primary schools in Adıyaman city center and its five districts; 12 special education classroom teachers working at five primary schools in Malatya city center; 17 special education classroom teachers working at ten primary schools in Şanlıurfa city center; 3 special education classroom teachers working at two primary schools in Mardin city center on 2009 - 2010 academic year.

A questionnaire was developed to get the teachers' views about assessing the Social Studies Teaching Programme which was prepared for the educable mentally handicapped students and data related to the aims of instruction curriculum, content, learning-teaching process and assessment components were collected through this questionnaire.

Datas obtained through questionnaire were analyzed by frequency (f), percentage (%) and mean. “t” test was used to determine whether the teachers’ views vary in respect of gender and it was tested in the 0.05 significance level. One way variance analysis (anova) was used to determine whether the teachers’ views vary in respect of seniority, graduation department and age. Variance was tested in 0.05 significance level. Datas obtained were interpreted through tables.

According to the results of the study, it was found that;

1. As for the targets in the curriculum:
  - Targets in the curriculum are not suitable to the level of the readiness of the educable mentally handicapped students.
  - Targets in the curriculum are not the functioning informations that students can use in their daily life.
2. As for the content in the curriculum:
  - Students’ intellectual properties are not taken into consideration during the preparing of curriculum content.
  - Content of the program is not feasible for the student-centered education.
3. As for the learning-teaching process in the curriculum:
  - Physical conditions of classes for the educable mentally handicapped students are not suitable for these students.
  - Materials in the classrooms are not sufficient to implement the curriculum.
4. As for the evaluation dimension of the curriculum:
  - Evaluation studies samples in the program are not sufficient.
  - Criterias in the evaluation dimension of the curriculum are not suitable for the educable mentally handicapped students.

Key words: Education, special education, curriculum, programme evaluation, learning disabilities, educable.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Kabul ve Onay Sayfası.....	ii
Onur Sözü.....	iii
Önsöz.....	iv
Özet.....	v
Abstract.....	vii
İçindekiler.....	ix
Tablolar Listesi.....	xiv

1. BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Problem Cümlesi.....	4
1.5. Araştırmanın Alt Problemleri.....	4
1.6. Araştırmanın Varsayımları.....	5
1.7. Araştırma Konusunun Sınırlılıkları.....	5
1.8. Tanımlar.....	5
1.9. Kısaltmalar.....	6

2. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Eğitim Programı İle İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	7
---	---

2.1.1. Eğitim.....	7
2.1.2. Eğitim Programı.....	8
2.1.3. Öğretim Programı.....	9
	Sayfa
2.1.4. Ders Programı.....	10
2.1.5. Eğitimde Program Değerlendirmenin Yeri ve Önemi.....	10
2.1.5.1. Program Değerlendirme Modelleri.....	12
2.1.5.1.1. Ertürk'ün Program Değerlendirme Yaklaşımı.....	12
2.1.5.1.2. Hedefe dayalı Program Değerlendirme Modeli.....	13
2.1.5.1.3. Eğitsel Eleştiri Modeli (Eisner Modeli).....	14
2.1.5.1.4. Stufflebeam'in Bağlam (Çevre), Girdi, Süreç ve Ürün Modeli.....	14
2.1.5.1.5. Metfessel – Michael Değerlendirme Modeli.....	15
2.1.5.1.6. Provus'un Farklar Yaklaşımı İle Değerlendirme Modeli.....	16
2.1.5.1.7. Stake'in Uygunluk – Olasılık Modeli.....	16
2.1.5.1.8. Stufflebeam Toplam Değerlendirme Modeli.....	16
2.1.5.1.9. Demirel'in Analitik Program Değerlendirme Modeli.....	17
2.1.5.2. Özel Eğitim Programı.....	18
2.1.5.2.1. Eğitilebilir Zihin Yetersizliği Olan Çocuklar İçin İlköğretim Eğitim Programı.....	19
2.1.5.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Önemi ve Amacı.....	24
2.1.5.3.1. Eğitilebilir Zihin Engelli Çocukların Sosyal Bilgiler Programı.....	26
2.1.6. Özel Eğitim İle İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	27
2.1.6.1. Özel Eğitim.....	27
2.1.6.1.1. Özel Eğitimin İlkeleri.....	28
2.1.6.2. Özel Gereksinimli Bireyler ve Eğitimi.....	28
2.1.6.3. Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocukların Sınıflandırılması.....	29
2.1.6.4. Zihinsel Yetersizlik.....	31
2.1.6.4.1. Zihinsel Yetersizliğin Nedenleri.....	32

2.1.6.4.2. Zihinsel Yetersizliğin Sınıflandırılması.....	33
2.1.6.4.2.1. Psikolojik Sınıflandırma.....	34
2.1.6.4.2.2. Eğitsel Sınıflandırma.....	35
	Sayfa
2.1.6.4.3. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitim Ortamları.....	37
2.1.6.4.3.1. Eğitilebilir Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar İçin Bulunan Eğitim Ortamları.....	38
2.2. İlgili Araştırmalar.....	41
2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	41
2.2.2. Yurt Dışında yapılan Araştırmalar.....	44

3. BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	48
3.2. Evren ve Örneklem.....	48
3.3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi.....	50
3.4. Veri Toplama Aracının Uygulanması.....	50
3.5. Verilerin Analizinde Kullanılan İstatistiksel Yöntemler.....	51

4. BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	55
1.1. Öğretmenlerin Programın Hedeflerine İlişkin Görüşleri ile İlgili Bulgular.....	55
1.2. Öğretmenlerin Programın İçeriğine İlişkin Görüşleri ile İlgili Bulgular.....	59
1.3. Öğretmenlerin Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşleri İle İlgili Bulgular.....	63
1.4. Öğretmenlerin Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşleri ile İlgili Bulgular.....	68

2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	71
2.1. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular...	71
2.2. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	73
2.3. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	75
2.4. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	77
3. Üçüncü Alt Probleme ilişkin Bulgular ve Yorumu.....	79
3.1. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular...	79
3.2. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	82
3.3. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	85
3.4. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	88
4. Dördüncü Alt Probleme ilişkin Bulgular ve Yorumu	91
4.1. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	91
4.2. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	94
4.3. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup	97

Olmadığına Dair Bulgular.....	
4.4. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	100
	Sayfa
5. Beşinci Alt Probleme ilişkin Bulgular ve Yorumu	103
5.1. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	103
5.2. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	106
5.3. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	109
5.4. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular.....	112

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar.....	115
5.2. Öneriler.....	117

KAYNAKÇA.....	118
----------------------	------------

EKLER

EK-1: Eğitilebilir Zihin Engelli Çocuklar İçin Hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Programına İlişkin Öğretmen Anket Formu.....	127
EK-2: Anketlerin Okullarda Uygulanması İle İlgili İzin Yazışmaları.....	131

TABLolar LİSTESİ

Tablo	Sayfa
1. Eğitilebilir Zihin Engelli Çocuklar İlköğretim Programı Haftalık Ders Çizelgesi.....	21
2. 2008-2009 Yılı Özel Eğitim Rehberlik Ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kurum Ve Öğrenci Sayıları.....	30
3. Zihinsel Engelli Çocukların Psikolojik ve Eğitsel Yaklaşımlara Göre Sınıflandırılması.....	34
4. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitim Ortamları.....	37
5. Araştırmanın Çalışma Grubunun Oluşturan İller, Özel Eğitim Sınıfı Bulunan İlköğretim Okulları ve Anket Uygulanan Öğretmen Sayısı....	49
6. Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımları.....	53
7. Öğretmenlerin Kıdem Durumlarına Göre Dağılımları.....	53
8. Öğretmenlerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı.....	54
9. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	54
10. Programın Hedeflerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı.....	56
11. Programın İçeriğine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı.....	60
12. Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı.....	64
13. Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı.....	69
14. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşlerine Ait t- Testi Sonuçları	72
15. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşlerine Ait t- Testi Sonuçları	74
16. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşlerine Ait t- Testi Sonuçları	76
17. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşlerine Ait t- Testi Sonuçları	78

18.	Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları	80
19.	Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları	83
Tablo		Sayfa
20.	Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları	86
21.	Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları	89
22.	Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları	92
23.	Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları	95
24.	Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları.....	98
25.	Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları	101
26.	Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları	104
27.	Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları	107
28.	Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları	110
29.	Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları	113

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın konusunu oluşturan problem, konu hakkında genel bilgiler, çalışmanın amacı ve önemi, çalışmanın temelindeki problem cümlesi, alt problemler, sınırlılıklar ve konu ile ilgili temel kavramların tanımları verilmiştir.

1.1. Problem

Her birey bir diğerinden farklı özelliklere sahip olarak dünyaya gelmektedir. Bu farklılıklar zihinsel, bedensel ve duyuşsal alanda olabilmektedir. Eğitim ile bireyin sahip olduğu bu farklı özellikleri geliştirebilmesi, eleştirel düşünme yeteneği kazanabilmesi, yeteneklerini geliştirebilmesi ve bireyin özgün bir kişilik kazanabilmesi amaçlanmaktadır.

Toplumun ayrılmaz bir parçası olan bireyin yaratma gücü ve yeteneklerini toplum yararına yöneltmek, kullanmak ve verimli kılmak büyük ölçüde bireylerin sağlıklı yetiştirilmesine ve aldıkları eğitime bağlıdır. Günümüzde çağdaş eğitim, bireylere gereksinimleri doğrultusunda hizmet sunmakla kalmayıp, bireysel farklılıkları da dikkate alarak planlanma mecburiyetinde kalmıştır. Dolayısıyla özel gereksinimli bireyleri toplumun etkin bireyleri yapma amacıyla onların mevcut bedensel, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirecek şekilde eğitim gereksinimlerinin karşılanması önem kazanmıştır (Diken ve Sucuoğlu, 1999, 25).

Her ne kadar son yıllarda özel gereksinimli bireylerin eğitiminde önemli gelişmeler sağlansa da halen istenen noktada değildir. Özel eğitime gereksinim duyan bireyler için dünyada her yıl yaklaşık olarak 3.6 milyar pound harcama yapılmakta ve bu miktarın 2/3'den fazlası ABD'deki çocuklara harcanmaktadır (O'regan, 2005, 3). Dünya Sağlık Örgütü dünyadaki 1-18 yaş arasındaki özürlü çocukların oranının ortalama olarak %12 civarında olduğunu, bu oranlar Türkiye'ye uyarlandığında 0-18 yaş arasındaki özürlü çocukların sayısının 4 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu tahminlere göre Türkiye'de özel eğitime gereksinim duyan çocukların yaklaşık olarak henüz onda biri bile eğitim hizmetlerinden tam olarak yararlanamamaktadır (Üre, 2002, 212).

Özürüleri İdaresi Başkanlığı ile Devlet İstatistik Enstitüsü işbirliği ile 2003 yılında yapılan araştırmaya göre; Türkiye’de nüfusun %12.29’unu özel gereksinime ihtiyacı olan bireyler oluşturmaktadır. Türkiye’deki özel gereksinimli birey sayısı 8 milyon 500 bindir. Özel gereksinimli bireylerin %77’si iş gücüne dahil olmayan nüfusu temsil etmektedir; yani işsizdir. Türkiye’de eğitim çağı nüfusu içinde özür grupları dağılımında %2’lik (MEB istatistiklerine göre) bir oranla bedensel yetersizlerden sonra zihinsel yetersizliği olanlar ikinci sırada yer almaktadır. (Akkuş, 2007, 4; Cavkaytar ve Diken, 2005, 11; Çelik ve Eratay, 2007, 48). Bunların yaklaşık olarak % 75-80’ini eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan çocuklar oluşturmaktadır.

Özel gereksinimi olan çocukların gereksinimlerini karşılayabilmeleri, bağımsız yaşayabilmeleri, sosyal yaşam becerilerini kazanmaları ve bu becerilerini geliştirmeleri, hayatta mutlu ve başarılı olmaları aldıkları eğitimle ilişkilidir.

Son yıllarda özel gereksinimli bireylerin, okul dönemi sonunda toplumsal yaşama uyum sağlamada başarısız oldukları ve başkalarına bağımlı olarak yaşamlarını sürdürdükleri görülmekte, bu nedenle de eğitim programlarının bireylerin gereksinimleri göz önünde bulundurularak tekrar gözden geçirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan bireylere uygulanan eğitim programlarının toplum temelli olması ve daha çok toplumsal yaşamda gerekli olan becerilerin öğretimine dayalı işlevsel öğretim verilmesi gerektiği belirtilmektedir (McDonnell, Hardman, Hightower, Kelfer-O’Donnell, Drew, 1993 Akt; Çiftçi, 2001, 27). Bir öğrenci için gerekli olan işlevsel akademik becerilere; öğrencinin günlük yaşamdaki öncelikli becerileri ile gelecekteki gereksinimleri göz önüne alınarak ve temel aritmetik, okuma, yazma, zaman, para ve sayı sayma becerilerine ilişkin öncelikleri belirlenerek karar verilebilir. Kararlaştırılan becerilerin öğretilmesi için de öğrencinin düzeyi, yaşadığı çevre, günlük rutinleri ve gereksinimlerinin bilinmesi gereklidir. Öğretilen işlevsel akademik beceriler öğrencinin düzeyine bağlı olarak, tümüyle bağımsız yaşam sürmesini, kısmi yardım alarak bağımsız olmasını ya da çevreden alacağı yoğun yardımla yaşamasını sağlayabilir (Başal ve Batu, 2002, 86).

Bovair (1992, 14)’a göre eğitim programları sadece ders içi etkinlikleri içermemeli; ders dışı faaliyetleri insan ilişkilerini, sosyal yaşamı da içermelidir. Özellikle sosyal bilgiler dersi gibi bireyin sosyal yaşam becerilerini destekleyici derslerin, değişen yaşam koşullarına

uyum sağlayıcı, kolaylaştırıcı nitelikte olması gerekmektedir. Sosyal yaşamı besleyen ve sosyal yaşamdan beslenen böylesine önemli bir dersin zaman içinde çeşitli değişimlere uğraması kaçınılmazdır. Özellikle özel gereksinimli olan bireylerin değişen yaşam koşullarını takip edebilmeleri ve bu değişikliklere uyum sağlayabilmeleri için sosyal bilgiler dersi büyük öneme sahiptir. Sözer (1998, 17)'e göre “eğitim kurumlarının en önemli amaçlarından biri, öğrencilerini, her şeyden önce, yaşadığı topluma yararlı, iyi, sorumlu birer vatandaş olarak yetiştirmektir. Öğrencileri bu amaca ulaştırmada, onlara ilk temel bilgileri kazandırmak için, ilköğretim okulları programına öncelikle (birinci, ikinci, üçüncü sınıflara) hayat bilgisi; ardından da (dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci sınıflara) sosyal bilgiler dersleri konmuştur.”

Her toplum kendisine uygun insan modelini oluşturma çabası içerisindedir. Okullar da bu işlevi yerine getirmek için, öğrencilerin toplumsal normlara uygun bir şekilde davranmalarını sağlayarak, toplumun kendilerinden bekledikleri davranışları kazandırmak amacıyla açılmış olan kurumlar olarak görülmektedir. Okullarda öğretmenler okulun amaçlarına göre hazırlanmış derslerde, derslerin amaçlarına göre yaşantıları hazırlayarak ve öğretim süreçlerini işe koşarak öğrencilere toplumun beklediği davranışları ve ortak normları kazandırma işini yaparlar. Özel gereksinimi olan çocuklar için okulların işlevini yerine getirmesi, programların onlara uygun bir şekilde uyarlanması ile mümkündür (Özyürek, 2006, 19). Nitekim programın uyarlanması kadar uygulanması ve uygulama sonuçlarının değerlendirmesi de önemli bir yer tutmaktadır.

Program değerlendirme çalışmalarında uygulayıcıların görüşlerinden yararlanmak etkililik, eksiklik ve geliştirme çalışmalarında veri toplanmasına; bu doğrultuda programın ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte olup olmadığına karar verilmesinde temel taşlardan birini oluşturmaktadır. Bu nedenlerden dolayı çalışmaya; Eğitilebilir çocuklara günümüzde uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Programının değerlendirilmesi konu olarak seçilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Eğitilebilir zihin engelli çocuklar için hazırlanan sosyal bilgiler ders programının, hedef, içerik, öğrenme- öğretme süreçleri ve değerlendirme boyutlarına yönelik öğretmen görüşleri alınıp, sosyal bilgiler ders programının uygulanmasında yaşanan problemleri ve

eksiklikleri öğretmen görüşleri doğrultusunda ortaya koymak, programı bu amaçla değerlendirmek ve olası çözüm önerileri sunmaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de özel eğitime verilen önemin son yıllarda artması ile birlikte bu alanında yapılan çalışmaların bu çocukların eğitim programları ile ilgili olan alanda kısıtlı olması araştırmanın önemini artırmaktadır. Bu çalışmanın ilgili literatüre katkı sağlayacağı ve bu alanda çalışan öğretmenlere ve öğrencilere yardımcı olacağı düşünülmektedir. Eğitim programlarının geliştirilebilmesi için sürekli değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmeler sonucunda programdaki eksikliklerin tespiti kolaylaşacaktır. Bu araştırmayla eğitilebilir sınıflardaki sosyal bilgiler ders programındaki eksiklikler tespit edilip, programının geliştirilmesinde fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Problem Cümlesi

İlköğretim okullarına bağlı özel alt sınıflarda çalışan öğretmenlerin eğitilebilir zihin engelli çocuklara yönelik hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Programı hakkındaki düşünceleri nelerdir?

1.5. Araştırmanın Alt Problemleri:

1.5.1. Öğretmenlerin eğitilebilir zihin engelli çocuklar için hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın,

1.5.1.1. Hedeflerine,

1.5.1.2. İçeriğine,

1.5.1.3. Öğrenme- öğretme süreçlerine ve

1.5.1.4. Değerlendirme ögesine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.5.2. Öğretmenlerin;

- a) Cinsiyetlerine,
- b) Kıdemlerine,
- c) Mezun olduğu alana,
- d) Yaşlarına göre:

1.5.2.1. Programın hedeflerine

1.5.2.2. Programın içeriğine

1.5.2.3. Programın öğrenme- öğretme süreçlerine ve

1.5.2.4. Programın değerlendirme ögesine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.6. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmada,

1.6.1. Öğretmenlerin ankete verdikleri cevapların tarafsız ve samimi olduğu,

1.6.2. Örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.7. Araştırma Konusunun Sınırlılıkları

Bu çalışma;

1.7.1. Adıyaman ili ve ilçelerinde, Malatya, Şanlıurfa, Mardin il merkezlerindeki eğitilebilir özel eğitim sınıfı olan okullar,

1.7.2. Kullanılan ölçme aracından elde edilen veriler ile,

1.7.3. Araştırmacının maddi imkan, zaman ve ulaşabildiği kaynaklar ile

1.7.4. 2009 – 2010 Eğitim ve Öğretim yılı ile sınırlandırılmıştır.

1.8. Tanımlar

Eğitim: Ertürk (1994, 12)’e göre eğitim, “bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istenilen yönde (eğitimin amaçlarına uygun) değişmeler meydana getirme sürecidir”

Program Değerlendirme: Ertürk (1997, 107), program değerlendirmeyi, program geliştirmenin son ve tamamlayıcı halkası ve hedeflerin gerçekleşme düzeyini tayin etme süreci olarak görmektedir.

Özel Eğitim: “Özel eğitim çoğunluktan farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale

getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir” (Ataman, 2003, 13).

Eğitilebilir Zihinsel yetersizliği (Orta Derecede Zihinsel Engelli) Olan Çocuklar:
“Zekâ bölümleri çeşitli ölçeklerde 44-74 arasında olan, gelişimleri normalden önemli farklılık göstermeyen; temel akademik beceriler ve öz bakım becerilerini öğrenebilen çocuklardır” (Özgür, 2004).

Özel Alt Sınıf: Eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan çocukların eğitimleri için normal ilköğretim okullarında açılmış olup, 16-18 öğrencisi bulunan ve özel olarak geliştirilmiş eğitim programı uygulanan sınıflardır (Çağlar, 1985, 6).

1.9. Kısaltmalar

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

M. E. B.Ö.E.H.Y: Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmenliği

S.R.G: Sayılı Resmi Gazete

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Eğitim Programı İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde; eğitim, eğitim programı, öğretim programı, ders programı, özel eğitim programları ve eğitimde program değerlendirme ele alınmıştır.

2.1.1. Eğitim

Eğitim, bireylerin dolayısı ile toplumların gelişmesinde her zaman önemli rol almıştır. Eğitim hemen hemen bütün toplumlar için kalkınmada önemli bir yatırım aracı olmuş, 21. yüzyılda ise eğitimin bu önemi daha da artmıştır. Dünyada meydana gelen sosyal, kültürel, ekonomik gelişmeler ve teknolojik değişimler eğitimi en öncelikli konu haline getirmiştir. Dolayısı ile eğitimle doğrudan ilintili olan birey ve eğitimin birey üstündeki etkisi odak noktası olmuştur. Çünkü değişimlere ve gelişmelere uyum sağlayabilen donanımlı bireyler ancak eğitim yoluyla yetiştirilebilir (Mentiş Taş, 2004, 29). Başöğretmen Atatürk eğitimin önemini şöyle vurgulamıştır; “Eğitimdir ki, bir ulusu ya özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum olarak yaşatır; ya da bir ulusu köleliğe ve yoksulluğa düşürür.” Böylesine önemli bir kavramı belli bir tanım altında toplanmak güçtür; ama buna rağmen, en kısa ve genel anlamıyla eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak, istendik yönde davranış değişim süreci (Ertürk, 1994, 12) olarak adlandırılabilir. Benzer bir ifadeyle eğitim, “bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürlenme yoluyla istenilen davranış değişikliğini meydana getirme süreci” (Demirel, 2007, 6) olarak da tanımlanabilir. Ayrıca eğitim insanları belli amaçlara göre yetiştirme olarak da bilinmektedir (Fidan, 1996, 4). Eğitim yoluyla üç türlü davranış değişikliği oluşturulabilir:

- a) Bireye yeni bir davranış kazandırılabilir
- b) Var olan bir davranış değiştirilebilir ve
- c) Var olan bir davranış geliştirilebilir (Fidan ve Erden, 1998, 224).

Bu tanımlardan yola çıkarak eğitim tanımı ile ilgili şu ortak noktaları söylemek mümkündür:

- Eğitim bir süreçtir.
- Eğitim sonunda bireyde bir değişme olmalıdır.
- Bu değişme istendik yönde olmalıdır.
- Eğitimde bir amaç ya da kazanım vardır.
- Eğitim bireyi geliştirir.
- Eğitim bireyi hayata hazırlar.
- İçsel ya da dışsal bir yaşantı sonucu oluşur.
- Eğitim kalıcı olmalıdır.
- Eğitim bireye bilişsel, duyuşsal ve devinişsel beceriler kazandırır (Dinçer, 2007, 7).

2.1.2. Eğitim Programı

Günümüzde büyük bir hızla artmakta olan bilgi, gelişen teknoloji ve ilerleyen toplumun sürekli yenilenen gereksinimleri, insanların eğitim yaşamında da değişen durumlara göre program gereksinimini arttırmaktadır. Eğitimde "program" kavramı, bu nedenle, en sık kullanılan kavramlar arasındadır (Sözer, 1998, 17). Eğitimde niteliğin geliştirilmesi, eğitim kurumlarının en önemli uğraşlarından birini oluşturmaktadır. Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında tüm eğitim faaliyetleri önceden hazırlanan bir program çerçevesinde yürütülür. Kurumda bireye hangi davranışların kazandırılacağı eğitim programlarında yer alır. Bu nedenle eğitimin niteliği büyük ölçüde uygulanan programa bağlıdır (Erden, 1998a, 2). Hedeflenen eğitim amaçlarının gerçekleşebilmesi ile eğitim faaliyetlerinin bir program çerçevesinde yapılması arasında pozitif bir ilişki vardır. Eğitim faaliyetleri sonunda amaçlanan sonuçların gerçekleşebilmesi tutarlı ve ayrıntılı bir planlamanın yapılmasını gerektirmektedir. Planlamada amaç, bireyde istenilen davranış değişmesini sağlamaktır. Bireyde meydana gelen önceden tasarlanmış bu davranış değişmesi öğrenme olarak tanımlanmaktadır. Davranış değişikliklerinin etkili biçimde gerçekleşmesi, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin önceden belirlenen bir plan çerçevesinde gerçekleştirilmesine bağlıdır (Çeliköz, 2004, 100). “Okuldaki eğitimin, planlı ve kontrollü bir süreç olmasını sağlayan temel etken, eğitim programlarıdır. Nitelik, en iyi olmak ve en mükemmeli ortaya koymak anlamında ele alındığında, nitelikli eğitim de en iyi öğrencileri yetiştirmekle mümkün olabilir. En iyi öğrenciler de çağdaş anlamda hazırlanmış eğitim programları ile yetiştirilebilirler” (Şiringel, 2006, 11). Eğitim programları, yetiştirilecek olan insan özelliklerinin belirleyicisidir. Bu nedenle eğitim programlarının niteliği ile eğitimin niteliğinin özdeş olduğu söylenebilir

(Gözütok, 2005, 177). Eğitim sistemlerine işlerlik kazandıran eğitim programları, çok kapsamlı ve çok boyutlu olduğu için tanımında güçlükler ve çeşitliliklerle karşılaşılabilir. Bu tanımlar da düşünür ve eğitimcilerin benimsemiş oldukları eğitim anlayışı ve eğitim felsefesine göre eğitimin hangi alanda olabileceğine dair değişiklik göstermektedir (Erden, 1998a, 2).

Demirel (2007, 4) eğitim programını, “Öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği” olarak tanımlamıştır.

Varış’a (1997, 14) göre de bir eğitim programı; bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar.

Erden’e (1998a, 4) göre eğitim programı, bireyde istenilen yönde davranış değişikliği meydana getirmek amacıyla yapılan ve kurumun amaçları doğrultusunda düzenlenmiş, planlanmış faaliyetlerin tümü olarak ele alınır.

2.1.3. Öğretim Programı

Demirel (2007, 6), öğretim programını “Okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneği” şeklinde tanımlamıştır.

Büyükkaragöz ve Çivi (1999, 190) öğretim programını, belli bir öğretim basamağındaki çeşitli sınıf ve derslerde okutulacak konuları, bunların amaçlarını, her dersin sınıflara göre haftada kaç saat okutulacağını ve öğretim metotlarını, tekniklerini gösteren kılavuz olarak ifade etmişlerdir.

Varış ise (1997, 14) öğretim programını, eğitim programı içinde ağırlık taşıyan, genellikle belli bilgi kategorisinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına yönelik program olarak tanımlamıştır.

Tan'a (2005, 11) göre öğretim programı, "Belli bir öğretim basamağındaki sınıflarda okutulacak derslerin, amaçlarını, içeriğini, süresini, eğitim yaşantılarını ve değerlendirme süreçlerini kapsayan çalışmalar" şeklinde tanımlamıştır.

Varış ders programını (1997, 14), "Öğretim programlarında yer alan bilgi kategorinin, disiplinlerin ve faaliyet alanlarının, eğitim amaçları ile ilişkili olan özel amaçlarını gerçekleştirmeleri için öğretim ilkelerini, konuların alt programlarındaki esasları öğrenci davranışlarına dönüştüren programlardır." şeklinde ifade etmiştir.

2.1.4. Ders Programı

Tan (2005, 11) ders programını, "Bir dersin öğretimine yönelik olarak yapılacak tüm etkinlikleri; dersin hedefleri ve içeriği, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme-değerlendirme programlamasıdır." şeklinde tanımlamaktadır.

Demirel ise ders programını (2007, 6), "Bir ders süresi içinde planlanan hedeflerin bireye nasıl kazandırılacağını gösteren tüm etkinliklerin yer aldığı bir planı." olarak tanımlamıştır.

2.1.5. Eğitimde Program Değerlendirmenin Yeri ve Önemi

Hızlı bir şekilde gelişen dünyamızda çağı yakalamak hatta çağın üstüne çıkmak iyi bir eğitim sistemi ile mümkündür. Eğitim bir taraftan gelişmeyi sağlarken diğer taraftan bu gelişmelerden etkilenen açık bir sistemdir. Bu sisteme kılavuzluk yapan eğitim programları da bu gelişmelerden etkilenmektedir. Çağın gerisinde kalmamak için, belirli ilkelere uygun olarak hazırlanan bir program tasarımının sürekli ve sistemli bir şekilde değerlendirilmeli; elde edilen sonuçlara göre düzeltilmeli, yenilenmeli ve geliştirilerek yeniden planlanması gerekmektedir. Değerlendirilmeyen program tasarıları geliştirilememekte, geliştirilmeyen tasarılar da işlevlerini kaybetmektedir (Saylan, 1998, 55). Eğitim programındaki hedef ve davranışlar denencedir. Denencelik değerlendirmeyi gerektirir (Baykul, 1992, 88). Her ne kadar program tasarısı bilimsel ilkeler doğrultusunda yapılmış olsa da, geçerli olup olmadığına programın uygulanmasından ve sonuçlarının değerlendirilmesinden sonra karar verilebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında bütün eğitim programları denencedir. Bu durum eğitim programının değerlendirilmesini zorunlu kılar. Programın denenceliği ve kalite kontrolüne ihtiyaç oluşu nedeni ile eğitim faaliyetlerinin amaca hizmet edip etmediğinin, olumsuz yan ürünlerin olup olmadığının ve faaliyet süresince enerjinin israf edilip

edilmediğini değerlendirilmesi ile mümkün olacaktır (Erden ve Bayrak, 2007, 139). Ertürk'e (1997, 108) göre, yetişek ne kadar titizlikle hazırlanmış olursa olsun bir denenceler manzumesi olmaktan öte geçemeyecektir. Bu yüzden, yetişekler uygulandıkça getirecekleri sonuçlar ışığında değerlendirilmeli ve gözden geçirilip yeniden düzenlenmelidir. Öz (1999, 108), Eğitim sistemimizin etkin ve kullanışlı bir değerlendirme programı ile birleştirilemediği sürece aksaklıkların giderilemeyeceğini ve bir gelişmenin sağlanamayacağını belirtmektedir. Saylan'a (2001, 3) göre: Bir program tasarısının geçerli ve etkili olup olmadığına uygulanması ve sonuçlarının değerlendirilmesinden sonra karar verilebilmektedir. Bu nedenle, program tasarısının sürekli ve sistemli olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Demirel (2007, 177) göre bir eğitim programının başarılı olabilmesi için tüm öğrencilerin programda amaçlanan hedeflere ulaşmış olması gerekmektedir. Ancak bu her zaman gerçekleşmeyebilir. Bu nedenle, programın uygulanması sonucunda, yetersiz kalan ya da ters işleyen öğelerin olup olmadığını, varsa aksaklıkların hangi öğeden kaynaklandığını belirlemek ve gerekli düzeltmeleri yapmak için programın değerlendirmesi gerekmektedir.

Ertürk (1997, 110), program değerlendirmenin sağladığı başlıca yararları şu şekilde sıralamıştır;

1. Mevcut eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yenilenmesine yardım eder.
2. Değerlendirme, eğitimcilerin hedeflerini yükselmelerini sağlar.
3. Değerlendirme süreci öğrencileri daha ileri öğrenmeye doğru güdüler.
4. Öğrencilerin sonraki öğrenme yaşantılarının neleri içermesi gerektiği konusunda eğitimciye ışık tutar.
5. Değerlendirme ayrıca; öğrencilere, öğretmenlere ve diğer eğitimcilere işlerin ve eserlerin gerçekçi bir tablosunu çizmek suretiyle yardımcı olabilir.

Akdağ (2006, 102) program değerlendirmeyi, geliştirilmiş ve uygulanmış bir programın etkili ve başarılı olma düzeyini belirlemek için, eldeki veriler dahilinde, çeşitli ölçütlerle karşılaştırılarak bir yargıya ulaşma süreci olarak tanımlamıştır.

Ertürk (1997, 107), ise program değerlendirmeyi, program geliştirmenin son ve tamamlayıcı halkası ve hedeflerin gerçekleşme düzeyini tayin etme süreci olarak görmektedir.

Erden (1998a, 10), “Program değerlendirme, gözlem ve çeşitli ölçme araçları ile eğitim programlarının etkililiği hakkında veri toplama, elde edilen verileri programın etkililiğinin işaretçilerin olan ölçütlerle karşılaştırıp yorumlama ve programın etkililiği hakkında karar verme sürecidir” şeklinde tanımlamaktadır.

Eğitimciler etkili olmayan programları değiştirmek ya da düzeltmeye gitmek, yeterli olan programları devam ettirmek için öğrencilere sunulan programdaki başarıları için inceleme gereksinimi duyarlar. Öğretmenler öğretim süreci sonucunda programda gerçekleşenleri ve gerçekleşmeyenleri incelemelidirler. Özel eğitim hizmetlerinin devam edip etmeyeceğini, yani uyarlamalara gereksinim olup olmadığına karar verebilmek için programın değerlendirilmesi gerekmektedir (Gürsel, 2008, 39). Bu anlamda program değerlendirmenin, programın dolayısı ile de uygulanan eğitimin kalite kontrolünü sağladığı da söylenebilir.

2.1.5.1. Program Değerlendirme Modelleri

Bir eğitim programı değerlendirilirken, hangi değerlendirme türü kullanılırsa kulansın mutlaka bir program değerlendirme modeline dayandırılması gerekmektedir. Değerlendirme yapmak, sadece programda var olanları ortaya koymak ya da amaçlara ulaşıp ulaşılmadığını kontrol etmek değildir. Değerlendirme programın aksayan yönlerini tespit etmek, varsa bu aksaklıkların nedenlerini ortaya çıkarmada önemli rol oynar. Ayrıca programda yapılacak değişiklikler konusunda kılavuzluk yapar. Program değerlendirme kapsamlı bir süreç olduğu için değerlendirme işinin sistematik ve bütünü görebilecek şekilde yapılması gerekir. Hiçbir yaklaşım tek başına yeterli kabul edilmemektedir. Bundan dolayı bir ya da fazla modelden yararlanarak, değerlendirme çalışmalarının yapılması, elde edilen verilerden yararlanarak yeniden düzenlenmesi ve eksiklerin giderilmesi gerekmektedir (Koçak, 2006, 38). Belli başlı program değerlendirme modelleri şunlardır:

2.1.5.1.1. Ertürk’ün Program Değerlendirme Yaklaşımı

Ertürk (1994, 115-117), program değerlendirme modellerini altı ana başlık altında toplamıştır.

Yetişek Tasarısına Bakarak Değerlendirme, tasarı halindeki yetişek, uygulanmaya konulmadığı için işlevini yerine getirip getirmediği anlaşılamayacaktır. Dolayısı ile yapılan bu değerlendirme bir yetişek değerlendirmesi değil; bir tasarı değerlendirmesidir. Kuramsal olarak yapılan değerlendirme işlemlerinde daha çok kullanılır. **Ortama Bakılarak Yapılan Değerlendirmede** gizli ve muhtemel uyarıcılar ile gerçekteki uyarıcılar aynı olmadığı için,

hatta her öğrencinin uyarıcıları kendine göre yorumlayacağı için yeterli bir yetişek değerlendirmesi olamaz. Böyle bir değerlendirme sadece bir ortam değerlendirmesi olur. **Başarıya Bakılarak Yapılan Değerlendirme**, bu tür değerlendirmede sadece öğrencinin bitirme sınavında gösterdiği davranışlar yetişek değerlendirmesinde baz alınır. Sistemin girdileri ve süreç göz önünde bulundurulmamaktadır. Yılsonunda ve dönem sonunda verilen öğrenci düzeyini belirlemeye dönük değerlendirme yetişek hakkında genel yargıyı oluşturmaktadır. Bu tür bir değerlendirme yetişekten çok öğrenciyi değerlendirmeye yöneliktir. **Erişiğe Bakılarak Yapılan Değerlendirme**, bu değerlendirmede öğrencilerin girişteki davranışları ile çıkıştaki davranışları arasındaki fark erişliği dolayısı ile programın niteliğini göstermektedir. Buradaki fark yetişeğin eserini oluşturacaktır. Ancak ortaya çıkan eser yetişeğin bütünü temsil edemeyeceğinden yetersiz kalmaktadır. **Öğrenmeye Bakılarak Yapılan Değerlendirme**, böyle bir değerlendirmede, istenilen kazanımlarla beraber gerçekleşen hatta istem dışı gerçekleşen kazanımları kapsamaktadır. Kapsam olarak çok geniş olduğu için uygun bir değerlendirme değildir. **Ürüne Bakılarak Yapılan Değerlendirme**, sadece öğrenci davranışına bakılmaz bununla birlikte; diğer öğrenciler, öğretmenlerin davranışlarını ve diğer ortam değişkenlerini hesaba kattığı için daha uygun bir değerlendirme çeşididir. Öğrenci davranışları girişte ve çıkışta olmak üzere en az iki defa gözlenilir, hedef davranışlarla karşılaştırılır. Böylece programın eksik ya da aksayan yönleri tespit edilir ve bunlarla ilgili gerekli düzeltmelere gidilir.

2.1.5.1.2. Hedefe Dayalı Program Değerlendirme Modeli

Tyler tarafından 1933-41 yılları arasında geliştirilen bu model halen geçerliliğini korumakla beraber, kendisinden sonraki birçok modelin çıkış noktası olmuştur. Bu model Tyler'in program geliştirme modeline dayalıdır. Tyler'in değerlendirme modeline göre programın hedefler, öğrenme yaşantıları ve değerlendirme olmak üzere üç temel ögesi vardır. Tyler'in değerlendirme modelinde niceliksel verilerden yararlanır. Tyler, öğretimin başında ve sonunda olmak üzere en az iki kez öğrenci davranışlarının ölçülerek hedeflere ulaşma derecesini saptamak gerektiğini savunmuştur. Bunun yanında davranışların kalıcılığını kontrol etmek için, program bitiminden belli bir süre sonra davranışların izleme çalışmaları ile değerlendirilmesinin önemi üzerinde durur.

Bu modelin merkezinde eğitimin hedefleri vardır, önce hangi hedeflere ulaşılabildiğine bakılır. Sonra ulaşılamayan hedeflere niçin ulaşılamadığı? Sorusunu cevaplamak için hedef ve öğrenme yaşantıları incelenir. Hedeflerin değerlendirilmesinde ulaşılamayan hedeflerin neler

olduğu? Kazandırılmaya çalışılan bu hedeflerin öğrencilere uygun olup olmadığı? Sorularına cevap aranır. Elde edilen sonuçlara dayalı olarak gerçekleştirilemeyen hedefler değiştirilir veya programdan çıkartılır (Erden, 1998a, 11-12).

Hedefe Dayalı Program Değerlendirme Modelinde aşağıdaki aşamalara yer verilmesi gerekir (Demirel, 2007, 179-180).

1. Programın hedeflerini belirleme,
2. Hedefleri kazandırılmak istenilen özelliğe göre sınıflama,
3. Hedefleri davranış cinsinden ifade etme,
4. Hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını gösterecek durumları saptama,
5. Ölçme tekniklerini geliştirme ya da seçme,
6. Öğrencilerin davranış yetenekleri ile ilgili veriyi toplama,
7. Elde edilen verilerle belirlenen hedefleri karşılaştırma.

2.1.5.1.3. Eğitsel Eleştiri Modeli (Eisner Modeli)

Bu modelin diğerlerinden temel olarak farkı, niteliksel incelemeye ağırlık vermesidir. Eğitsel eleştiri modelinin, betimleme, yorumlama ve değerlendirme olmak üzere 3 temel boyutu vardır. Bu modelin betimleme boyutunda, yeni programın sonunda okulda ne gibi değişiklikler olduğu, bu değişikliklerin öğrencileri ve öğretmenleri nasıl etkilediği, tepkilerinin neler olduğu gibi sorulara cevap aramaktadır. Ayrıca eğitimin niteliği ile ilgili özellikler tanımlanır. Yorumlama boyutunda, program sonucu meydana gelen olaylar göz önünde bulundurulur ve bu olayların olası sonuçları tahmin edilip, yorumlanır. En son olarak değerlendirme boyutunda ise betimleme ve yorumlama sonuçlarına göre programın değeri hakkında yargıda bulunulur (Erden, 1998a, 14).

2.1.5.1.4. Stufflebeam'in Bağlam (Çevre), Girdi, Süreç ve Ürün Modeli

Bu model oldukça kapsamlı ve çok yönlüdür. Stufflebeam'e göre değerlendirmenin amacı, program hakkında karar verme yetkisine olan kişilere bilgi vermektir. Program geliştirme sürecinde yetkililerin programla ilgili dört alanda karar vermesi gerekir:

1. Planlama ile ilgili kararlar
2. Yapılandırma ile ilgili kararlar
3. Uygulama ile ilgili kararlar
4. Yeniden düzenleme ile ilgili kararlar

Bu kararlara dayanak olan bilgilerin toplanması için programın dört aşamasının; bağlam (context), girdi (Input), süreç (Process) ve ürün (Product) aşamalarının değerlendirilmesi söz konusudur (Erden, 1998a, 12-13).

Bağlamın değerlendirilmesi: Programla ilgili tüm faktörler ve mevcut durum analiz edilir. Bu aşamanın amacı hedeflerin belirlenmesine temel olacak bilgilerin toplanması ve hedeflerin belirlenmesidir. Karşılanamayan ihtiyaçlar, kaçırılmış fırsatlar ve ihtiyaçların niçin karşılanmadığı analiz sırasında açıklanmaya çalışılır.

Girdinin değerlendirilmesi: Bu aşamada, programın amaçlarına ulaşmak için gerekli kaynaklar toplanır. Girdinin değerlendirilmesi aşamasında, bağlamın değerlendirilmesinin aksine, program ve öğeleri mikro düzeyde analiz edilir. Amaçlar mevcut duruma uygun olarak belirlenmiş mi? Hedefler okulun amaçları ile tutarlı mı? Öğretim stratejileri hedeflere uygun mu? Kapsam genel ve özel hedeflerle tutarlı mı? Gibi programın çeşitli öğeleri ile ilgili sorulara cevap aranır.

Sürecin değerlendirilmesi: Bu aşamada, programın uygulaması ile ilgili kararlar alınması gereklidir. Sürecin değerlendirilmesi aşamasında, program uygulanırken gerçekleştirilen ve planlanan ile gerçek etkinlikler arasındaki uyuma bakılır.

Ürünün Değerlendirmesi: Programın ürünü hakkında veri toplanarak, beklenen ürün ile gerçek ürünün karşılaştırılması esasına dayanır. Bu değerlendirme ile uygulanan programın devam edip etmeyeceği veya nasıl değişikliklere uğratılması gerektiği hakkında bilgi verir (Demirel, 2007, 183-184).

2.1.5.1.5. Metfessel – Michael Değerlendirme Modeli

Modelde eğitim dünyası içinde olan tüm bireylerin doğrudan veya dolaylı olarak değerlendirmeye katılmaları sağlanmalıdır. Genelden özele doğru hedefler geliştirilir.

Özel hedefler ise uygulanabilir şekle dönüştürülür. Bu hedefler ışığında bireylerin özelliklerini ölçecek ölçme araçları geliştirilir. Süreç üzerinde düzenli gözlemler yapıldıktan sonra toplanan bilgiler analiz edilir. Programla ilgili standartlar ve değerleri açıklanır ve ileriye yönelik uygulanabilirliği konusunda öneriler geliştirmek mümkün kılınır (Demirel, 2007, 180-181).

2.1.5.1.6. Provus'un Farklar Yaklaşımı ile Değerlendirme Modeli

Malcolm Provus tarafından geliştirilen bu model, sistem yönetimi kuramına dayalı değerlendirmeyi beş evre ve dört bileşene ayırır.

Bu dört bileşen;

1. Programın standartlarını belirleme.
2. Program performansını belirleme.
3. Performansla standartları karşılaştırma.
4. Performansla standartlar arasında bir farklılığın olup olmadığını belirlemedir.

Beş evre ise;

1. Tasarım
2. Oluşturma
3. Süreçler
4. Ürün-sonuç
5. Değerlendirme- karşılaştırma (Demirel, 2007, 181-182) olarak sıralanabilir.

2.1.5.1.7. Stake'in Uygunluk- Olasılık Modeli

Stake, düzenli ve düzensiz değerlendirmeyi birbirinden ayırmaktadır. Stake, değerlendirmeye dayalı bilgilerin girdi, süreç ve çıktı olarak 3 aşamadan oluşabileceğini söylemiştir. Stake'nin modelinde tasarlanan ve gerçekleşen çıktının uygunluğuna bakılır. Tasarlanan ile gözlenenin uyumu, tasarlanan gerçekleşti mi? Sorulara yanıt aranır (Demirel, 2007, 182-183).

2.1.5.1.8. Stufflebeam Toplam Değerlendirme Modeli

Bu model de bağlam, girdi, süreç ve ürün değerlendirmesini getirmektedir. Dört tür karar vermeyi göstermektedir:

Bunlar (Demirel, 2007, 184-185);

1. Çok bilgi ile küçük değişiklik yapılması kararı; durağan değişim olarak da anılırlar. Eğitimde en çok bu değişiklik yapılmaktadır.
2. Az bilgi ile küçük değişiklik yapılması kararı; çoğaltıcı değişim olarak adlandırılır. Az bilgiye dayalı olarak gerçekleşen bir dizi küçük değişiklikleri gösterir.

3. Az bilgi ile büyük değişiklik yapılması kararı; hareketli değişim olarak anılır. Böyle bir durumda değişimin işleyeceğine ilişkin çok az kanıtlarla girişimde bulunulur. Bu değişiklikler küçük belirtiler üzerine kurulan yenileştirici çözümlerdir.
4. Çok bilgi ile büyük değişiklik yapılması kararı; biçim değiştirici değişiklikte denir. Çok fazla bilgiyle desteklenen büyük değişikliklidir.

2.1.5.1.9. Demirel'in Analitik Program Değerlendirme Modeli

Bu modelini iki temel üstüne oturtmuştur. Birinci boyut, programın kendisi ile ilgili yazılı materyaller, ikinci boyut ise programdan etkilenen paydaşların görüşleridir. Modelde ayrıca her iki boyut için geçerli olacak veri kaynaklarına da yer verilmiştir.

Modelin birinci boyutunda program analizi önerilmekte ve analiz işlemine program tasarısından başlanmaktadır. Buna göre programın dayandığı temel felsefe, merkeze alınan öğrenme kuram veya kuramları ile program öğeleri olan hedef içerik- süreç-değerlendirme boyutları ve aralarındaki ilişkiler sırası ile incelenmektedir. Program tasarısının analizi yapıldıktan sonra mevcut durumun analizi yapılması istenmekte, bunun programın güçlü ve zayıf yönleri ile program uygulamasındaki olanakları ve tehditleri irdeleyen SWOT analizi ile yapılması önerilmektedir. Program tasarısı hazırlanırken yapılan ihtiyaç analizi çalışmasının değerlendirilmesi bu aşamada önerilmektedir. Son olarak, hazırlanan programın girdi, süreç ve çıktı boyutunda değerlendirilmesi program dokümanlarının incelenmesi ile yapılması önerilmektedir (Demirel, 2007, 188).

Modelin ikinci boyutunda ise bu programın uygulayacak paydaş görüşlerinin ayrı ayrı değerlendirilmesi önerilmektedir. Hem program hem de paydaş görüşlerine göre programın geneline ilişkin görüşler sonucunda bir karara varıp programın yeterliliği konusunda elde edilen sonuçlara göre programın uygulamasına geçilmesi ya da varsa programın tasarısında işlemeyen hususların gözden geçirilip iyileştirme çalışmalarının yapılması önerilmektedir (Demirel, 2007, 188).

Bu modellere ilave olarak şu program değerlendirme modelleri bulunmaktadır: Geleneksel Model, Endüstriyel Denetim Modeli, Saylor, Alexander ve Lewis Modeli, Kara Kutu Değerlendirme, Mali Değerlendirme, Sorumluluk Modeli, Uzman Yargı Modeli, Doğal Model, Yetki Verme Değerlendirme, Teori-Yürütme Değerlendirme, Gelişme Odaklı Model ve Stake'nin İhtiyaca Cevap Verici Program Değerlendirme Modeli (Ekinci, 2007, 14).

Ayrıca, Sönmez (2003, 409-411)'e göre eğitim sisteminin değerlendirilmesi altı basamakta gerçekleşmektedir: 1) Sisteme ve öğelerine, öğeler arasındaki ilişkilere kuramsal açıdan bakılarak yapılan değerlendirme, 2) Yalnız çıktılara bakılarak yapılan değerlendirme, 3) İşlemlere ve çıktılara bakılarak yapılan değerlendirme, 4) Girdilere ve çıktılara bakılarak yapılan değerlendirme, 5) Girdiler, işlemler ve çıktılara bakılarak yapılan değerlendirme, 6) Girdiler, çıktılar belirleyiciler (konu alanı, iş alanı, toplumsal gerçek ve insan nitelikleri, doğa) ile süzgeçlere bakılarak yapılan değerlendirme.

2.1.5.2. Özel Eğitim Programı

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin devam ettiği okul ve kurumlarda Milli Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan genel ve mesleki eğitim programları ile özel eğitim okul, kurum ve sınıflarında içerikleri öğrencilerin özelliklerine göre hazırlanmış özel eğitim programları uygulanmaktadır (MEB, 2009). Acar'a (2000) göre "Eğitimde amaç, bireylerin gereksinimleri ve bireysel farklılıkları göz önüne alınarak geliştirilecek olan programlar ile bireylere, iletişim, kendini gerçekleştirme, üretici olma yeterliği kazandırmaktır. Ancak her çocuk diğerinden farklı olarak çeşitli alanlarda öğrenme özelliklerine ve duygusal özelliklere sahiptir. Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde amaç; bireyi, toplum içindeki görevlerini gerçekleştiren, üretici, çevresiyle uyumlu, temel yaşam becerilerini gerçekleştiren bir birey konumuna getirmektir"(Akt: Turan, 2006, 10). Özel eğitim gerektiren bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme gereksinimlerini karşılamak, onları işe ve mesleğe hazırlamak amacıyla, farklı konu ve sürelerde, çevrenin olanakları ve gereksinimleri doğrultusunda yaygın eğitim programları düzenlenir. Bu programlar, özel eğitim gerektiren bireylerin aileleri ve yakın çevreleri için, bireyin gelişim sürecinde aktif rol almaları ve onlarla birlikte yaşam becerilerini geliştirmelerini sağlayacak biçimde hazırlanır (Akkuş, 2007, 34). Öğrenme zorluğu olan bir çocuğun eğitiminde aynı yaştaki diğer çocuklara oranla daha yavaş ilerleme olmakta ve düşük standartlarda başarı olabilmektedir. Temel zorluk öğrencinin öğrenmeyi kazanmasında ve bunu sağlayıcı olan uygun eğitim programlarındadır (Farrell, 2001, 5).

Cartwright ve Wind-Cowie (2005, 42-43) göre zihinsel yetersizliği olan bireyler yönelik hazırlanmış programlar, yasal taleplerle idare edilmeli ve öğrenci ihtiyaçlarına göre değiştirilmelidir. Eğitim programları çocuğun onun aracılığı ile öğrendiği araç olarak tanımlanmıştır. Bu yüzden zihinsel yetersizliği olan bireylere yönelik hazırlanan programlar

geniş yelpazeli olmalı, yasal talepleri içermeli, anahtar becerileri, fiziksel ve tıbbi faktörleri, iletişim sistemlerini dikkate almalı ve gelişimsel amaçları içermelidir. Cavkaytar ve Diken'e (2005, 66) göre zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin eğitim programlarında yanıt bulunması gereken temel soru "Bu çocukların eğitim gereksinimleri nedir?". Bu anlamda eğitim programlarında dört temel alanı geliştirmesi önem kazanmaktadır. Bunlar; Temel gelişim becerileri, uyum becerileri, toplumsal beceriler, iş ve meslek becerileri olarak belirtilmiştir. 30.05.1997 Tarihli 573 Özel Eğitim Kanun Hükmündeki Kararnameye göre; özel eğitimde, eğitim programları bireylerin eğitsel performansları dikkate alınarak ve programın amaçları bireye uyarlanarak uygulanır.

Özel eğitim okul ve sınıflarında normal okul programları uygulanır, ancak; öğrencilerin özellikleri ve öğrenme yeterlilikleri dikkate alınarak, söz konusu programlarda denkliği bozmayacak şekilde düzenlemeler yapılır. Özel eğitim okul ve sınıf programları, öğrencileri, eğitimlerini normal okullarda akranlarıyla birlikte sürdürecektir yeterliliklere ulaştırmayı amaçlayan bir yaklaşımla hazırlanır (MEB, 2009).

Özel eğitim okul ve sınıflarında süreleri ve içerikleri öğrencilerin özelliklerine göre hazırlanmış özel eğitim programları da uygulanabilir. Bu programları tamamlayanlara verilecek diploma veya sertifikaların denkliği ile üst öğrenim kurumlarına devam gibi konular ve öğrenciye sağlayacağı haklar Milli Eğitim Bakanlığı'nca belirlenir (MEB, 2009).

Özel eğitim gerektiren bireyleri ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri doğrultusunda iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlayıcı iş ve meslek eğitim programları; uygulama ağırlıklı ve bireyin o işi veya mesleği amaçlanan yeterlilikte yapmasını sağlayacak şekilde sürdürülür (MEB, 2009).

2.1.5.2.1. Eğitilebilir Zihin Yetersizliği Olan Çocuklar İçin İlköğretim Eğitim Programı

Eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan çocuklar için açılan ilköğretim okullarında ve ilköğretim okulları bünyesinde bu çocuklar için açılan özel eğitim sınıflarında 2008-2009 öğretim yılından itibaren yetersizliği olmayan çocuklar için hazırlanan ilköğretim ders öğretim programları uygulanmaktadır. Yani özel eğitim sınıflarında da yapılandırmacı yaklaşıma uygun eğitim yapılmaya başlanmıştır. Ancak, Talim ve Terbiye Kurulunun 04.06.2007 tarih ve 111 sayılı kararıyla kabul edilen ilköğretim okulları haftalık ders çizelgesi ile bu ders

çizelgesinde yer alan ders saatlerindeki farklılıklara göre öğrencilerin eğitim performansı ve ihtiyaçları doğrultusunda "Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı" (BEP) hazırlanarak uygulanmaktadır.

Bu Programda; ilköğretimde uygulanan Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi, Görsel Sanatlar, Müzik, Beden Eğitimi, Trafik güvenliği, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ile Rehberlik/Sosyal Etkinlikler yer almaktadır. Toplumsal Uyum Becerileri dersi seçmeli ders olarak düzenlenmiştir. Bu ders işlenirken İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar Eğitim Program'da yer alan Toplumsal Uyum Becerileri öğretim programından yararlanılmaktadır. Bu ders zorunlu seçmeli ders olarak okutulmaktadır (MEB, 2008).

Sinclair ve Forness'a göre (1983), eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan çocukların kendi içlerinde fazla heterojen bir özellik gösterdiği için öğretim programı da değişken olması gerekmektedir. Çocuklar zeka puanı yönünden birbirlerine benzer olsalar da, diğer tüm özellikler yönünden farklılık göstermektedirler. Sözel, kavramsal, algısal beceriler ve sosyal uyum gibi becerilerde yetersiz olabilmektedirler. Hazırlanacak program mesleki, kişisel ve sosyal amaçlar içermelidir. Öğretim programının birincil amacı, toplumda başarılı şekilde yaşam için gerekli olan beceri ve yeteneklerin kazanılmasıdır (Akt: İlhan, 2007, 20). Yakın bir zamana kadar hafif derecede zihinsel yetersizlere, geleneksel akademik konu alanlarının ağırlıklı olduğu genel eğitim programları yavaşlatılmış ve sadeleştirilmiş bir biçimde uygulanıyordu. Daha ağır derecedeki çocuklarda ise günlük yaşam etkinlikleri için gerekli ya da önkoşul olduğu düşünülen becerilerin öğretimine (bu etkinliklerle yeterince ilişki kurulmaksızın) ağırlık veriliyordu. Saatlerce, günlerce kovaya küpler konuyor, nesnelere renklerine göre gruplandırılıyordu. Bu çocuklara bu kadar bilgi yüklemenin, birçok beceriyi ölçüsüz bir biçimde öğretmenin onlara ne yararı olabilir? Yaşamlarını daha bağımsız bir biçimde sürdürmelerini sağlar mı? Sorularının cevabı önemli yer tutmaktadır (Eripek, 1996, 44).

Zihinsel öğrenme yetersizliği olan bireylerin zihinsel, sosyal, bedensel ve devinimsel özellikleri ile bireysel farklılıklarından dolayı programda yer alan amaç ve davranışlarda sınıf ve yaş gruplamasına gidilmemiştir. Hazırlanan bu program bir çerçeve program özelliği taşımaktadır. Bu nedenle öğretmen çevresel faktörler, öğrencilerin özellikleri ve

gereksinimlerini göz önünde bulundurarak programda yer alan konu, amaç ve davranışların dışında yeni konu, amaç ve davranışlar geliştirebilir (MEB, 2009).

Zihinsel öğrenme yetersizliği olan çocukların farklı özelliklere sahip olmaları nedeniyle eğitsel gereksinimlerinin karşılanabilmesi için hazırlanan bu çerçeve program esas alınarak her çocuk için bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanmalı ve uygulanmalıdır (MEB, 2009). Uygulanan program okuldan okula hatta bireylere göre bile değişiklik gösterecek şekilde esnek olmalıdır.

Tablo 1. Eğitilebilir Zihin Engelli Çocuklar İlköğretim Programı Haftalık Ders Çizelgesi

D E R S L E R		SINIFLAR / DERS SAATLERİ							
		1	2	3	4	5	6	7	8
	Türkçe	12	12	12	7	7	7	7	7
	Matematik	4	4	4	4	4	3	3	3
	Hayat Bilgisi	4	4	4					
	Fen ve Teknoloji				3	3	3	3	3
	Sosyal Bilgiler				3	3	2	2	
	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük								2
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	2	2	2	2	2	2	2	2
	Müzik	2	2	2	2	2	2	2	2
	Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2	2	2
	Teknoloji ve Tasarım						3	3	3
	Trafik Güvenliği				1	1			
	Rehberlik/Sosyal Etkinlikler	1	1	1	1	1	1	1	1
ZORUNLU DERS SAATI TOPLAMI		27	27	27	27	27	27	27	27
SECMELİ DERS SAATI TOPLAMI		3	3	3	3	3	3	3	3
GENEL TOPLAM		30	30	30	30	30	30	30	30

Kaynak: www.meb.gov.tr M.E.B., 2009

Eğitilebilir zihin engelli Çocuklar İlköğretim Eğitim Programı haftalık ders işlenişleriyle ilgili programda belirtilen esaslar şu şekildedir:

1. Sınıf ve şube sorumluluğu verilen öğretmenlere bu sınıf ve şubedeki öğrencilerin sağlık, sosyal ve kişilik hizmetleri ile diğer iş ve işlemlerine yönelik yapmış sayılacakları ek ders görevi ve bu görevlerine karşılık ödenecek ek ders ücreti, mevzuatında belirtildiği şekilde yürütülür.
2. Toplumsal Uyum Becerileri dersi seçmeli ders olarak düzenlenmiştir. Bu ders islenirken "İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar Eğitim Programı'nda yer alan Toplumsal Uyum Becerileri öğretim programından yararlanılacaktır. Bu ders zorunlu seçmeli ders olarak okutulacaktır.
3. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocuklar ilköğretim okullarında sınıf mevcudunun üçte birinin istemesi durumunda yabancı dil dersi 4-5-6-7 ve 8. sınıflarda seçmeli ders olarak okutulabilir.
4. Okutulacak seçmeli dersler, öğretim yılı başında okulun ve çevrenin şartları, öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları ile velilerin görüşleri de dikkate alınarak "Özel Eğitim Okulları Seçmeli Dersler Listesi"nden öğretmenler kurulunca belirlenir.
5. Herhangi bir seçmeli dersin seçilebilmesi için o dersin bir önceki yılda seçilmiş olması şartı aranmaz.
6. Okullar, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin ihtiyaçlarını dikkate alarak seçmeli ders çeşidini Bakanlık onayı ile arttırabilirler. Bu durumda, hazırlanacak programın/programların Bakanlıkça onaylanması gerekir.
7. Sanat etkinlikleri kapsamındaki seçmeli derslerde; sanat eğitiminin temel bilgileri verildikten sonra hafif düzeyde zihinsel yetersizliği öğrencilerin tercih, kabiliyet ve ihtiyaçları ile okulun fiziki durumu ve insan kaynakları dikkate alınarak drama, tiyatro, halk oyunları, enstrüman, resim, fotoğrafçılık, heykel vb. sanat alanlarından bir veya birkaçı üzerinde yoğunlaştırılmış etkinlikler yapılabilir.
8. Spor etkinlikleri dersinde; spor eğitiminin temel bilgileri verildikten sonra hafif düzeyde zihinsel yetersizliği öğrencilerin tercih, kabiliyet ve ihtiyaçları ile okulun fiziki durumu ve insan kaynakları dikkate alınarak güreş, futbol, voleybol, basketbol, masa tenisi vb. spor alanlarından bir veya birkaçı üzerinde yoğunlaştırılmış etkinlikler yapılabilir.

9. Rehberlik/sosyal etkinlikler ile ilgili mevzuatında belirtilmeyen seçmeli dersler notla değerlendirilmez. Ancak öğrencinin hangi seçmeli dersi aldığı karne ve diğer resmi kayıtlarda belirtilir.
10. Rehberlik ve Sosyal Etkinlikler için ayrılan ders saati, dönüşümlü bir şekilde bir hafta Rehberlik, diğer hafta Sosyal Etkinlikler için kullanılır. Sosyal Etkinlik Çalışmaları kapsamında, "Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretim ve Orta Öğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği"nde belirtilen esaslar dikkate alınarak, tamamlanması zorunlu belirli sayıdaki etkinlikler yapılır. Bu kapsamalar proje faaliyetleri şeklinde de planlanıp uygulanabilir.
11. Takviye ve etüt çalışmaları için süre ayırıp ayrılmayacağına, ayrılacaksa hangi ders/dersler için kullanılacağına şube öğretmenlerince karar verilir. Öğretmen isterse, verilen süreyi öğretim yılının farklı zamanlarında/dönemlerinde farklı dersler için de kullanabilir.
12. Kurulca belirlenen "Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumlarında Öğretmen Olarak Atanacakların Atamalarına Esas Olan Alanlar ile Mezun Oldukları Yüksek Öğretim Programları ve Aylık Karşılığı Okutacakları Derslere İlişkin Esaslar" eki çizelgede yer almayan seçmeli dersler; " Milli Eğitim Bakanlığı Kurumlarında Sözleşmeli veya Ek Ders ile Görevlendirilecek Uzman ve Usta Öğreticiler Hakkında Yönetmelik" hükümleri doğrultusunda, uzman veya usta öğreticiler tarafından okutulabilir.
13. Trafik güvenliği dersi islenirken "ders içi faaliyet" kapsamında gerektiğinde tıp doktordan ve trafik polislerinden yararlanılabilir.
14. Seçmeli derslerden Düşünme Eğitimi ve Halk Kültürü 6, 7 ve 8. sınıfların herhangi birinde veya tamamında okutulabilir. Bu derslerin 7 veya 8. sınıfta seçilmesi durumunda öğretmenin uygun göreceği önceki sınıflara ait temel kazanımlar da verilir. Ancak seçmeli Medya Okuryazarlığı dersi 6, 7 ve 8. sınıfların herhangi birinde sadece bir kez okutulur (MEB., 2009).

2.1.5.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Önemi ve Amacı

Geçmiş süreçte özel eğitime gereksinim duyan öğrencilere yönelik kazandırılması hedeflenen davranışlar; okuma- yazma becerisi ve temel matematiksel işlemleri olmuştur. Buna karşın günümüzde özel eğitim, gelişen dünyaya ayak uydurabilecek, bütünsel şekilde gelişmiş bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Özel gereksinimli bireylere kazandırılan beceriler, okul dışında da yani bireyin günlük yaşamdaki başarısı içinde önemli bir yer tutmaktadır (Scruggs, Mastropieri ve Okolo, 2008).

İnsanın toplumsal ve fiziksel çevresiyle etkileşimini zaman süreci içinde ele alan sosyal bilgiler dersi, ilköğretim programı içinde önemli bir yere sahiptir. Demokratik sürece aktif katılıma odaklı bir vatandaşlık anlayışını temel amaç olarak hedefleyen sosyal bilgiler, çocuğun toplumsallaşmasına önemli katkılar yapar. Ancak kendisinden beklenen bu katkıları yerine getirebilmesi için sosyal bilgiler eğitim programının çağdaş sosyal bilgiler anlayışı doğrultusunda hazırlanması ve geliştirilmesi gerekmektedir (Doğanay, 2008, 78).

İlköğretimde öğrencilerin sosyal yaşama hazırlanmasında sosyal bilgiler dersinin önemli bir yeri vardır. Sosyal bilimler, araştırma, deney, buluş ve benzeri bilimsel etkinlikleri içermekte, insan, toplum ve onların değerleri, çevreleriyle olan ilişkileri ile ilgilenmekte; bu konudaki bilgiyi artırmaya ve genişletmeye çalışmaktadır (Evin ve Kafadar, 2004). Sosyal bilgiler, sosyal bilimlere dayalı içeriklerden oluşması ve sosyal olan pek çok şeyi konu edinmesi nedeniyle günlük yaşamda öğrencilerin kullanacağı bilgi, beceri ve değerleri içeren bir ders olarak ilköğretim programlarında önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilgiler günlük yaşam içerisinde okulda, ailede, bir akşam yemeğinde, karşıdan karşıya geçme esnasında, otobüste, düğünde, bir hasta ziyaretinde kısaca yaşamın tamamındadır (Deveci, 2009, 2).

Sosyal bilgiler dersi ilköğretimdeki temel derslerden bir tanesidir. Sosyal bilgiler dersi, çocukların toplum ve sorunları hakkında bilgi sahibi olmaları ve bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmede, insan ilişkilerini anlamada, ulusal özellikleri kavramada en gerekli olan derslerden birisidir (Şahin, 1994, 43). İlköğretim okullarının genel olarak amacı, öğrencileri millet bilinci içerisinde, aldığı kararlarla iyi birer vatandaş olarak yetiştirmektir. Öğrencilerin gerek sosyalleşmeleri gerekse çağın gereklerine ayak uydurabilmelerini sağlamaktadır. Türkiye’de sosyal bilgiler dersi öncelikli olarak bu gelişmelere uyak uyduracak etkin ve üretken bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Akdağ, 2009, 6).

Binbaşıoğlu'na göre (1981, 42) ilköğretimde, sosyal bilgiler öğretimindeki temel amacı, öğrenciye “toplumsal kişilik” kazandırmaktır. Toplumsal kişiliğin en önemli özelliği ise iyi bir yurttaş olmaktır, iyi bir yurttaş olmaktan amaç; kişinin görev ve sorumluluklarını bilincinde olması, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasıdır.

Öztürk (2006, 24) şöyle bir açıklamada bulunmuştur: “Hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir ğretim programıdır.”

Erden (1998b, 8), sosyal bilgiler dersini, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimlerden seçilmiş olan bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlamıştır.

Sönmez'e göre sosyal bilgiler “Toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dirik bilgiler”dir. Toplumsal gerçek denildiğinde aklımıza toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü etkinlik gelebilir. İnsan yaşamında kullanımı zorunlu olan bireyin daha rahat, mutlu yaşamasını kendini gizli gleri doğrultusunda gerçekleşmesini sağlayan tüm toplumsal gerçekleri ve ilişkileri içine alır (Sönmez, 1998, 3). Sönmez, sosyal bilgileri disiplinler arası bir disiplin olarak ele almakta, temele insan ve toplumu aldığı için konuları arasında sıkı bir ilişki olduğunu belirtmiştir (Sönmez, 2005, 456-457).

Sağlamer, sosyal bilgileri program yönüyle, sosyal bilimlerden alınan içeriğe dayanarak oluşturulan üniteleri içeren program olarak belirtmiştir (Sağlamer, 1983, 6).

Tanrıgen, (2006) göre sosyal bilgiler programı, amaçlarını demokratik toplumda yasayan sorumlu vatandaşların yükümlülüklerinden türeten, içeriğini sosyal bilimlerin temel çerçevesinden alan ve yaşam boyu kullanılacak olan vatandaşlık becerilerinin uygulamasını yaptırان bir temel eğitim programıdır (Akt: Aydın, 2007, 10).

Çocuğun elde edeceği kazanç bakımından sosyal bilgiler öğretiminin amaçlarını (kapsamlı olmakla birlikte) her biri davranışa dönüştürülecek biçimde, dört ana kümede belirleyebiliriz:

1. Sosyal bilgiler derslerinde çocuğun eleştirici, yapıcı ve yaratıcı düşünme ve yetenekleri gelişir; sorun çözüme ile ilgili becerileri kazanması sağlanır;
2. Sosyal bilgiler öğretimiyle çocuk bireylerarası ilişkilerini geliştirir; işbirliği yapmasını öğrenir; sorumluluk bilinci kazanarak yetişir;
3. Sosyal bilgiler derslerinde çocuk temel yurttaşlık hak ve sorumluluklarını kavrar; anayasa ve yasalar karşısında görev ve sorumluluklarını bilir;
4. Sosyal bilgiler öğretimiyle çocuk ekonomik olma konusunda görüş kazanır; gereksinimlerini iyi belirleme ve doğru tercihler yapma alışkanlığını elde eder (Sözer, 1998, 19).

2.1.5.3.1. Eğitilebilir Zihin Engelli Çocukların Sosyal Bilgiler Programı

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı konuları sekiz yılda işlenecek şekilde düzenlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde “yakından uzağa, basitten karmaşığa, somuttan soyuta” doğru bir yol izlenerek çocuğun görüş, düşünüş ufku derece derece genişletilmelidir (MEB, 2009).

Ders konuları işlenirken; güncel olaylarla konular arasında bağlantı kurulmasına özen gösterilmelidir. Özellikle belirli gün ve haftaların kutlanması, zaferlerin veya Türk inkılablarıyla ilgili bir olayın yıl dönümü vb. günlerde gazete ve dergilerde çıkan yazılar ve resimlerle öğrencilerin konuya bağlantıları çekilmelidir. Ayrıca, konular işlenirken öğrencilerin yaşadıkları çeşitli doğal ve toplumsal olaylarla ders konuları arasında bağlantı kurabilmeleri sağlanmalıdır. Öğrencilerin çoğunun zihinsel olarak somut işlemler döneminde olduğu dikkate alınmalı, öğrenme ve öğretme ortamında sunulacak olguların yakın çevresinden ve gerçek yaşamdan seçilmesine dikkat edilmelidir (MEB, 2009).

Konuların somutlaştırılmasında tarihî tablolar, kartpostallar, resimler ve filmlerden yararlanılmalıdır. Konuların özelliklerine göre haritalardan ve atlaslardan yararlanılmalı, gerektiğinde bilgiler dilsiz haritalar üzerinde işlenmelidir (MEB, 2009).

Konuların işlenişinde, diğer derslerle ilgi kurulmalı ve konular arasında paralellik sağlanmalıdır (MEB, 2009).

2.1.6. Özel Eğitim İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde özel eğitim, zihinsel yetersizliği olan öğrenciler ve zihinsel yetersizlerin eğitimi ile ilgi kuramsal açıklamalar yapılmıştır.

2.1.6.1. Özel Eğitim

Her çocuk, bir diğerinden farklıdır. Bu farklılıklar çok genel olarak bedensel, bilişsel ve duyuşsal olarak gruplanabilir. Her çocuk kendine özgü bedensel yapıya ve işlevlere, çeşitli alanlarda öğrenme özelliklerine ve hızına, duygusal özelliklere sahiptir. Bu farklılıklar belli sınırlar içinde olduğunda, öğrenciler genel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmektedirler. Ancak, farklılıkların daha büyük boyutlu olduğu çocuklarda, genel eğitim hizmetleri yetersiz kalmakta ve özel eğitim hizmetleri gerekli olmaktadır (Kırcaali-İftar, 1998, 3). Bu manada özel eğitimi şöyle ifade etmek mümkündür: Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile özel eğitim gerektiren bireylerin bireysel yeterliliklerine dayalı, gelişim özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitimidir (Cavkaytar, 2008, 9). Ataman göre özel eğitim,“ Çoğunlukla farklı ve özel gereksinimi olan çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitim olarak adlandırmaktadır.” (Ataman, 2003, 19) olarak açıklamaktadır. Kırcaali-İftar (1998, 3) ise; ortalama öğrenci özelliklerinden önemli ölçüde farklılaşma gösteren öğrencilere sağlanan, bireysel olarak planlanmış ve bireyin bağımsız yaşama olanağını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen eğitim hizmetlerinin bütünü olarak ifade etmiştir.

Warnock raporunda özel eğitime gereksinim olanlar için şu noktaların sağlanmasının önemli olduğunu belirtmiştir:

* Özel eğitim anlam olarak; programın özel araç gereçlerle, olanak ve kaynaklarla desteklenmiş, özel eğitime gereksinim duyan bireylere göre değiştirilmiş fiziksel ortam ve özel öğretim tekniklerini içerir.

- * Bu özellikteki çocuklara uygun özel veya değiştirilmiş eğitim programlar sağlanmalıdır.
- * Özellikle sosyal yapı ve duygusal iklim eğitimdeki yerini almalıdır (Gulliford ve Upton, 1992, 3).

2.1.6.1.1. Özel Eğitimin İlkeleri

Milli Eğitim Bakanlığı 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede özel eğitimde dokuz ilkeye yer vermektedir:

1. Özel eğitim gerektiren bütün bireyler; ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
2. Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimine erken yaşta başlanır..
3. Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.
4. Özel eğitim gerektiren bireylerin, eğitsel performansları dikkate alınarak, amaç, içerik ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak yetersizliği olmayan akranları ile eğitimlerine öncelik verilir.
5. Özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürebilmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayacak kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılır.
6. Özel eğitim gerektiren bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilir ve eğitim programları bireyselleştirilerek uygulanır.
7. Ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutunda aktif katılmalarının sağlanması esastır.
8. Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, özel eğitim gerektiren bireylere yönelik etkinlik gösteren sivil toplum örgütleri ile işbirliği içinde çalışılır.
9. Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireylerin etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır (Cavkaytar, 2008, 15).

2.1.6.2. Özel Gereksinimli Bireyler ve Eğitimi

2916 sayılı kanuna göre, özel eğitime gereksinim duyan çocuklar; beden, zihin, ruh, duygu, sosyal ve sağlık özellikleri ve durumlarındaki olağan dışı ayrılıkları sebebiyle normal eğitim hizmetlerinden yararlanamayan ve 4-18 yaş grubundaki çocuklardır (Özsoy ve diğerleri, 1989, 6). Bu çocuklar, normal kabul edilen çocuklara göre çok yavaş ve standartların altında öğrenen bireylerdir (Farrell, 2001, 24). Culatta ve Tompkins, özel

gereksinimli çocuk ifadesini “Normal olarak kabul edilen çocuklardan fiziksel, duygusal veya öğrenme açısından farklılık gösteren, bu farklılığı nedeniyle farklı gereksinimleri bulunan ve bu gereksinimlerinin için özelleştirilmiş ve bireyselleştirilmiş eğitim programına dâhil edilmeleri gereken çocuk” için kullanmıştır (Güngör, 2008, 24). Çaplı’ya (1993, 279) göre gelişme ve kişisel yüzünden okullarda sağlanan eğitim ve öğretim olanaklarından daha fazla özel eğitim hizmetine gereksinimi olan çocuklara, özel eğitime muhtaç çocuk demektir. O’regan (2005, 11) özel gereksinimli bireyi, birçok alandaki gelişimsel gecikmeyi tanımlamak için kullanılır. Bu öğrencilerin temel okuryazarlık ve sosyal beceri elde etmekte zorluk çektiklerini ve entellektüel gecikme ile bağlantılı olarak dil ve konuşmada zorluk yaşayabildiklerini belirtmiştir. Ayrıca bu bireylerde düşük özsaygı, zayıf konsantrasyon ve öğrenme kabiliyetlerini etkileyen davranışsal, duyuşsal, sosyal ve fiziksel sıkıntıların var olduğunu belirtmiştir. 18.12.2004 tarihinde yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, özel gereksinimli çocukları “Özel eğitim gerektiren birey, çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarına göre beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey” olarak tanımlamaktadır. Türk Milli Eğitimin temel amaç ve ilkeleri doğrultusunda özel eğitim kurumlarının amaçlarının, özel eğitime gereksinim duyan bireylerin toplum içindeki rollerini gerçekleştirmeleri, sosyal çevreleri ile iyi ilişkiler kurmaları, iş birliği içinde çalışabilmeleri, çevresine uyum sağlayabilmeleri, üretici ve mutlu bir vatandaş olmaları ve kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmeleri için temel yaşam becerilerini geliştirebilmelerini, uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç-gereç kullanarak; ilgileri, gereksinimleri, yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını sağlamak temel gayedir (M.E.B, 2002).

2.1.6.3. Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocukların Sınıflandırılması

Her bireyin yetersizliği kendine özgü olmasına karşın, tanınması, ihtiyaçlarını belirlenmesi, eğitimlerinde daha uygun düzenleme ve planlamaya yol gösterici olması için ortak özellikleri ve eğitim ihtiyaçlarına göre sınıflandırma yapılmaktadır (Battal, 2007, 17). Bu sınıflama 14 başlık altında toplanmıştır.

1. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar (hafif, orta, ağır, çok ağır)
2. Görme Yetersizliği Olan Çocuklar,
3. İşitme Yetersizliği Olan Çocuklar,

4. Konuşma Yetersizliği Olan Çocuklar,
5. Ortopedik Yetersizlik Olan Çocuklar,
6. Sürekli Hastalığı Olan Çocuklar,
7. Üstün Yetenekliler ve Özel Yetenekli Olan Çocuklar,
8. Uyumsuz Çocuklar,
9. Korunmaya Muhtaç Çocuklar,
10. Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklar
11. Birden Fazla Alanda Yetersizliği Olan Çocuklar
12. Otizm
13. Sosyal Alan Güçlüğü Olan Çocuklar
14. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
15. Fiziksel Gelişim Geriliği Olan Çocuklar, olarak sınıflanmıştır (Greenwood, 2001, 8; Özsoy, Çağlar ve Enç, 1987, 258; Cavkaytar, 2008, 11; Kırcaali-İftar, 1998, 3)

Tablo 2. 2008-2009 Yılı Özel Eğitim Rehberlik Ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kurum Ve Öğrenci Sayıları

OKUL/KURUM TÜRÜ	OKUL KURUM	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI	YÖNETİCİ SAYISI	GENEL TOPLAM (Öğretmen+ Yönetici)
İşitme Engelliler İlköğretim Okulu	48	4821	1113	178	1291
İşitme Engelliler Meslek Liseleri	17	1692	233	50	283
Görme Engelliler İlköğretim Okulları	15	1354	396	60	456
Ortopedik Engelliler İlköğretim Okulları	3	461	81	7	88
Ortopedik Engelliler Meslek Liseleri	2	118	28	6	34
Eğitilebilir Zihinsel Engelliler İlköğretim Okulları	53	2881	1241	105	1346
Eğitilebilir Zihinsel Engelliler İş Okulları	73	2918			
Öğretilebilir Zihinsel Engelliler Eğitim Uygulama Okulları	127	5706	1635	189	1824
Öğretilebilir Zihinsel Engelliler İş Eğitim Merkezleri	129	2867			
Üstün Zekâlı ve Üstün Yetenekliler	53	5756	598	64	662
Otistik Çocuklar Eğitim Merkezleri	27	680	228	20	298
Otistik Çocuklar İş Eğitim Merkezleri	5	149			
Vakıfbank Umut Çocukları Sosyal Rehabilitasyon Merkezi Yatılı İlköğretim Okulu (Uyum Güçlüğü Olanlar)	1	40	14	4	18
Görme Engelliler Basmevi ve Akşam Sanat Okulu	1 Kurum		9	3	12
Özel Eğitim Ok. Bünyesinde Anasınıfı	65	513	57		57
Evde Eğitim					-
GENEL TOPLAM	665	29.634	5.683	686	6.369

Kaynak: MEB, 2009

Tablo 2'ye bakıldığında özel eğitim hizmeti veren toplam kurum sayısı 665, bu hizmetlerden yararlanan toplam öğrenci sayısı 29. 634, toplam öğretmen sayısı 5683 ve bu kurumlarda çalışan yönetici sayısının 683 olduğu görülmektedir.

2.1.6.4. Zihinsel Yetersizlik

Özel eğitim konseyinde zihinsel yetersizlik; doğumdan önce doğum sırasında ve doğumdan sonraki gelişim sürecinde, çeşitli nedenlerle, zihin, psiko-devimsel, sosyal olgunluk, gelişim fonksiyonlarında sürekli yavaşlama, duraklama ve gerileme sonucu olarak akranlarından dördte bir ve daha yüksek oranda gerilik oluşturan sürekli bir durum olarak tanımlanmıştır (Eripek, 1991, 178). 1973-1977 yılları arasında toplanan AAMR'nin (American Association on Mental Retardation) tanımı " Gelişim süreci içerisinde genel zihinsel işlevlerde normallerden önemli derecede gerilik, bunun yanında uyumsal davranışlarda yetersizlik gösterme durumu" olarak tanımlanmıştır. (Aktaran: Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1989, 7). AAMR'nin 2002 yılında yayınladığı bildiride ise zihinsel engellilik şu şekilde ifade edilmiştir: "Zekâ geriliği, zihinsel işlevler ve kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde görülen anlamlı sınırlılıklar olarak karakterize edilen bir yetersizliktir" (Akt. Eripek, 2003, 157). Pinsworth ve Baker 'e (2004, 3) göre zihinsel yetersizliği olan çocuk; 18 yaşından küçük bireylerde beyin gelişiminin çevresel değişikliklere uyum sağlama becerilerinde ve bilgiyi öğrenmede zorluk yaşama durumudur. Topaloğlu ve diğerleri (2003) zihinsel yetersizliği olan çocukların özelliklerini genel olarak şöyle ifade etmişlerdir:

- * Öğrenmede yavaşlık,
- * Dikkat dağınıklığı,
- * Konuşma bozukluğu ve gecikmiş konuşma,
- * Duyu-motor problemleri,
- * Günlük yaşama ilişkin becerilerde yetersizlik (Hafif derecede zihinsel özürülülerde bu yetersizlik daha az düzeydedir)
- * Sosyal becerilerde yetersizlik (Hafif derecede zihinsel özürülülerde bu yetersizlik daha az düzeydedir.)

2.1.6.4.1. Zihinsel Yetersizliğin Nedenleri

Zihinsel yetersizliğe neden olan 250'den fazla faktör bilinmektedir (Berктаş, 2007, 17). Buna rağmen yapılan bir araştırmaya göre zihinsel yetersizliği olan okul çağı çocuklarının % 12'sinin doğum öncesi nedenlerden, %6'sının doğum anı nedenleri ve % 4'ünün doğum sonrası nedenlerden kaynaklandığı, %78'inin ise nedeni tam olarak bilinmeyen sebeplerden dolayı zihinsel yetersizliğe sebep olduğu belirtilmiştir (Tekinaslan, 2008, 148). Zihinsel yetersizliğin nedenlerini şu 3 başlık altında toplamak mümkündür:

A) Doğum Öncesi Nedenler:

- a) Kromozomal Bozukluklar (Genetik)
  - i) Down Sendromu
  - ii) Edwards Sendromu
  - iii) Prader-willi Sendromu
  - iv) Willam Sendromu
  - v) Di George Sendromu
  - vi) Turner Sendromu
  - vii)Frajil X Sendromu
- b) Hamilelikte içki, sigara ve uyuşturucu kullanımı
- c) Aşırı derece röntgen ve ultraviyole ışınları almak
- d) Kazalar
- e) Frengi ve diğer bulaşıcı hastalıklar
- f) Annenin duygusal durumu
- g) Akriba evliliği
- h) Kan uyumsuzluğu
- i) Anne-Plasenta-Fetüs ünitesinin fonksiyon bozukluğu.
- j) Annenin beslenme yetersizliği
- k) Yaş
- l) Kronik hastalıklar (Akgün, 2004, 49; Ataman, 2003, 41; Caplı, 1993, 288; Esen, 2008, 145-146; Tekinaslan, 2003, 26).

B) Doğum Esnasında Nedenler

- a. Güç, geç ve erken doğumlar
- b. Doğum travması

- c. Oksijen yetersizliği sonucu beyin hücrelerinin tahrip olması
- d. Enfeksiyonlar
- e. Kanamalar (Caplı,1993, 288; Esen, 2008, 147; Tekinaslan, 2003, 26).

C) Doğum Sonrası Nedenler

- a. Kazalar
- b. İç salgı bezlerindeki bozukluklar
- c. Beyin üstüne düşme sonucunda beyin kanamaları
- d. Hastalıklar (boğmaca, kabakulak, menenjit, beyin humması, ensafalitis (beyin zarı iltihabı, polio (çocuk felci)
- e. Enfeksiyonlar
- f. Bakteri ve virüsler
- g. Kurşun veya cıva zehirlenmesi
- h. Sosyo-ekonomik yoksulluk (Akgün, 2004, 49; Berktaş, 2007, 17; Caplı, 1993, 288; Esen, 2003, 26).

2.1.6.4.2. Zihinsel Yetersizliğin Sınıflandırılması

Zihinsel yetersizliği olan çocuklar, özel eğitime gereksinim duyan bireylerin bir alt kategorisini oluşturmaktadır (Keil ve diğerleri, 2006). Zihinsel yetersizliğe sahip bireyler homojen bir grup içinde değildirler. Farklı karakteristik özelliklere, öğrenme güçlüklerine ve sosyal ve duygusal problemlere sahipler. Kendi içlerinde önemli farklılıklar gösterirler, bu amaçla sınıflandırma gereksinimi doğmuştur (Özsoy ve diğerleri, 1989, 178; Kouffman ve Hung, 2009, 452; Westwood, 1997). Sınıflandırma, tanıya, tanımaya, eğitim gereksinimlerinin ortaya çıkarılması, eğitimlerinde daha uygun düzenleme ve planlamaya yol göstermesi amacı ile yapılmaktadır. Sınıflandırma bireylerin eğitim gereksinimlerine göre yapılmıştır. Zihinsel yetersizliğe sahip olan bireylerin neyi öğrenip neyi öğrenemeyeceklerine, ne derecede öğrenecekleri sorularına yanıt aranır (Eripek, 1996, 22). Yapılan sınıflandırma eğitim ortamına çeşitli kolaylıklar sağlamaktadır.

Zihinsel yetersizliği olan çocuklar zeka derecelerine göre yaygın olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır;

- Psikolojik sınıflandırma sistemi
- Eğitsel sınıflandırma sistemi (Ersoy ve Avcı, 2000, 147).

Tablo 3. Zihinsel Engelli Çocukların Psikolojik ve Eğitsel Yaklaşımlara Göre Sınıflandırılması

Sınıflandırma Yaklaşımı	Zeka Puanı															
	80	75	70	65	60	55	50	45	40	35	30	25	20	15	10	5
Psikolojik				Hafif			Orta			Ağır						Çok Ağır
Eğitsel			Eğitilebilir				Öğretilebilir					Ağır ve Çok Ağır				

Kaynak: Özsoy, Özyürek ve Eripek, 2002

Yapılan bu sınıflandırma ile; bu özür türlerinden hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olanların en az kısıtlayıcı ortam ilkesinden hareketle öncelikle kaynaştırma eğitimine, özel eğitim sınıfına, orta düzeyde zihinsel yetersizler için açılan ilköğretim okuluna ve iş okuluna; orta ve ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerin iş eğitim uygulama okulu ve iş eğitim merkezine yönlendirilmeleri uygun olacaktır (MEB,2006).

2.1.6.4.2.1. Psikolojik Sınıflandırma

- a) **Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik:** Zeka bölümü, 69-55 arasında bulunan zihinsel yetersizliktir. Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyma durumudur.
- b) **Orta Düzeyde Zihinsel Yetersizlik:** Zeka bölümü, 54-40 arasında bulunan zihinsel yetersizliktir. Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine yoğun şekilde ihtiyaç duyma durumudur.
- c) **Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizlik:** Zeka bölümü, 39-25 arasında bulunan zihinsel yetersizliktir. Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle öz bakım becerilerinin öğretimi de dahil olmak üzere yaşam boyu süren, yaşamın her alanında tutarlı ve yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olma durumudur.

- d) Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizlik:** Zeka bölümü, 24 ve altında bulunan zihinsel yetersizliktir. Bireyin zihinsel yetersizliği yanında başka yetersizlikleri bulunması nedeniyle öz bakım, günlük yaşam ve temel akademik becerileri kazanamaması nedeniyle yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olma durumudur (MEB Mevzuat Bankası Özel Hizmetler Yönetmeliği, 2006).

2.1.6.4.2.2. Eğitsel Sınıflandırma

Zihinsel engelli çocuklar eğitim gereksinimlerine göre sınıflandırılmasında, neyi ne zaman öğrenebileceklerine yanıt aranmaktadır. Eğitimsel sınıflandırmada amaç; zihinsel yetersizliği olan çocukların hangi alanlarda özel eğitimden faydalanabileceklerinin, hangi becerileri ne derecede öğrenebileceklerinin belirlenmesidir. Grupların oluşturulmasında zeka bölümü puanları kullanılmaktadır. Bununla birlikte zeka bölümü puanları psikolojik sınıflandırma sistemine göre daha esnek tutulmaktadır.

Eğitimsel sınıflandırma;

- Eğitilebilir Zihinsel Yetersizler
- Öğretililebilir Zihinsel Yetersizler
- Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Yetersizler oluşmaktadır (Ersoy ve Avcı, 2000, 149).

a) Eğitilebilir Zihinsel Yetersizler

Zeka bölümü çeşitli ölçeklerle sürekli olarak 45-75 arasında gösteren zihinsel yetersizlerdir (MEB, 1991, 178). Zekâ yaşları yaklaşık olarak 6 yaş 1 ay ile 8 yaş 5 ay arasında bulunmaktadır. Ortalama üçüncü ya da dördüncü sınıf düzeyinde bilgi ve beceri kazanabilirler (Eripek, 1996, 23). Zihinsel engelliler grubu içinde normale en yakın olanlarıdır. Eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan çocuklar, normale yakın davranışlar sergileyebilmelerine karşın, zeka düzeylerindeki yetersizliğe paralel olarak, akademik alanlarda, sosyalleşmede, başarısız olmaktadır (Kirk, 1962, 105). Gelişimleri normalden önemli bir farklılık göstermediği için genellikle okula başlayana kadar farkına varılmaz. Okul çalışmaları başladığında özellikle akademik çalışmalarda karşılaştıkları güçlükler sonucunda gerilik ortaya çıkar. Bu gruba giren çocuklar okuma, yazma, matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebilirler. “Eğitilebilirler” terimi bu gruba giren çocukların okuma, yazma, matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebileceklerini açıklamaktadır. Bunun yanında

kendi öz bakım becerilerini de öğrenebilirler ve yetişkinlik dönemine geldiklerinde kısmende olsa geçimlerini sağlayabilecek iş becerisi edinebilirler (Özsoy ve diğerleri, 1989, 180). Eğitilebilir zihinsel engellilerde psiko-motor özellikleri arttırmak için iyi planlanmış ve organize edilmiş serbest zaman programı içerisinde yer alan etkinlikler düzenlenebilmektedir. Bu etkinlikler yoluyla çocuklara çevreye uyumlarını kolaylaştıran, fiziksel, sosyal, duygusal ve özgüven gelişimine katkıda sağlayan beceriler kazandırılabilir (Beyazıt, 2006). Zihinsel engelli çocukların büyük kısmını (yaklaşık %90'ını) eğitilebilir zihinsel yetersizler oluşturmaktadır. Bu çocukların tanılama hizmetlerini il merkezlerindeki RAM sorumludur. Ancak bu merkezlerin sunduğu tanılama hizmetleri son derece kısıtlıdır (Eripek, 1996, 35).

b) Öğretilbilir Zihinsel Yetersizler

Zeka bölümü çeşitli ölçeklerle sürekli olarak 25-44 arasında gösterip de sağlık kurumları ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilecek özel eğitim ve rehabilitasyona muhtaç olan çocuklardır (MEB, 1991, 178). Zihinsel engelliler grubunun % 3'ü bu grupta yer almaktadır. Okul çağına gelen bu çocuklar normal akranlarına kıyasla 1/4 ya da 1/2 oranında zekâya sahiptirler. Buna göre bu çocukların zekâ yaşı 1-3 yaş arasında değişim göstermektedir (Özgür, 2004). Öğretilbilirlerin genellikle gerilikleri okul öncesi dönemde fark edilmektedir. Çünkü gelişim özellikleri normallerden önemli farklılıklar göstermektedir. Okulöncesi dönemde motor gelişimde gecikme eğitimle desteklenerek yetişkinlikte azaltılabilir. Kullandıkları kelime sayısı çok sınırlı olmakla birlikte kelime hazinelerinin sosyal iletişim kurabilecek düzeyde olduğu görülmektedir. “Öğretilbilir” terimi iki anlama gelmektedir.

- 1) Temel akademik becerilerde eğitilemez,
- 2) Günlük yaşamın gerektirdiği sosyal uyum, pratik iletişim ve öz bakım becerilerini öğrenebilir. Bu bireyler yetişkinlik döneminde evde ya da korumalı iş yerlerinde geçimlerini sağlayabilirler (Özsoy ve diğerleri, 1989, 180).

c) Ağır ve Çok Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizler (Klinik Bakıma Muhtaç)

Zeka bölümü sürekli olarak 0-25 arasını gösterip, hayata kesinlikle uyum sağlayamayan ve sağlık kurumlarında sürekli bakıma ihtiyacı olan bireylerdir (MEB, 1991, 178). Bütün zekâ gelişimleri 0-2 yaş düzeyindedir. Zihinsel engelliler grubunda “Klinik bakıma gereksinim duyan çocuklar” olarak da bilinen bu çocukların zihinsel engelliler grubundaki oranları %5'tir (Özgür, 2004). İleri ve ağır derecede zihinsel yetersizliğe sahip okul öncesi çocukları, bebek gibi günlük hayatlarının her alanında yardıma muhtaçtır (Whiteside ve Homaldsimms, 1988, 17). Zihinsel yetersizlik doğum anında ya da doğumu

izleyen günlerde fark edilir. Bazı basit öz bakım becerilerini öğrenebilirler. Ancak yaşamları boyunca sürekli olarak bakıma ve yardıma ihtiyaç duyarlar (Özsoy ve diğerleri, 1989, 180).

2.1.6.4.3. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitim Ortamları

Özel gereksinimli bireyler bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal özellikleri yönünden akranlarından farklı gereksinimleri olan bireylerdir (Kargın, 2004, 1). Özel gereksinimli bireyler de normal bireyler gibi gereksinimlerini en iyi şekilde karşılayacak eğitim hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptirler. Özel gereksinimli bireylerin eğitim gereksinimlerinin karşılandığı eğitim ortamları farklılık göstermektedir (Batu; Kırcaali-İftar ve Uzuner, 2004, 36).

Bu ortamlar, olağan çocuklarla birlikte eğitim aldıkları en az kısıtlayıcı ortamlardan başlayarak yatılı ayrı özel eğitim kurumlarına kadar gitmektedir (Ataman, 2003, 21).

Tablo 4. Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitim Ortamları

Normal sınıf	Öğrenciler eğitimlerinin çoğunu normal sınıflarda alırlar. Ancak zamanlarının % 21de destek özel eğitim hizmetleri verilir. Çocuğun sınıf içi ve dışı etkinliklerin tümü özel eğitim kapsamı içinde yer alır.
Kaynak Oda	Öğrenciler okul zamanlarının en az % 21 de en çok % 60 da destek özel eğitim hizmeti alır. Zamanın geriye kalan kısmında normal sınıfta öğrenim görebilir. Bu uygulamaya yarı zamanlı kaynaştırma da denilebilir.
Ayrı Sınıf (Özel sınıf)	Öğrenciler okuldaki zamanın %60 ından fazlasını özel eğitim ve destek hizmetleri kendileri için düzenlenmiş özel sınıflarda tam zamanlı olarak alırlar. Sadece boş zamanlarda normal sınıflardaki arkadaşları ile kaynaşırlar.
Ayrı Okul	Öğrenciler okuldaki zamanın % 60 fazlasında özel gereksinimi olan çocuklara yönelik ayrı gündüzlü okullarda özel eğitim ve destek hizmeti alırlar. Akranları ile ancak okul dışı saatlerde birlikte olmaları söz konusudur.(görme engelliler, işitme engelliler okulları)
Yatılı okul	Öğrenciler, okuldaki zamanlarının % 100 özel gereksinimli çocuklar için açılmış olan yatılı kurumlarda, özel geliştirilmiş programlar, özel yetiştirilmiş personel ve özel donatılmış eğitim ortamlarında alırlar.
Ev/Hastane	Öğrenciler hastanede ya da evde özel eğitim alırlar.

Kaynak: Ataman, 2003, 22

2.1.6.4.3.1. Eğitilebilir Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklar İçin Bulunan Eğitim Ortamları

Ülkemizde orta düzeyde öğrenme (eğitilebilir) zihinsel yetersizliği çocukların eğitim alması için özel eğitim sınıfları, eğitilebilir çocuklar ilköğretim okulları ve iş okulları bulunmaktadır.

a) Özel Eğitim Sınıfı

Özel eğitim sınıfları özel gereksinimli çocuklar için önemli bir eğitim ortamını oluşturmaktadır. Özel eğitim sınıfları eğitilebilir ilköğretim okullarına kıyasla öğrencilerin genel eğitime entegre olmalarını daha fazla sağlarken, kaynaştırma eğitimi alan öğrencilere kıyasla ise kendi öğrenme seviyelerine uygun program, öğretmen, araç-gereç, fiziksel ortam ve benzer yetersizliklere sahip arkadaşlar bulabilmektedirler (Jenkinson, 1996, 123-126).

Özel eğitim sınıfları, normal okul sistemi içinde yer alan sınıflardır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin 70. maddesinin (b) bendinde, durumları ayrı bir sınıfta eğitilmeyi gerektiren öğrenciler için okul öncesi eğitim, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarında özel eğitim sınıflarının açılacağı belirtilmektedir (23937 S.R.G.). Uygulamada ise, özel eğitim sınıfları sadece normal ilköğretim okulları bünyesinde bulunmaktadır.

Özel eğitim sınıflarında farklı sınıf düzeyindeki öğrenciler bir araya getirilerek bir öğretmen tarafından öğretim uygulandığından bu sınıflar, birleştirilmiş sınıf özelliği taşırlar (MEB, 1990). Türkiye'de halen, özel eğitim sınıflarına öğrenci seçimi ve yerleştirilmesi, illerde özel eğitim hizmetlerinin düzenlenmesi ve yürütülmesinden sorumlu olan rehberlik ve araştırma merkezleri tarafından yapılmaktadır. Merkezde uygulanan testler sonucunda zeka bölümleri 45-75 arasına olduğu belirlenen öğrenciler özel eğitim sınıfına yerleştirilmektedir (Özsoy ve diğerleri, 1997, 7). Ancak, M.E.B.Ö.E.H.Y 'nin 20. maddesi gereği, bundan sonra öğrencinin özel eğitim sınıfına yerleştirilmesi işleminin, yapılan eğitsel tanılama sonucundaki gereksinimleri dikkate alınarak, Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu tarafından verilecek karara göre yapılması öngörülmektedir (23937 S.R.G.). Bu okul ve kurumlarda, bulunduğu okulun veya kurumun eğitim programını uygulayan ya da kurumun eğitim programından farklı bir eğitim programını uygulayan olmak üzere iki farklı özel eğitim sınıfı oluşturulur (M.E.B. 2006).

İlköğretim okullarında açılan özel eğitim sınıflarında birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılır. Özel eğitim sınıflarının mevcudu en fazla; okul öncesi eğitimde ve ilköğretimde 10, ortaöğretim ve yaygın eğitimde 15 öğrenciden oluşur (M.E.B., 2006).

M.E.B.Ö.E.H.Y nin 61. maddesinde de, programla ilgili olarak, özel eğitim okul ve sınıflarında genel ve mesleki öğretim programlarının uygulanacağı programlarda öğrencilerin özelliklerine göre düzenlemeler yapılacağı, bu programlarla birlikte destek eğitim programlarının uygulamasının esas olduğu öğrencilerin gelişim özellikleri ve öğrenme yeterlilikleri dikkate alınarak, farklı konu ve sürelerde hazırlanmış, iletişim becerileri ile akademik ve sosyal becerilerin geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşmış gelişimsel eğitim programlarının da hazırlanarak uygulanacağı belirtilmektedir (23937 S.R.G.).

M.E.B 01.12.2008’de aldığı kararla bulunduğu okulun veya kurumun eğitim programını uygulayan özel eğitim sınıflarında öğrenimlerini sürdüren öğrencilerin durumları, Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği 26. maddesi (g) fıkrasında “Özel eğitim sınıfını tamamlayan öğrencilere kayıtlı bulunduğu okulu veya kurumu tamamlayan yetersizliği olmayan diğer öğrencilere verilen belge verilir.” şeklinde düzenlenmiştir.

Ayrıca; 18/12/2004 tarih ve 25674 sayılı resmi gazetede yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki yönetmelik ile (İlköğretim programının amaçlarını gerçekleştiremeyen öğrencilere Öğrenim Belgesi verilir) hükmü kaldırılmıştır.

İlköğretim okullarına devam eden “Kaynaştırma ve özel eğitim sınıfı öğrencilerimizin başarılarının kendilerine uygun olarak hazırlanan Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları (BEP) dikkate alınarak değerlendirilecek, sınıf tekrarı yaptırılmayacak ve 8. sınıfı tamamladıklarında DİPLOMA düzenlenecektir.” şeklinde düzenlenmiştir (MEB, 2009).

b) Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulları

Bu okullara devam eden zihinsel yetersizliği olan çocuklara ilköğretim düzeyinde eğitim verilmektedir. Eğitilebilir çocuklar ilköğretim okullarında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar Eğitim Programı uygulanmaktaydı. Ancak orta düzeyde zihinsel yetersizliği

olan çocuklar için açılan ilköğretim okullarında ve ilköğretim okulları bünyesinde bu çocuklar için açılan özel eğitim sınıflarında 2008-2009 öğretim yılından itibaren yetersizliği olmayan çocuklar için hazırlanan ilköğretim ders öğretim programları uygulanacağı kararı alınmıştır. Bununla birlikte, Talim ve Terbiye Kurulunun 04.06.2007 tarih ve 111 sayılı Kararıyla kabul edilen ilköğretim okulları haftalık ders çizelgesi ile bu ders çizelgesinde yer alan ders saatlerindeki farklılıklara göre öğrencilerin eğitim performansı ve ihtiyaçları doğrultusunda "Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı" (BEP) hazırlanarak uygulanacağı belirtilmiştir (M.E.B., 2009).

İlköğretim okulundan mezun olan bireylere ilköğretim diploması verilerek, mesleki eğitim merkezine devam edebilmektedirler (MEB. 1999). Yine M.E.B.O.E.H.Y.'nin 36. maddesinin, dördüncü fıkrasında, ilköğretimlerini tamamlayan öğrencilere ilköğretim okulu diplomasının verileceği ve bu öğrencilerin bireysel gelişim özellikleri ve yeterliliklerine uygun orta öğretim ve yaygın eğitim kurumlarına yönlentilecekleri belirtilmektedir (23937 S.R.G.).

c) Mesleki Eğitim Merkezi

Türkiye’de daha önce “eğitilebilir çocuklar iş okulu” adıyla anılan iş okulu, yapılan değişiklikle “meslek okulu “ adını almıştır (M.E.B., 1999). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde ise meslek okulları, “mesleki eğitim merkezi “ adıyla yer almaktadır (23937 S.R.G.). Mesleki eğitim merkezi, ilköğretimlerini tamamlayan orta düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan bireylere iş ve meslek kazandırmayı amaçlayan okudur. (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 1999).

İş okulları, ilköğretimlerini tamamlayan, 21 yaşından gün almamış, orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireyler veya ilköğretimlerini tamamlayıp genel ve meslekî orta öğretim programlarına devam edemeyecek özel eğitim gerektiren bireylerin; temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak, topluma uyumlarını sağlamak, iş hayatıyla ilgili bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla gündüzlü olarak açılan okullardır. Eğitime ara vermeyenlerde yaş kaydı aranmamaktadır (MEB, 2004).

Bu okullarda sınıf mevcudu en fazla 10 kişidir. Okulun programı birinci yılı hazırlık olmak üzere dört yıldır. İş okullarında sınıf öğretmenliği esastır. Dersler, sınıf veya branş öğretmenleri tarafından okutulur (MEB, 2004).

Mesleki eğitim merkezlerinde halen “Eğitilebilir Çocuklar Okulu Programı” uygulanmaktadır (M.E.B., 1991). Programda yer alan dersler, Türkçe, Matematik, Din kültürü ve Meslek ahlakı, Sosyal Bilgiler ve Uygulamalı Meslek Bilgisi dersleridir. Hazırlık sınıfında öğrencilere kültür dersleri ve merkezdeki atölyelerde gerekli teorik bilgiler verilmekte, uygulamalı iş eğitim yoluyla temel bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır. Birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda iş yerine yerleştirilen öğrenciler, kültür derslerini haftada bir gün merkezde , uygulamalı meslek bilgisi derslerini dört gün işletmelerde, işe yerleştirilmeyen öğrenciler ise uygulamalı meslek bilgisi derslerini merkezdeki atölyelerde görmektedirler (M.E.B., 1999). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklar için bu eğitim merkezleri dışında son yıllarda rehabilitasyon merkezleri yoğunlaşmıştır. Ama tüm bunlara rağmen bu çocuklara yönelik eğitim istenen noktada değildir.

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırma problemiyle ilgili kaynakların saptanması amacıyla öncelikle konuyla ilgili kitaplar incelenmiş, yurt dışı kaynaklı süreli yayınlar ile bazı üniversite kütüphaneleri taranmış, eldeki araştırmaya benzer yönleri olan araştırma ve yayınlar süreç boyunca devamlı olarak gözden geçirilmiştir. Kaynakların ele alınmasında özel eğitim ve öğretim programları alanında yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Bu araştırmalarda ulaşılan sonuçlar özetlenerek değerlendirilmiştir. Bu bölümde sunulacak olan yayınlar Türkçe yayınlar ve yabancı kaynaklı yayınlar olmak üzere ikiye ayrılarak gruplandırılmıştır.

2.2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Dereli (1987), “Eğitilebilirler Geri Zekâlılar Türkçe Dersi Programını Değerlendirmesi” konulu araştırmasında Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda ilköğretim öğrencilerine kazandırılması amaçlanan; kurallara uygun okuma, okuduklarından bir ders çıkarma, yazım kurallarına uyma gibi davranışları kazandırmada yetersiz kaldığı görülmüştür. Eğitilebilirler Geri Zekâlılar Türkçe Dersi Programının öğrencileri hayata hazırlamada yetersiz kaldığı öğretmen, yönetici ve öğrenci velileri tarafından da belirtilerek Eğitilebilirler

Geri Zekâlılar Türkçe Dersi Programını program geliştirme ilkeleri doğrultusunda geliştirilmesi gerektiği önerilmiştir.

Sanioğlu (1992), İlkokullarda Beden Eğitimi Programını Geliştirilmesi “Alt Özel Sınıflardaki Eğitilebilir Geri Zekalı Öğrencilerin Programları” isimli çalışmasında ilköğretim bünyesinde özel alt sınıflarda uygulanan beden eğitimi dersini sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda; beden eğitimi dersinin istenen hedeflere ulaşması için bu alanda çalışan öğretmenlerin hizmet öncesinde ve hizmet içi eğitime tabi tutulmaları gerektiği belirtilmiştir. Bu özelliklere sahip öğrencilere uygun araç ve gereçlerin sağlanması gerektiği ayrıca haftalık ders saati ve sürelerinin bu çocukların algılama ve dikkat sürelerine göre yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Çiçek (1995), “Öğretilbilir Çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ders Programının Değerlendirilmesi” isimli araştırmasında Hayat Bilgisi Programının ünite hedeflerine ulaşma düzeyi ve öğretmenlerin programın öğeleri olan; hedef içerik ve eğitim durumlarına ilişkin görüşlerini öğrenci gözlem formu ve hazırlanan anketle programı değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin programda yer alan ünitelerin amaçlarına ulaşmada başarılı oldukları ve öğretmenlerin programın öğelerine yönelik görüşlerinde ise programın amaç ve içerik öğelerine ilişkin “Kısmen Katılıyorum” ve “Katılıyorum” seçeneklerinde yoğunlaşırken programın eğitim durumlarına ilişkin görüşlerinde “Katılıyorum” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Bezdüz (1996), “Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklar İlkokul Müzik Dersi Öğretim Programının İncelenmesi ve Değerlendirilmesi” isimli çalışmasında 1994-1995 öğretim yılı İçel ili merkez ilçesinde iki ilköğretim okulu özel alt sınıfında 1976 yılından beri uygulanmakta olan müzik dersi öğretim programının yapısını ve etkinliğini incelenmiştir. Programın, program geliştirme esaslarına uygunlu, öğrencilerin programa girişteki hazırbulunuşluk düzeyleri ile eğitim sonrası erişilen öğrenme düzeyleri arasındaki fark olup olmadığına bakılmıştır. Araştırma sonucunda, eğitimin, hedeflere ulaşma açısından önemli bir etkisi olduğu belirlenmiş, hedeflerin hepsinin olmasa da büyük bir çoğunluğunun öğretme yöntemleri konusunda bilgili öğretmenler tarafından kazandırılabilirdiği görülmüştür. Buna karşın alanda çalışan öğretmenlerinin sık sık hizmet içi eğitim kursları ile bilgilendirilmesi ve programın, program geliştirme esasları doğrultusunda geliştirilmesi önerilmiştir.

Alptekin (2005), “İlköğretim Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar İçin Hayat Bilgisi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” isimli araştırmasında 2001-2002 eğitim öğretim yılından uygulanmaya başlayan İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (eğitilebilir) Olan Çocuklar için hazırlanan hayat bilgisi programını, öğretmenlerin programın öğeleri olan; hedef, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme öğelerine ilişkin görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda; programda yer alan amaçların eğitilebilir zihinsel engelli öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygun hale getirilmesi gerektiği ve içeriğinin öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun yeniden düzenlenmesi gerektiği önerilmiştir. Programda yer alan öğrenme-öğretme etkinliklerinin daha fazla örnek işlenişle zenginleştirilmesi gerektiği ve gerekli materyalin sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Programa uygun ders kitabı basılarak, değerlendirme ile ilgili örnek sayısının artırılması gerektiği belirtilmiştir.

Yıldız (2005), “İlköğretim Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar İçin Hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri” isimli tez çalışmasında; 2004-2005 eğitim öğretim yılında Ankara ili merkez ilçelerinde özel eğitim sınıfı bulunan okulların öğretmenlerin görüşleri ile programın öğelerine yönelik hazırlanan anket ve görüşme formları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; programda yer alan hedeflerin orta düzeyde öğrenme yetersizliği olan öğrencilere uygun olmadığı ve yeniden gözden geçirilip düzenlenmesi gerektiği önerilmiştir. Programda içeriğin ilgi çekici kılınması gerektiği, kullanılacak yöntem ve tekniklerin çeşitlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Özel eğitim sınıfında eğitim gören öğrencilere öğrenme düzeyleri dikkate alınarak öğrenen merkezli bir program önerilmiştir.

Akkuş (2007), “Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklara Günümüzde Uygulanan İlköğretim Eğitim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” konulu çalışmasında; 2001 yılından beri ülkemizde uygulanmakta olan Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar İlköğretim Eğitim Programı hazırlanan 63 maddelik anket formu ile öğretmenlerin görüşleri alınarak programın etkinliği saptanmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda; programda yer alan amaçların programda yer alan şekilde soyut değil, açık, net ve anlaşılır olması gerektiği belirtilmiş, amaçların öğrenci özellikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda yeniden belirlenmesi gerektiği belirlenmiştir. Programda yer alan içeriğin orta düzeyde öğrenme yetersizliği olan öğrencilere göre hem ders sayısı fazla hem de içeriğinin fazla olduğu belirtilmiş bunun yerine öğrencilerin özelliklerine

uygun ve günlük yaşamda işlerine yarayacak bir içeriğin hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. Okullardaki öğrenme ortamlarının bu öğrencilere göre yeniden düzenlenmesi ve araç-gereç eksikliğinin giderilmesi gerektiği belirtilmiştir. Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar İlköğretim Eğitim Programı; sadece öğretmen görüşleri alınarak değerlendirilmemesi gerektiği belirtilmiş, Program; Milli Eğitim Bakanlığı temsilcileri, üniversitelerin bölümü temsilcileri, program geliştirme uzmanları, ölçme değerlendirme uzmanları, psikolojik danışmanlar, alanda çalışan öğretmenler ve velilerin oluşturacağı bir komisyon tarafından değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda ortaya çıkan veriler ışığında Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar İlköğretim Eğitim Programının tekrar geliştirilmesi önerilmiştir.

2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde konu ile ilgili olarak yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilecektir.

Agran; Alper ve Wehmeyer (2002) yaptıkları araştırmada öğretmenlerin orta ve ciddi boyutta öğrenme yetersizliği olan öğrencilere genel programı uygularken, nasıl davrandıkları konusundaki fikirlerini incelemek amacı ile yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin sınıf ortamında nasıl davrandıkları, bu öğrencileri gruplamada nasıl bir düzenleme yaptıkları, bu öğrencilerin genel eğitim kazanmadaki engellerin neler olduğu ve bunların program planlama faaliyetlerinin kapsamında nasıl olduğu sorulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre; öğrenme yetersizliği olan öğrenciler için iki tane programın gereksiz olduğu belirtilmiş, bir tane ama bütün öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek geniş çapta bir programın olması gerektiği belirtilmiştir. Öğretmenler genel programı kendilerine referans almada programın içinde kendilerine uygun bir planın bulunmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenler mevcut programları öğrenci çabaları karşısında büyük bir yük olarak görmekte; çünkü onlar için özellikle ağır düzeyde öğrenme yetersizliği olan çocukların genel programın kazanımlarına ulaşmalarının pek olası olmadığını düşünmektedirler. Bu yüzden onlardan akranları gibi aynı performansı göstermelerinin beklenilmemesi gerektiği vurgulanmıştır.

Cofe C. (2003) özel eğitime gereksinim duyan ve farklı tip öğrenciler için öğretmenlerin neler yapabileceklerini saptamak, öğrencilerin öğrenme alanlarını genişletmek için uygulayacakları en iyi tekniklerin neler olduğunu ortaya koymak ve öğretmenlerin nasıl daha destekleyici ve esnek olabileceklerine işaret etmek için yapılmış bir çalışmadır.

Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre; öğretmenlerin özel eğitim gereksinimi olan öğrenciler için seçebilecekleri çok fazla eğitimsel uygulamanın var olduğu belirtilmiştir. Öğretmenler öncelikle şunların farkında olmalı; her bir öğrencinin farklı ihtiyaçları var, bu yüzden bütüne yönelik değil de bireye yönelik eğitim çalışmaları olmalı. Bu çalışmalar yapılırken de bütün çocuklar için genel bir program kullanılabilir ancak; öğretmenler özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçları konusunda bilgi sahibi olmalıdır. Araştırmanın bir diğer önemli sonucu ise zihinsel yetersizliği olan çocukların, zihinsel yetersizliği olmayan akranları ile birlikte ve mümkünse en az sınırlandırılmış çevrede eğitilmeleri gerektiği belirtilmiştir.

EE, Jessi ve Soh (2005) özel gereksinimli çocuklar için hangi programın işlevsel olacağı üzerine bir araştırma yapmış ve bu konuda hazırlanan anketle öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların eğitimi ile ilgili düşüncelerini ve bu çocuklara için hazırlanmış olan programa yönelik görüşleri alınmıştır. Araştırma sonucuna göre özel gereksinimli öğrencilerin daha yavaş öğrendikleri ve öğrendiklerini genellemede güçlük çektikleri görülmüştür. Bu yüzden özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin okuldaki zamanlarını daha etkin hale getirilerek, özel becerileri öğretmeli ve akademik beceriler de günlük yaşamda uygulanabilecek şekilde olmalıdır. Daha işlevsel ve anlaşılır bir programın öğrencilerin bağımsız olmalarını sağlayacağını ve sosyal becerilerini geliştireceği vurgulanmıştır. Ayrıca okullarda bu öğrencilere daha fazla başarı fırsatı oluşturulması gerektiği ve buna yönelik olarak işbirliğine dayalı öğrenme yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun onların özsaygısını ve sosyal kabullenmelerini artıracığı belirtilmiştir.

Sartawi ve Alghazo (2006), özel gereksinimli öğrencilere yönelik öğretim uygulamalarını etkileyen faktörler çeşitli değişkenler göz önünde bulundurularak özel eğitim sınıflarında çalışan 63 özel eğitim öğretmenine 4 temadan oluşturulan ölçeği uygulanarak etkili öğretim uygulamaları hakkındaki öğretmen görüşleri alınmıştır. Bu uygulamalar da yüksek öz yeterliliğe sahip öğretmenler, öğretilmede daha çok yenilikçi sınıf yönetiminde seçerken, daha çok tecrübeli olan öğretmenler, sınıf içerisinde daha iyi bir güven ortamı ile karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca iş deneyimi fazla olan öğretmenler, öğretim ve yönetim bakımından yüksek bir seviyede iken öğrencileri değerlendirme açısından düşük bir seviyede oldukları görülmüştür. Bunun tam tersi ise, düşük özyeterliliğe sahip öğretmenler, öğrencinin yanlış cevabı karşısında daha çok eleştirel bir yöntem izlemiştir. Sonuç olarak, özel eğitimin istenen düzeyde olmamasının pek çok nedene dayalı olabildiği belirtilmiştir.

Pavri ve Hegwer-Divita (2006), yaptıkları araştırmada; özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin, özel gereksinimli öğrencilerin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile neler yaptıklarını ortaya koymaktadır. Çalışma 150 özel eğitim öğretmenin katılımı ile gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; öğretmenler öğrencilerinin eğitim ihtiyaçlarının karşılamakta tamamen kendi sorumluluklarında olduklarını ve günlerinin %11'den fazlasını öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamakla geçirdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerin sınıf ve okul kurallarına daha uyumlu olmaları, arkadaşları ile ilişkilerini geliştirmeleri için faaliyetlerde bulduklarını belirtmişlerdir. Ancak öğretmenler bu durumların hiçte kolay olmadığını çünkü; aldıkları üniversite eğitiminin ve personel geliştirme programlarının bunları uygulamakta yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin uzlaştıkları temel nokta eğitim programlarının özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılaması gerektiği ve bununda bu eğitim programları ile mümkün olamayacağıdır.

Pugia (2008), sosyal beceri programının kaynaştırma öğrencileri üzerinde faydalı olup olmadığı üzerine yaptığı çalışmada; seçilen programın etkinliği ile ilgili görüş sağlanıp, yapılan program geliştirme çalışmaları gelecekte rehberlik yapması için okul idarecilerine ve öğretmenlere gönderilmiştir. Araştırma 13 özel eğitim öğretmenin katılımı ile yapılan nitel bir çalışmadır. Araştırma sonucunda; yapılan araştırmada sosyal beceri ile başarı arasında yüksek bir korelasyon olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada daha etkili bir program geliştirmek için hala yapılacak çok işin olduğu vurgulanmaktadır. Hiçbir etkileşim her öğrencinin sosyalleşmesi için tek başına yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Öğrencinin okulda, aile ile birlikte iken bir bütünlük halinde gelişiminin sağlanması gerekmektedir. Çocukların farklı kişilikleri, dünya görüşleri, öğrenme stilleri ve beceri eksiklikleri vardır. En etkili müdahale, her çocuğun kişisel ihtiyacını belirlemek ve her bireye ihtiyaç duyduğu eğitimi sunmakla mümkün olacağı belirtilmiştir.

King – Sears (2008) yaptığı araştırmada, iki tane yanlış anlayışı tanımlamıştır: birincisi zihinsel yetersizliği olan çocukların genel eğitim programlarını öğrenmelerinde yetersiz oldukları, ikincisi ise öğretmenlerin programı bitirmek için özel gereksinimli olmayan öğrencileri geride bıraktıklarıdır. Araştırma sonuçlarına göre orta düzeyde öğrenme yetersizliği olan çocukların genel eğitim programlarını, sorumluluk sahibi eğitimciler sayesinde öğrenebildikleri belirtilmiştir. Yetersizliği olan çocukların eğitim ortamları öğrenme

ihtiyaçlarına göre uygun hız ve formatta olursa; bu çocukların öğrenmelerinde belirgin artış olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucu ise; eğitim programlarının gerektiği şekilde tamamlanması için farklı ğretim yöntem ve tekniğinin kullanılarak bütün öğrencilerin seviyelerine ve hızına uygun şekilde olması gerektiği belirtilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, yapılan araştırmanın modeli, evreni, veri toplama aracının geliştirilmesi, uygulanması ve verilerin çözümlenmesi konularına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma eğitilebilir zihin engelli çocuklar için hazırlanan Sosyal Bilgiler Ders Programını uygulayan öğretmenlerin program hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmış olan ilişkisel tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. İlişkisel Tarama Modeli, “iki yada daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir” (Karasar, 2008, 77).

Genel tarama modelleri çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2008, 79).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2009 – 2010 eğitim – öğretim yılında Adıyaman il merkezi ve ilçelerinde, Malatya, Şanlıurfa ve Mardin il merkezlerinde eğitilebilir çocuklara eğitim veren 63 özel eğitim sınıfı öğretmeni oluşturmaktadır.

Bu öğretmenlerin tamamına ulaşılabileceği düşünüldüğünden ayrıca örneklem alma yoluna gidilmemiştir; böylece araştırma evreni aynı zamanda çalışma evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma gurubunu oluşturan okul ve öğretmen sayıları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Araştırmanın Çalışma Grubunun Oluşturan İller, Özel Eğitim Sınıfı Bulunan İlköğretim Okulları ve Anket Uygulanan Öğretmen Sayısı

İller	İlçeler	İlköğretim Okulları	Anket Uygulanan Öğretmen Sayısı	Toplam
ADIYAMAN	Merkez	İMKB İ.Ö.O	2	18
		Cumhuriyet İ.Ö.O	2	
		TOBB İ.Ö.O	2	
		Hürriyet İ.Ö.O	2	
		Mehmet Akif İ.Ö.O	2	
		Zeynep Turgut İ.Ö.O	2	
		İnönü İ.Ö.O	2	
		Karacaoğlan İ.Ö.O	1	
		Altınşehir İ.Ö.O	2	
		Öğrenciler İ.Ö.O	1	
	Kahta	Kubilay İ.Ö.O	2	6
		Yahya Kemal İ.Ö.O	1	
		T.P.A.O İ.Ö.O	1	
		Gazi İ.Ö.O	2	
	Gölbaşı	Gölbaşı Merkez (Yavuz) İ.Ö.O	3	4
		Gölbaşı 75. Yıl İMKB Yibo İ.Ö.O	1	
	Çelikhan	Cumhuriyet İ.Ö.O	1	1
Tut	Fatih İ.Ö.O	1	1	
Samsat	Merkez İ.Ö.O	1	1	
MALATYA	Merkez	Abdulkadir Eriş İ.Ö.O	4	12
		Hacı İbrahim İ.Ö.O	3	
		Kazım Karabekir İ.Ö.O	2	
		Necati Bey İ.Ö.O	2	
		Türk Telekom İ.Ö.O	1	
ŞANLIURFA	Merkez	Şehitlik İ.Ö.O	2	17
		Cengiz Topel İ.Ö.O	1	
		Bahçelievler İ.Ö.O	2	
		Sırrın İ.Ö.O	1	
		Vatan İ.Ö.O	3	
		Mehmet Akif İnan İ.Ö.O	1	
		Yakup Kalfa İ.Ö.O	3	
		Dr. Cavit Özyeğin İ.Ö.O	1	
		Yenişehir İ.Ö.O	1	
		Nazif Bayaktar İ.Ö.O	2	
MARDİN	Merkez	Fatih İ.Ö.O	2	3
		Cemil Tutaş İ.Ö.O	1	
TOPLAM				63

Tablo 5’de görüldüğü gibi araştırmanın çalışma evrenini oluşturan; Adıyaman il merkezi ve beş ilçesinde bulunan 19 ilköğretim okulunda 31 özel eğitim sınıfı öğretmenine, Malatya il merkezinde beş ilköğretim okulunda 12 özel eğitim sınıfı öğretmenine, Şanlıurfa il merkezinde 10 ilköğretim okulunda 17 özel eğitim öğretmenine ve Mardin il merkezinde bulunan iki ilköğretim okulunda çalışan üç özel eğitim sınıfı öğretmenine uygulanmıştır.

3.3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Bu çalışmada belirlenen amaçlara ulaşmak öncelikle bu konuda daha önce yapılmış araştırmalar ve ilgili kuramsal kaynaklar taranmış, benzer anketler ve görüşme formları incelenmiştir. Eğitilebilir zihin engelli çocuklar için hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Programı’nın “hedef, içerik, öğrenme ve öğretme süreçleri ve değerlendirme” boyutlarına ilişkin soru maddelerini kapsayan sosyal bilgiler dersi öğretmen anketi ve görüşme formu hazırlanmıştır. Veri toplama araçları eğitim programları ve öğretim uzmanları ve özel eğitim uzmanları tarafından incelenmiştir. Eleştiriler ve öneriler doğrultusunda anket ve görüşme formu yeniden düzenlenmiştir.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde öğretmenlerin kişisel bilgilerine yönelik dört soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise öğretmenlerin eğitilebilir zihin engelli çocuklar için hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Programı’nın “hedef, içerik, öğrenme ve öğretme süreçlerine ve değerlendirme” boyutlarına ilişkin görüşlerini içeren sorular bulunmaktadır.

Hazırlanan anket çalışma gurubuna uygulanmadan önce, güvenilirlik hesabı için 22 kişilik bir guruba uygulanmıştır. Uygulama sonucunda ankette yer alan sorulara ilişkin Cronbach Alpha Güvenirlik katsayısı 0,82 olarak bulunmuştur. Bu sonuç anketin güvenilirliğinin ve iç tutarlılığının yüksek olduğunu ifade etmektedir.

3.4. Veri Toplama Aracının Uygulanması

Uygulamaya hazır hale getirilen Anket formunun uygulanması için İnönü Üniversitesi Rektörlüğü aracılığıyla Malatya, Adıyaman ve Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüklerinden ve daha sonra bu illerin Valilik’lerinden gerekli izinler alınmıştır (Ek-2). Uygulama araştırmacının kendisi tarafından yapılmıştır. Böylece bilgi formlarının daha sağlıklı

doldurulması sağlanmıştır. Uygulama esnasında sorular kontrol edilerek öğretmenlerin bilgi formunu eksiksiz doldurmaları sağlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizinde Kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Verilerin analizi bilgisayarda SPSS 16.00 istatistik paket programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin SPSS programından yararlanılarak yapılan istatistiksel analizinde alt problemler doğrultusunda bir sistematik benimsenmiştir. Alt problemlere cevap verilmeden önce betimsel istatistikler hesaplanmış ve dağılımın özellikleri ortaya konmuştur. Öncelikle her soruya ait frekans ve yüzde değerleri hesaplanıp tabloleştirilmiştir.

Anket formunda alt problemler için belirlenen dereceler ve sayısal değerler temel alınarak elde edilen aritmetik ortalamaların değerlendirme aralığı;

1,00 - 1,80'e kadar "Kesinlikle Katılmıyorum"

1,81 - 2,60'a kadar "Katılmıyorum"

2,61 – 3,40'a kadar "Kararsızım"

3,41 – 4,20'ye kadar "Katılıyorum"

4,21 – 5,00'a kadar "Kesinlikle Katılıyorum" olarak belirlenmiştir.

Puan aralığı= En yüksek değer-En düşük değer/5= 4/5= 0.80 şeklinde hesaplanmıştır.

Her madde için yapılan homojenlik testine bağlı olarak, test maddeleri normal dağılım gösterdiğinden, öğretmenlerin cinsiyetine göre programın hedef, içerik, öğrenme ve öğretme süreçlerine ve değerlendirme boyutlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için Independent Samples t-Testi (Bağımsız Örneklem t-Testi) yapılmıştır.

Öğretmenlerin kıdem durumlarına, mezun olduğu alan ve yaş kategorilerine göre programın hedef, içerik, öğrenme ve öğretme süreçlerine ve değerlendirme boyutlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için Tek Yönlü Varyans analizi (ANOVA) testi yapılmıştır.

Elde edilen veriler tablolara yerleştirilerek yorumlanmıştır. Öğretmenlerin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı 0.05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

Tablolarda kullanılan işaretlerin açıklaması,

f: Frekans

N: Toplam

t: İndependent samples t-testi

sd: Serbestlik derecesi

p: Anlamlılık düzeyi

$\bar{x}$: Aritmetik ortalama

A.F.: Anlamli farklılık

F: Varyans analizi

S: Standart sapma

%: Yüzde

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmada ele alınan problem ve alt problemlerin çözümü için toplanan verilerin istatistiksel analizleri sonucu elde edilen bulgularla, bunlara ilişkin yorumlar verilmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin “Cinsiyete” göre dağılımı Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımları

CİNSİYET	f	%
Bay	35	55,6
Bayan	28	44,4
Toplam	63	100,0

Tablo 6’da görüldüğü gibi öğretmenlerin; %55,6’sı erkek öğretmenlerden, %44,4’ü bayan öğretmenlerden oluşmaktadır. Öğretmenlerin yarısından fazlasının erkek öğretmenlerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin “Kıdem Durumlarına” göre dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Kıdem Durumlarına Göre Dağılımları

KIDEM	f	%
1-5 Yıl	28	44,4
6-10 Yıl	17	27,0
11 ve Üstü	18	29,6
Toplam	63	100,0

Tablo 7’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan 63 öğretmenin %44,4’ü 1-5 yıl, %27’si 6-10 yıl, %29,6’sı ise 10 yıl ve üstünde kıdeme sahip öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu verilerden öğretmenlerin çoğunluğunu 1-5 yıl hizmete sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin “Öğrenim Durumlarına” ilişkin veriler Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlerin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

ÖĞRENİM DURUMU	f	%
Özel Eğitim Bölümü	36	57,1
Sınıf Öğrt.	16	25,4
Diğer	11	17,5
Toplam	63	100,0

Tablo 8’den anlaşılacağı üzere, araştırmaya katılan 63 öğretmenin %57,1’i özel eğitim bölümünden, %25,4’ü sınıf öğretmenliği ve %17,5’i diğer fakültelerden mezun oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin yarısına yakınının (%42,9) farklı branşlardan mezun oldukları anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin “Yaşlarına” göre dağılımı Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımı

ÖĞRETMENLERİN YAŞI	f	%
27 ve altı	17	27,0
28-35	34	54,0
36 ve Üstü	12	19,0
Toplam	63	100,0

Tablo 9 incelendiğinde araştırmaya katılan 63 öğretmenin %27’si 27 ve altında bir yaşa sahip oldukları, %54’ü 28-35 yaşları arasında oldukları ve %19’u ise 36 yaş ve üstünde olanlardan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu 35 yaşından küçük olduğu görülmektedir.

1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumu

Öğretmenlerin eğitilebilir zihin engelli çocuklar için hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Programının,

1.1. Hedeflerine,

1.2. İçeriğine,

1.3. Öğrenme-öğretme süreçlerine,

1.4. Değerlendirme,

boyutuna ilişkin görüşleri nelerdir?

1.1. Öğretmenlerin Programın Hedeflerine İlişkin Görüşleri ile İlgili Bulgular:

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Dersi Programının hedeflerine yönelik görüşleri Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10’da öğretmenlerin eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için hazırlanmış Sosyal Bilgiler Ders Programı’nın hedeflerine yönelik görüşleri incelendiğinde, olumsuzdan olumluya doğru yapılan sıralamada, ilk sırayı “Programda yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocukların hazır bulunuşluk seviyelerine uygundur” görüşüne verilen yanıtlar oluşturmaktadır. Bu maddenin aritmetik ortalama değeri 1-5 derecellendirme ölçeğine göre ($\bar{x}=2,19$)’dur. Yukarda yer alan görüşe ilişkin olarak araştırmaya katılan 63 öğretmenin %11,1’nin katıldığı, %19,0’nun kararsız olduğu, %47,6’sının katılmadığı, %22,2’sinin ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır. Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulardan, öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan hedeflerin eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun olmadığını belirtmişlerdir.

Öğretmenler ile yapılan görüşmede de; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan hedeflerin seçiminde bu öğrencilerin özelliklerinin gözardı edildiğini, normal ilköğretim öğrencilerine paralel hedeflerin seçildiğini belirtmişlerdir. Programda yer alan hedeflerin bu çocukların özelliklerine uygun şekilde yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Tekinaslan (2008, 161)’da ifade ettiği gibi bu öğrencilere, öğretilecek bilgi ve becerilerin seçiminde onların gelişim düzeyine uygun hedeflerin seçilmesi gerekmektedir.

Tablo 10. Programın Hedeflerine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

Hedeflere Yönelik Görüşler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		N	- X
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Program da yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocukların hazır bulunuşluk seviyelerine uygundur.	14	22,2	30	47,6	12	19,0	7	11,1	-	-	63	2,19
Programda yer alan hedefler uygulayıcılara kolaylık sağlayacak esnekliktedir.	3	4,8	35	55,6	14	22,2	10	15,9	1	1,6	63	2,54
Programda yer alan hedefler öğrencinin günlük yaşamında kullanabileceği işlevsellikte olan bilgilerdir.	5	7,9	34	54,0	6	9,5	17	27,0	1	1,6	63	2,60
Programda yer alan hedefler; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara dengeli bir şekilde dağıtılmıştır.	2	3,2	32	50,8	17	27,0	10	15,9	2	3,2	63	2,65
Programda yer alan hedefler yakından uzağa, basitten karmaşığa ve kolaydan zora vb. öğrenme ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır.	4	6,3	25	39,7	14	22,2	18	28,6	2	3,2	63	2,83
Programda yer alan hedefler açık ve net bir şekilde ifade edilmiştir.	2	3,2	26	41,3	16	25,4	17	27,0	2	3,2	63	2,86
Programda yer alan hedefler programın diğer öğeleri ile tutarlıdır.	2	3,2	10	15,9	24	38,1	26	41,3	1	1,6	63	3,22
Programda yer alan hedef cümleleri soyut ve öğrencilere kazandırılacak nitelikten uzaktır.	4	6,3	8	12,7	16	25,4	35	55,6	-	-	63	3,30
Sosyal bilgiler dersi öğretim programı, sorumluluklarını bilen, hak ve özgürlüklere değer veren bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.	1	1,6	6	9,5	23	36,5	30	47,6	3	4,8	63	3,44
Programda yer alan hedeflerin davranışa dönüştürülmesi güçtür.	3	4,8	10	15,9	7	11,1	39	61,9	4	6,3	63	3,49
Programda yer alan hedeflere ulaşmak için ayrılan ders süresine göre, hedefler sayıca fazladır.	1	1,6	9	14,3	18	28,6	26	41,3	9	14,3	63	3,52
Programda yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocuklara uygun değildir.	2	3,2	7	11,1	4	6,3	37	58,7	13	20,6	63	3,83

“Programda yer alan hedefler uygulayıcılara kolaylık sağlayacak esnekliktedir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %1,6’sının kesinlikle katıldığı, %15,9’sunun katıldığı, %22,2’sinin kararsız olduğu, %55,6’sının katılmadığı, %4,8’inin ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=2,54$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen aritmetik ortalamaya göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan hedeflerin uygulayıcılara kolaylık sağlayıcı esneklikte olmadığını belirtmektedir.

“Programda yer alan hedefler öğrencinin günlük yaşamında kullanabileceği işlevsellikte olan bilgilerdir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %1,6’sının kesinlikle katıldığı, %27,0’sinin katıldığı, %9,5’inin kararsız olduğu, %54,0’ünün katılmadığı, %7,9’unun ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=2,60$). Bu maddeye ilişkin elde edilen aritmetik ortalamaya göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan hedeflerin öğrencilerin günlük yaşamında kullanabileceği işlevsellikte olmadığını belirtmiştir. Alptekin (2005, 86) eğitilebilir çocukların Hayat Bilgisi Ders Programını öğretmen görüşleri ile değerlendirdiği çalışmada benzer sonuçlara ulaşmıştır. Eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin, Hayat Bilgisi dersinde edindikleri bilgi, tutum ve becerilerin günlük yaşamda pek kullanamadıkları sonucuna varmıştır.

“Programda yer alan hedefler; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara dengeli bir şekilde dağıtılmıştır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %3,2’sinin kesinlikle katıldığı, %15,9’unun katıldığı, %27,0’sinin kararsız olduğu, %50,8’inin katılmadığı, %3,2’sinin kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=2,65$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan hedeflerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara dengeli bir şekilde dağıtıldığı konusunda kararsız kaldıklarını belirtmişlerdir.

“Programda yer alan hedefler yakından uzağa, basitten karmaşığa ve kolaydan zora vb. öğrenme ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %3,2’sinin kesinlikle katıldığı, %28,6’sının katıldığı, %22,2’sinin kararsız olduğu, %39,2’sinin katılmadığı, %6,3’nün ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=2,83$). Bu maddeye ilişkin elde edilen aritmetik ortalamaya göre öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan hedeflerin temel öğrenme ilkelerine uygun olmadığı konusunda kararsız kalmışlardır.

“Programda yer alan hedefler açık ve net bir şekilde ifade edilmiştir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %3,2’sinin kesinlikle katıldığı, %27,0’sinin katıldığı,

%25,4'ünün kararsız olduğu, %41,3'ünün katılmadığı, %3,2'sinin ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=2,86$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulardan, öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan hedeflerin açık ve net olup olmadığı konusunda kararsız olduklarını söylemektedir.

“Programda yer alan hedefler programın diğer öğeleri ile tutarlıdır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %1,6'sının kesinlikle katıldığı, %41,3'ünün katıldığı, %38,1'inin kararsız olduğu, %15,9'unun katılmadığı, %3,2'sinin ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=3,22$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin programda yer alan hedeflerin programın diğer öğeleri ile uyumlu olup olmadığı konusunda kararsız kaldıkları görülmektedir.

“Programda yer alan hedef cümleleri soyut ve öğrencilere kazandırılabilir nitelikten uzaktır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %55,6'sının katıldığı, %25,4'ünün kararsız olduğu, %12,7'sinin katılmadığı, %6,3'ünün ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=3,30$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan hedeflerin soyut ve öğrencilere kazandırılacak nitelikten uzak olduğu konusunda kararsız kaldıkları anlaşılmaktadır.

“Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, sorumluluklarını bilen, hak ve özgürlüklere değer veren bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %4,8'inin kesinlikle katıldığı, %47,6'sının katıldığı, %36,5'inin kararsız olduğu, %9,5'inin katılmadığı, %1,6'sının ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=3,44$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programın sorumluluklarını bilen, hak ve özgürlüklere değer veren bireyleri yetiştirmeyi amaçladığını belirtmişlerdir.

“Programda yer alan hedeflerin davranışa dönüştürülmesi güçtür” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %6,3'ünün kesinlikle katıldığı, %61,9'unun katıldığı, %11,1'inin kararsız olduğu, %15,9'unun katılmadığı, %4,8'inin ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=3,49$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan hedeflerin davranışa dönüştürülmesinde zorluk yaşandığını belirtmiştir. Çelik (2006, 2)'e göre bir eğitim sisteminde programın hedefleri belirlendikten sonra bunların davranış yönünden de dile getirilmesi önemli yer tutmaktadır. Hedeflerin davranış, yaşantı,

beceri ve yeterlik olarak görülebilen bir öğrenci kazanımına dönüştürülememesi, hedeflerin programlarda bir süs olarak kalması gibi anlamsız bir fazlalığa neden olmaktadır.

“Programda yer alan hedeflere ulaşmak için ayrılan ders süresine göre, hedefler sayıca fazladır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %14,3’ünün kesinlikle katıldığı, %41,3’ünün katılmadığı, %28,6’sının kararsız olduğu, %14,3’ünün katılmadığı, %1,6’sının ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=3,52$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan hedeflerin ayrılan ders süresine göre fazla olduğunu belirtmektedir.

“Programda yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocuklara uygun değildir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %20,6’sının kesinlikle katıldığı, %58,7’sinin katıldığı, %6,3’ünün kararsız olduğu, %11,1’nin katılmadığı, %3,2’sinin ise kesinlikle katılmadığı şeklindedir ($\bar{x}=3,83$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan hedeflerin eğitilebilir zihin engelli çocuklara uygun olmadığı görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. Alkan (1998, 93)’a göre öğretim programları geliştirilirken, öğrencilerin zihinsel, fiziksel ve duyuşsal özellikleri dikkate alınmalıdır. Öğrencilerin bu özelliklere uygun olmayan hedeflerin öğrencilere kazandırılması oldukça zor olduğunu belirtmiştir.

1.2. Öğretmenlerin Programın İçeriğine İlişkin Görüşleri İle İlgili Bulgular:

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Dersi Programının içeriğine yönelik görüşleri Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11’de öğretmenlerin programın içeriğine yönelik görüşleri incelendiğinde, olumsuzdan olumluya doğru yapılan sıralamada, ilk sırayı “Programın içeriği eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin özelliklerine uygundur” maddesine verilen yanıtlar oluşturmaktadır. Bu maddenin aritmetik ortalama değeri 1-5 derecelendirme ölçeğine göre ($\bar{x}=2,40$)’dır. Bu maddeye ilişkin olarak araştırmaya katılan 63 öğretmenin %1,6’sının kesinlikle katıldığı, %20,6’sının katıldığı, %9,5’inin kararsız olduğu, %52,4’ünün katılmadığı, %15,9’unun kesinlikle katılmadığı sonucuna varılmaktadır. Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programın içeriğinin eğitilebilir zihin engelli çocuklara uygun olmadığını belirtmiştir.

Tablo 11. Programın İçeriğine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

İçeriğe Yönelik Görüşler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		N	X̄
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Programın içeriği eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin özelliklerine uygundur.	10	15,9	33	52,4	6	9,5	13	20,6	1	1,6	63	2,40
Program da yer alan içerik hazırlanırken öğrencilerin zihinsel özellikleri dikkate alınmıştır.	10	15,9	31	49,2	8	12,7	13	20,6	1	1,6	63	2,43
Programda yer alan içerik öğrenci merkezli eğitime uygundur.	9	14,3	33	52,4	5	7,9	14	22,2	2	3,2	63	2,48
Programda yer alan içerik belirlenirken disiplinler arası ilişki kurulmuştur.	4	6,3	21	33,3	27	42,9	10	15,9	1	1,6	63	2,73
Programda, öğrenme ve öğretme ortamında sunulacak olguların öğrencilerin yakın çevre ilişkileri kurmalarını sağlayıcı, gerçek yaşamdan seçilmiştir.	4	6,3	19	30,2	27	42,9	11	17,5	2	3,2	63	2,81
Programda yer alan konu ve kavramlar öğrenci seviyesine uygundur.	6	9,5	26	41,3	8	12,7	19	30,2	4	6,3	63	2,83
Programda yer alan konular öğrencinin sosyal yaşam becerilerini geliştirici niteliktedir.	-	-	20	31,7	25	39,7	17	27,0	1	1,6	63	2,98
Programda yer alan içerik öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını artırıcı niteliktedir.	2	3,2	20	31,7	16	25,4	23	36,5	2	3,2	63	3,05
Programda yer alan içerikte gereksiz ayrıntılara yer verilmiştir.	3	4,8	17	27,0	15	23,8	25	39,7	3	4,8	63	3,13
Programda yer alan konular programın hedefleri ile uyumludur.	1	1,6	11	17,5	23	36,5	27	42,9	1	1,6	63	3,25
Programdaki içerik eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verememektedir.	3	4,8	8	12,7	8	12,7	39	61,9	5	7,9	63	3,56
Programda yer alan içerikte öğrencilerin hangi sınıfta hangi konuları alınacağı belirtilmediği için derse giren öğretmenlerin işlerini zorlaştırmaktadır.	1	1,6	9	14,3	12	19,0	34	54,0	7	11,1	63	3,59

Akkuş (2007, 98)'da yaptığı araştırmada; araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunlu programda yer alan içeriğin eğitilebilir öğrencilere uygun olamamış sonucuna varmıştır. Bunun nedeni ise eğitim programının çerçeve bir program olması açısından hem de normal ilköğretim programının içeriğini paralel bir içerikte içerik hazırlanmış olması gösterilmiştir. Programda yer alan içeriğin çok yoğun ve soyut kavramlar içerdiği için programın içeriğinin öğrencilerin seviyelerinin üstünde olduğu belirtilmiştir.

“Programda yer alan içerik hazırlanırken öğrencilerin zihinsel özellikleri dikkate alınmıştır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %1,6'sının kesinlikle katıldığı, %20,6'sının katıldığı, %12,7'sinin kararsız olduğu, %49,2'sinin katılmadığı, %15,9'unun ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x} = 2,43$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan içerik hazırlanırken bu öğrencilerin zihinsel özelliklerinin dikkate alınmadığını belirtmiştir.

“Programda yer alan içerik öğrenci merkezli eğitime uygundur” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %3,2'sinin kesinlikle katıldığı, %22,2'sinin katıldığı, %7,9'unun kararsız olduğu, %52,4'ünün katılmadığı, %14,3'ünün ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x} = 2,48$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan içeriğin öğrenci merkezli eğitime uygun olmadığını belirtmiştir.

“Programda yer alan içerik belirlenirken disiplinler arası ilişki kurulmuştur” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %1,6'sının kesinlikle katıldığı, %15,9'unun katıldığı, %42,9'unun kararsız olduğu, %33,3'nün katılmadığı, %6,3'ünün ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x} = 2,73$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğunun programda yer alan içerik belirlenirken disiplinler arası ilişki kurulduğu konusunda kararsız oldukları söylenebilir.

“Programda, öğrenme ve öğretme ortamında sunulacak olguların öğrencilerin yakın çevre ilişki kurmalarını sağlayıcı, gerçek yaşamdan seçilmiştir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %3,2'sinin kesinlikle katıldığı, %17,5'i katıldığı, %42,9'unun kararsız olduğu, %30,2'sinin katılmadığı, %6,3'ünün ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x} = 2,81$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan olguların öğrencilerin yakın çevresi ile ilişki kurmalarını sağlayıcı, gerçek yaşamdan seçildiği

konusunda kararsız kaldıklarını belirtmiştir. Sönmez (2005, 457)'e göre ilköğretim dönemindeki öğrenciler somut işlemler işlemler döneminde yer almaktadır. Bu dönemde öğrenme-öğretme ortamına sunulacak olgular gerçek yaşamdan alınmalı ve yapısı gereği bir bütünlük içinde öğrenciye sunulmalıdır. Eğer böyle yapılmazsa, öğrencinin olguyu anlayabilmesi, ilişkiyi görebilmesi, çözüm yolu bulup uygulayabilmesi zorlaşmaktadır.

“Programda yer alan konu ve kavramlar öğrenci seviyesine uygundur” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %6,3'ünün kesinlikle katılmadığı, %30,2'sinin katıldığı, %12,7'sinin kararsız olduğu, %41,3'ünün katılmadığı, %9,5'inin ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir. ($\bar{x}=2,83$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan konu ve kavramların öğrenci seviyesine uygun olduğu konusunda kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

“Programda yer alan konular öğrencinin sosyal yaşam becerilerini geliştirici niteliktedir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %1,6'sının kesinlikle katıldığı, %27,0'sinin katıldığı, %39,7'sinin kararsız olduğu, %31,7'sinin ise katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=2,98$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan konuların öğrencilerin yaşam becerilerini geliştirici olduğu noktasında kararsız kaldıklarını belirtmişlerdir.

“Programda yer alan içerik öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını artırıcı niteliktedir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %3,2'sinin kesinlikle katıldığı, %36,5'inin katıldığı, %25,4'ünün kararsız olduğu, %31,7'sinin katılmadığı, %3,2'sinin ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=3,05$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan içeriğin öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını artırıcı nitelikte olduğu konusunda kararsız olduklarını belirtmiştir. Özdemir (1998, 2), öğretimde dikkat çekmenin, çocuğun ilgi duyacağı konularla karşılaştırma ile sağlanacağını belirtmiştir.

“Programda yer alan içerikte gereksiz ayrıntılara yer verilmiştir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %4,8'inin kesinlikle katıldığı, %39,7'sinin katıldığı, %23,8'inin kararsız olduğu, %27,0'sinin katılmadığı, %4,8'inin ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=3,13$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan içerikte gereksiz ayrıntılara yer verildiği konusunda kararsız kaldığı anlaşılmaktadır. Sönmez (1993, 84)' de sosyal bilimlerin tümünde meydana gelen değişim ve gelişmelerin öğrenciye kazandırılmasının mümkün olmadığını, ayrıca zamanın da yetmeyeceğini belirtmiştir. Bilgi,

beceri ve duyuşların bir bütünlük içinde öğrenciye öğretilmesi hem de aralarında ki ilişkinin görülüp anlaşılması gerekmektedir. Ayrıntılı bilgiye yer verilmemeli; genel ve geçerli olan evrensel doğrular içerikte sunulmalıdır. Ayrıca öğretmenlerle yapılan görüşmede de; öğretmenler programın bu çocuklara göre çok geniş ve ayrıntılı birçok konunun olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin bu bilgileri öğrenip, günlük yaşamda uygulamalarının imkansız olduğu vurgulanmıştır. Bu kuramsal bilgiler yerine olumlu benlik algısını geliştirici eğitim, sosyal ilişkiler, cinsel eğitim, spor ve sanat eğitime ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

“Programda yer alan konular programın hedefleri ile uyumludur” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %1,6’sının kesinlikle katıldığı, %42,9’unun katıldığı, %36,5’inin kararsız olduğu, %17,5’inin katılmadığı, %1,6’sının kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x} = 3,25$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulardan, öğretmenlerin programda yer alan konuların programın hedefleri ile uyumlu olduğu hususunda kararsız kaldığı anlaşılmaktadır. Sönmez (1997, 75)’e göre içerik hedef davranışlara göre düzenlenmelidir. Bu düzenleme yapılırken, hedefin düzeyi sınırlama ve basamak göz önüne alınmalıdır.

“Programdaki içerik eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verememektedir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %7,9’unun kesinlikle katıldığı, %61,9’unun katıldığı, %12,7’sinin kararsız olduğu, %12,7’sinin katılmadığı, %4,8’inin ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x} = 3,56$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programın içeriğinin eğitilebilir zihin engelli çocukların ihtiyaçlarına cevap veremediğini belirtmiştir.

“Programda yer alan içerikte öğrencilerin hangi sınıfta hangi konuları alınacağı belirtilmediği için derse giren öğretmenlerin işlerini zorlaştırmaktadır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %11,1’inin kesinlikle katıldığı, %54,0’ünün katıldığı, %19,0’unun kararsız olduğu, %14,3’ünün katılmadığı, %1,6’sının ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x} = 3,59$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan içerikte hangi sınıfta hangi konuların verileceği belirtilmediği için işlerinin zorlaştığını belirtmiştir.

1.3. Öğretmenlerin Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşleri İle İlgili Bulgular:

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Dersi Programının öğrenme-öğretme süreçlerine yönelik görüşleri Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

Öğrenme-Öğretme Süreçlerine Yönelik Görüşler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		N	X̄
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için ayrılan sınıfların fiziki durumu, bu özelliklere sahip öğrencilere uygundur.	17	27,0	25	39,7	9	14,3	8	12,7	4	6,3	63	2,32
Sınıflarda bulunan araç-gereçler programı uygulamak için yeterlidir.	12	19,0	28	44,4	13	20,6	8	12,7	2	3,2	63	2,37
Programda yer alan etkinlikler hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.	6	9,5	14	22,2	25	39,7	15	23,8	3	4,8	63	2,92
Sosyal Bilgiler Ders programına ayrılan haftalık ders süresi yeterlidir.	6	9,5	13	20,6	23	36,5	20	31,7	1	1,6	63	2,95
Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğrenme ve öğretme teknikleri öğrencileri aktif kılmaktadır.	4	6,3	11	17,5	28	44,4	17	27,0	3	4,8	63	3,06
Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğretim yöntem ve teknikler eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin seviyelerine uygun değildir.	1	1,6	10	15,9	8	12,7	32	50,8	12	19,0	63	3,70
Programda yer alan ünitelerin işlenişi ile ilgili açıklamalar yetersizdir.	2	3,2	6	9,5	7	11,1	39	61,9	9	14,3	63	3,75
Programda yer alan etkinliklerin yetersiz oluşu, öğrencilerin sıkılmasına neden olmaktadır.	1	1,6	6	9,5	5	7,9	37	58,7	14	22,2	63	3,90
Sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması programın uygulanmasını engellemektedir.	1	1,6	6	9,5	6	9,5	28	44,4	22	34,9	63	4,02
Sınıflarda bulunan araç-gereçler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun değildir.	1	1,6	4	6,3	5	7,9	33	52,4	20	31,7	63	4,06
Programda, eğitilebilir zihin engelli çocuklara yönelik örnek işlenişler çoğaltılmalıdır.	-	-	2	3,2	4	6,3	40	63,5	17	27,0	63	4,14
Normal İlköğretim Okullarından temin edilen ders kitapları eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için uygun değildir.	1	1,6	1	1,6	3	4,8	36	57,1	22	34,9	63	4,22

Tablo 12’de öğretmenlerin programın öğrenme-öğretme süreçlerine yönelik görüşleri incelendiğinde, olumsuzdan olumluya doğru yapılan sıralamada, ilk sırayı “Sınıflarda bulunan araç-gereçler programı uygulamak için yeterlidir” maddesine verilen yanıtlar oluşturmaktadır. Bu maddenin aritmetik ortalama değeri 1-5 derecelendirme ölçeğine göre ($\bar{x}=2,37$)’dir. Bu maddeye ilişkin olarak araştırmaya katılan 63 öğretmenin %3,2’sinin kesinlikle katıldığı, %12,7’sinin katıldığı, %20,6’sının kararsız olduğu, %44,4’ünün katılmadığı, %19,0’unun kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır. Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu sınıflarda bulunan araç-gereçlerin programı uygulamak için yeterli olmadığını belirtmiştir. Öztürk ve Otluoğlu (2005, 26)’ ya göre bugün sosyal bilgiler öğretimini olumsuz yönde etkileyen faktörlerden biri, hiç şüphesiz, okullarda yeterli miktarda ve çeşitte öğretim araç-gereçinin bulunmaması ve bunların yeterince kullanılmamasıdır. Sosyal bilgiler dersi öğretiminde, yeterli araç-gereçin kullanılmaması öğretim ortamını yoksullaştırmakta ve dolayısı ile öğrencilerin derse yönelik motivasyon düzeyleri ile öğrenme yüzdeleri azalmaktadır.

“Eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için ayrılan sınıfların fiziki durumu, bu özelliklere sahip öğrencilere uygundur” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %6,3’ünün kesinlikle katıldığı, %12,7’ünün katıldığı, %14,3’ünün kararsız olduğu, %39,7’sinin katılmadığı, %27,0’sinin ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=2,32$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu eğitilebilir zihin engelli öğrencilere ayrılan sınıfların bu özellikteki öğrencilere uygun olmadığını belirtmiştir. Öğretmenler ile yapılan görüşmede; öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu karşılaşılan problemlerin başında sınıfların gerek sağlanan materyal gerekse fiziki yapı olarak bu öğrencilerin özelliklerine uygun olmadığı göstermiş, sınıfların normal öğrencilere sağlanan sınıflardan farksız olmadığını vurgulamışlardır.

“Programda yer alan etkinlikler hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmaktadır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %4,8’inin kesinlikle katıldığı, %23,8’inin katıldığı, %39,7’sinin kararsız olduğu, %22,2’sinin katılmadığı, %9,5’inin ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=2,92$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan etkinliklerin hedeflere ulaştırmayı kolaylaştırdığı konusunda kararsız kaldıkları anlaşılmaktadır.

“Sosyal bilgiler ders programına ayrılan haftalık ders süresi yeterlidir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %1,6’sının kesinlikle katıldığı, %31,7’sinin katıldığı, %36,5’inin kararsız olduğu, %20,6’sının katılmadığı, %9,5’inin ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=2,95$). Bu

maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programa ayrılan haftalık ders süresi konusunda kararsız olduklarını belirtmiştir.

“Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğrenme ve öğretme teknikleri öğrencileri aktif kılmaktadır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %4,8’inin kesinlikle katıldığı, %27,0’sinin katıldığı, %44,4’ünün kararsız olduğu, %17,5’inin katılmadığı, %6,3’ünün ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=3,06$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan etkinliklerde seçilen öğrenme öğretme tekniklerinin öğrencileri aktif kıldığı konusunda kararsız kalmıştır.

“Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğretim yöntem ve teknikler eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin seviyelerine uygun değildir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %19,0’unun kesinlikle katıldığı, %50,8’inin katıldığı, %12,7’sinin kararsız olduğu, %15,9’unun katılmadığı, %1,6’sının ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=3,70$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan etkinliklerde seçilen öğretim yöntem ve tekniklerin eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin uygun olmadığını belirtmiştir.

“Programda yer alan ünitelerin işleniş ile ilgili açıklamalar yetersizdir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %14,3’ünün kesinlikle katıldığı, %61,9’u katıldığı, %11,1’inin kararsız olduğu, %9,5’inin katılmadığı, %3,2’sinin ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=3,75$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan ünitelerin işleniş ile ilgili açıklamaların yetersiz olduğunu belirtmiştir. Yıldız (2005, 59), yapmış olduğu araştırmada benzer bir sonuca ulaşmıştır. Örnek işlenişlerin öğretmene dersi nasıl işleyeceği konusunda yol gösterici olduğunu belirtmiş.

“Programda yer alan etkinliklerin yetersiz oluşu, öğrencilerin sıkılmasına neden olmaktadır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %22,2’sinin kesinlikle katıldığı, %58,7’sinin katıldığı, %7,9’unun kararsız olduğu, %9,5’inin katılmadığı, %1,6’sının ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=3,90$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan etkinliklerin yetersiz oluşu nedeni ile öğrencilerin sıkıldığını belirtmiştir.

“Sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması programın uygulanmasını engellemektedir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %34,9’unun kesinlikle katıldığı, %44,4’ünün katıldığı, %9,5’inin kararsız olduğu, %9,5’inin katılmadığı, %1,6’sının ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=4,02$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu sınıflarda ki öğrenci sayısının fazla olmasının programı uygulamayı engellediğini belirtmiştir.

“Sınıflarda bulunan araç-gereçler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun değildir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %31,7’sinin kesinlikle katıldığı, %52,4’ünün katıldığı, %7,9’unun kararsız olduğu, %6,3’ünün katılmadığı, %1,6’sının ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=4,06$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu sınıflarda ki araç-gereçlerin eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun olmadığını belirtmiştir. Ülgen (1997, 24), her öğrenci kendi içinde değerlendirilmeli ve bireysel öğretimin esas alınması gerektiğini belirtmiştir. Zihinsel açıdan yetersizliği olan öğrencilerin, engellerine uygun eğitim yöntemleri ve araçları ile eğitimlerini sürdürmeleri gerektiğini belirtmiştir.

“Programda, eğitilebilir zihin engelli çocuklara yönelik örnek işlenişler çoğaltılmalıdır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %27,0’sinin kesinlikle katıldığı, %63,5’inin katıldığı, %6,3’ünün kararsız olduğu, %3,2’sinin katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=4,14$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda eğitilebilir zihin engelli öğrencilere yönelik örnek işlenişlerin artırılması gerektiğini belirtmiştir.

“Normal İlköğretim Okullarından temin edilen ders kitapları eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için uygun değildir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %34,9’unun kesinlikle katıldığı, %57,1’inin katıldığı, %4,8’inin kararsız olduğu, %1,6’sının katılmadığı, %1,6’sının ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=4,22$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu normal ilköğretim okullarında okutulan ders kitaplarının eğitilebilir zihin engelli çocuklara uygun olmadığını belirtmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı eğitilebilir öğrencilere yönelik, Sosyal Bilgiler Ders Programı’nda belirlenen içeriği aktaracak kitap ve materyaller hazırlanmamıştır. Eğitilebilir çocuklar ilköğretim okullarına eğitim yılı başında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından normal ilköğretim okullarına gönderilen kitaplar ve materyaller gönderilmektedir. Akkuş (2007, 83)’un yaptığı araştırmada, normal ilköğretim ders kitaplarından eğitilebilir zekâ seviyesine sahip çocukların yararlanmadığı sonucuna varmış. Bu sebeple eğitilebilir çocuklar ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin eğitilebilir çocuklara ilköğretim

eğitim programında belirtilen içeriği öğrencilerine aktarırken farklı yollar kullandıklarını belirtmişlerdir.

1.4. Öğretmenlerin Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşleri ile İlgili Bulgular:

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Ders Programının değerlendirme boyutuna yönelik görüşleri Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13’de öğretmenlerin değerlendirme boyutuna yönelik görüşleri incelendiğinde, olumsuzdan olumluya doğru yapılan sıralamada, ilk sırayı “Programda yer alan değerlendirme çalışmaları örnekleri yeterlidir” maddesine verilen yanıtlar oluşturmaktadır. Bu maddenin aritmetik ortalama değerleri 1-5 derecellendirme ölçeğine göre ($\bar{x}=2,11$)’dir. Bu maddeye ilişkin araştırmaya katılan 63 öğretmenin %4,8’sinin katıldığı, %19,0’unun kararsız olduğu, %58,7’sinin katılmadığı, %17,5’inin kesinlikle katılmadığı görülmektedir. Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan değerlendirme çalışmaları örneklerinin yeterli olmadığı görüşündedirler.

“Programın değerlendirme boyutunda yer alan ölçütler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygundur” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %3,2’sinin kesinlikle katıldığı, %14,3’ünün katıldığı, %19,0’sunun kararsız olduğu, %52,4’ünün katılmadığı, %11,1’inin kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x}=2,46$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programın değerlendirme boyutunda yer alan ölçütlerinin eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun olmadığını belirtmiştir.

“Programda değerlendirme için önerilen süre yeterlidir” ” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %3,2’sinin kesinlikle katıldığı, %22,2’sinin katıldığı, %39,7’sinin kararsız olduğu, %25,4’ünün katılmadığı, %9,5’inn ise kesinlikle katılmadığı görülmektedir ($\bar{x}=2,84$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda değerlendirme için önerilen sürenin yeterli olduğu konusunda kararsız olduklarını belirtmiştir.

Tablo 13. Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

Değerlendirme Boyutuna Yönelik Görüşler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		N	- X
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Programda yer alan değerlendirme çalışmaları örnekleri yeterlidir.	11	17,5	37	58,7	12	19,0	3	4,8	-	-	63	2,11
Programın değerlendirme boyutunda yer alan ölçütler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygundur.	7	11,1	33	52,4	12	19,0	9	14,3	2	3,2	63	2,46
Programda değerlendirme için önerilen süre yeterlidir.	6	9,5	16	25,4	25	39,7	14	22,2	2	3,2	63	2,84
Programda yer alan değerlendirme çalışmalarından yararlanılmamaktadır.	-	-	19	30,2	14	22,2	24	38,1	6	9,5	63	3,27
Programda portfolyo, performans ve proje ödevi gibi alternatif değerlendirme çalışmaları uygulanabilir niteliktedir.	3	4,8	5	7,9	15	23,8	33	52,4	7	11,1	63	3,57
Programda yer alan ölçme teknikleri ve araçlarının sayısı artırılmalıdır.	-	-	4	6,3	10	15,9	37	58,7	12	19,0	63	3,90
Programda yer alan değerlendirme boyutunda öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmamıştır.	1	1,6	5	7,9	3	4,8	30	47,6	24	38,1	63	4,13

“Programda yer alan değerlendirme çalışmalarından yararlanılmamaktadır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %9,5’inin kesinlikle katıldığı, %38,1’inin katıldığı, %22,2’sinin kararsız olduğu, %30,2’sinin katılmadığı görülmektedir ($\bar{x} = 3,27$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan değerlendirme çalışmalarından yararlanılmadığını konusunda kararsız kaldıklarını belirtmiştir.

“Programda portfolyo, performans ve proje ödevi gibi alternatif değerlendirme çalışmaları uygulanabilir niteliktedir” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %11,1’inin kesinlikle katıldığı, %52,4’ünün katıldığı, %23,8’inin kararsız olduğu, %7,9’unun katılmadığı, %4,8’inin ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır ($\bar{x} = 3,57$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan portfolyo, performans ve proje ödevi gibi alternatif değerlendirme çalışmalarının uygulanabilir nitelikte olduğunu belirtmiştir.

“Programda yer alan ölçme teknikleri ve araçlarının sayısı artırılmalıdır” maddesine ilişkin olarak öğretmenlerin %19,0’unun kesinlikle katıldığı, %58,7’sinin katıldığı, %15,9’unun kararsız olduğu, %6,3’ünün katılmadığı görülmektedir ($\bar{x} = 3,90$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan ölçme teknik ve araçlarının sayısının artırılması gerektiğini belirtmiştir.

“Programda yer alan değerlendirme boyutunda öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmamıştır” %38,1’inin kesinlikle katıldığı, %47,6’sının katıldığı, %4,8’inin kararsız olduğu, %7,9’unun katılmadığı, %1,6’sının ise kesinlikle katılmadığı anlaşılmaktadır. ($\bar{x} = 4,13$). Bu maddeye ilişkin olarak elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin çoğunluğu programda yer alan değerlendirme boyutunda öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurulmadığını belirtmiştir.

2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre programın:

2.1. Hedeflerine,

2.2. İçeriğine,

2.3. Öğrenme öğretme süreçlerine ve

2.4. Değerlendirme

boyutlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2.1. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının hedeflerine ilişkin görüşleri cinsiyet değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 14’de öğretmenlerin programın hedeflerine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve t testi sonuçları verilmektedir.

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre programın hedeflerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi sonucunda Tablo 14’deki istatistikî değerler elde edilmiştir. Yapılan t testi sonucunda programın hedefler boyutuna ilişkin 12 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P > 0,05$). Cinsiyetlere göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin cinsiyet durumlarına göre programın hedeflerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 14. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşlerine Ait t- Testi Sonuçları

Hedeflere İlişkin Görüşler	Değişken						
	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Programda yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocukların hazır bulunuşluk seviyelerine uygundur.	Bay	35	2,14	,944	-,460	61	,645
	Bayan	28	2,25	,887			
Programda yer alan hedefler açık ve net bir şekilde ifade edilmiştir.	Bay	35	2,91	1,040	,522	61	,596
	Bayan	28	2,79	,876			
Programda yer alan hedefler yakından uzağa, basitten karmaşığa ve kolaydan zora vb. Öğrenme ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır.	Bay	35	2,80	1,052	-,218	61	,827
	Bayan	28	2,86	1,008			
Programda yer alan hedefler uygulayıcılara kolaylık sağlayacak esnekliktedir.	Bay	35	2,49	,951	-,543	61	,581
	Bayan	28	2,61	,786			
Programda yer alan hedefler; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara dengeli bir şekilde dağıtılmıştır.	Bay	35	2,57	,884	-,779	61	,442
	Bayan	28	2,75	,928			
Programda yer alan hedeflere ulaşmak için ayrılan ders süresine göre, hedefler sayıca fazladır.	Bay	35	3,57	1,092	,435	61	,665
	Bayan	28	3,46	,793			
Programda yer alan hedefler programın diğer öğeleri ile tutarlıdır.	Bay	35	3,14	,772	-,826	61	,412
	Bayan	28	3,32	,945			
Programda yer alan hedeflerin davranışa dönüştürülmesi güçtür.	Bay	35	3,54	,980	,449	61	,657
	Bayan	28	3,43	1,034			
Programda yer alan hedefler öğrencinin günlük yaşamında kullanabileceği işlevsellikte olan bilgilerdir.	Bay	35	2,46	1,039	-1,271	61	,206
	Bayan	28	2,79	,995			
Programda yer alan hedef cümleleri soyut ve öğrencilere kazandırılacak nitelikten uzaktır.	Bay	35	3,29	1,045	-,151	61	,881
	Bayan	28	3,32	,772			
Programda yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocuklara uygun değildir.	Bay	35	3,86	,974	,282	61	,781
	Bayan	28	3,79	1,031			
Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programı, sorumluluklarını bilen, hak ve özgürlüklere değer veren bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.	Bay	35	3,49	,781	,456	61	,653
	Bayan	28	3,39	,832			

2.2. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının içeriğine ilişkin görüşleri cinsiyet değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 15’de öğretmenlerin programın içeriğine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve t testi sonuçları verilmektedir.

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre programın içeriğine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi sonucunda tablo 15’deki istatistikî değerler elde edilmiştir. Yapılan t testi sonucunda programın içerik boyutuna ilişkin 12 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). Cinsiyetlere göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin cinsiyetlerine göre programın içerik boyutuna yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 15. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşlerine Ait t- Testi Sonuçları

İçeriğe İlişkin Görüşler	Değişken						
	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Programda yer alan konular programın hedefleri ile uyumludur.	Bay	35	3,29	,860	,340	61	,732
	Bayan	28	3,21	,787			
Programın içeriği eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin özelliklerine uygundur.	Bay	35	3,63	1,003	,215	61	,830
	Bayan	28	3,57	1,103			
Programda yer alan konular öğrencinin sosyal yaşam becerilerini geliştirici niteliktedir.	Bay	35	3,11	,867	1,433	61	,157
	Bayan	28	2,82	,723			
Programdaki içerik eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verememektedir.	Bay	35	3,57	1,008	,143	61	,887
	Bayan	28	3,54	,962			
Program da yer alan içerik hazırlanırken öğrencilerin zihinsel özellikleri dikkate alınmıştır.	Bay	35	2,51	1,040	,727	61	,471
	Bayan	28	2,32	1,056			
Programda yer alan içerik öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını artırıcı niteliktedir.	Bay	35	2,89	1,022	-1,489	61	,136
	Bayan	28	3,25	,887			
Programda yer alan içerik belirlenirken disiplinler arası ilişki kurulmuştur.	Bay	35	2,74	,950	,129	61	,895
	Bayan	28	2,71	,763			
Programda yer alan içerikte gereksiz ayrıntılara yer verilmiştir.	Bay	35	3,31	1,105	1,646	61	,105
	Bayan	28	2,89	,875			
Programda yer alan içerikte öğrencilerin hangi sınıfta hangi konuları alınacağı belirtilmediği için derse giren öğretmenlerin işlerini zorlaştırmaktadır.	Bay	35	3,66	,938	,666	61	,508
	Bayan	28	3,50	,923			
Programda yer alan konu ve kavramlar öğrenci seviyesine uygundur.	Bay	35	2,74	1,067	-,630	61	,531
	Bayan	28	2,93	1,274			
Programda yer alan içerik öğrenci merkezli eğitime uygundur.	Bay	35	2,51	1,067	,308	61	,761
	Bayan	28	2,43	1,136			
Programda, öğrenme ve öğretme ortamında sunulacak olguların öğrencilerin yakın çevre ilişki kurmalarını sağlayıcı, gerçek yaşamdan seçilmiştir.	Bay	35	2,91	,951	1,018	61	,307
	Bayan	28	2,68	,863			

2.3. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşleri cinsiyet değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 16’da öğretmenlerin programın öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve t testi sonuçları verilmektedir.

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre programın öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi sonucunda Tablo 16’daki istatistiki değerler elde edilmiştir. Yapılan t testi sonucunda programın öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin 12 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). Cinsiyetlere göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin cinsiyet durumlarına göre programın öğrenme-öğretme süreçlerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 16. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşlerine Ait t- Testi Sonuçları

Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşler	Değişken	N	$\bar{x}$	SS	t	sd	p
	Cinsiyet						
Programda yer alan ünitelerin işlenişi ile ilgili açıklamalar yetersizdir	Bay	35	3,74	,980	-,030	61	,976
	Bayan	28	3,75	,887			
Sınıflarda bulunan araç-gereçler programı uygulamak için yeterlidir.	Bay	35	2,37	1,031	,054	61	,957
	Bayan	28	2,36	1,062			
Sosyal Bilgiler Ders programına ayrılan haftalık ders süresi yeterlidir.	Bay	35	2,89	1,022	-,594	61	,552
	Bayan	28	3,04	,962			
Normal İlköğretim Okullarından temin edilen ders kitapları eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için uygun değildir.	Bay	35	4,23	,910	,075	61	,941
	Bayan	28	4,21	,499			
Programda, eğitilebilir zihin engelli çocuklara yönelik örnek işlenişler çoğaltılmalıdır.	Bay	35	4,23	,731	1,140	61	,259
	Bayan	28	4,04	,576			
Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğretim yöntem ve teknikler öğrencilerin seviyelerine uygun değildir.	Bay	35	3,69	1,105	-,111	61	,912
	Bayan	28	3,71	,897			
Sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması programın uygulanmasını engellemektedir.	Bay	35	4,20	,964	1,671	61	,101
	Bayan	28	3,79	,995			
Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğrenme ve öğretme teknikleri öğrencileri aktif kılmaktadır.	Bay	35	3,17	1,014	1,010	61	,316
	Bayan	28	2,93	,858			
Sınıflarda bulunan araç-gereçler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun değildir.	Bay	35	4,20	,833	1,362	61	,186
	Bayan	28	3,89	,956			
eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için ayrılan sınıfların fiziki durumu, bu özelliklere sahip öğrencilere uygundur.	Bay	35	2,43	1,290	,827	61	,411
	Bayan	28	2,18	1,056			
Programda yer alan etkinlikler hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.	Bay	35	3,00	1,029	,687	61	,494
	Bayan	28	2,82	1,020			
Programda yer alan etkinliklerin yetersiz oluşu, öğrencilerin sıkılmasına neden olmaktadır.	Bay	35	3,86	1,033	-,461	61	,646
	Bayan	28	3,96	,744			

2.4. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının değerlendirme boyutuna ilişkin görüşleri cinsiyet değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 17’de öğretmenlerin programın değerlendirme boyutuna ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve t testi sonuçları verilmektedir.

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre programın değerlendirme boyutuna ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi sonucunda Tablo 17’deki istatistikî değerler elde edilmiştir. Yapılan t testi sonucunda programın değerlendirme boyutuna ilişkin 6 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bu maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). “Programda yer alan değerlendirme boyutunda öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmamıştır.” maddesinde farklılaşma olmuştur ve farklılaşma erkek öğretmenlerin lehinedir. Bu maddeye yönelik erkek öğretmenler kesinlikle katılıyorum yönünde görüş belirtirken, bayan öğretmenler katılıyorum düzeyinde kalmışlardır. Bu bulgu yukardaki maddede erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlere oranla programda yer alan değerlendirme boyutunda bireysel farklılıkların göz bulundurulmadığını yönünde görüş belirtmişlerdir.

Tablo 17. Öğretmenlerin Cinsiyetine Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşlerine Ait t- Testi Sonuçları

Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşler	Değişken						
	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	SS	t	sd	p
Programın değerlendirme boyutunda yer alan ölçütler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygundur.	Bay	35	2,43	,979	-,285	61	,777
	Bayan	28	2,50	1,000			
Programda yer alan değerlendirme çalışmaları örnekleri yeterlidir.	Bay	35	2,06	,765	-,457	61	,646
	Bayan	28	2,14	,705			
Programda yer alan değerlendirme çalışmalarından yararlanılmamaktadır.	Bay	35	3,37	1,003	,897	61	,374
	Bayan	28	3,14	1,008			
Programda yer alan ölçme teknikleri ve araçlarının sayısı artırılmalıdır.	Bay	35	4,03	,822	1,426	61	,152
	Bayan	28	3,75	,701			
Programda portfolyo, performans ve proje ödevi gibi alternatif değerlendirme çalışmaları uygulanabilir niteliktedir.	Bay	35	3,74	,919	1,600	61	,118
	Bayan	28	3,36	,989			
Programda değerlendirme için önerilen süre yeterlidir.	Bay	35	2,77	1,060	-,625	61	,534
	Bayan	28	2,93	,900			
Programda yer alan değerlendirme boyutunda öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmamıştır.	Bay	35	4,34	,998	2,089	61	,041
	Bayan	28	3,86	,803			

3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumu

Öğretmenlerin Kıdem Durumlarına Göre programın:

3.1. Hedeflerine,

3.2. İçeriğine,

3.3. Öğrenme öğretme süreçlerine ve

3.4. Değerlendirme

boyutlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3.1. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının hedeflerine ilişkin görüşleri kıdem değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 18’de öğretmenlerin kıdemlerine göre programın hedeflerine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 18 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının hedeflerine ilişkin görüşlerinin kıdem değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda; programın hedefler ögesine ilişkin 12 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). Kıdem durumlarına göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin kıdem durumlarına göre programın hedeflerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 18. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

Hedeflere İlişkin Görüşler	Değişken										
	Kıdem	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Program da yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocukların hazır bulunuşluk seviyelerine uygundur.	1-5 yıl	28	2,21	,738	Gruplar arası	,526	2	,263	,308	,736	-
	6-10 yıl	17	2,29	1,160	Grup içi	51,188	60	,853			
	11 ve üstü	18	2,06	,938	Toplam	51,714	62				
	Toplam	63	2,19	,913							
Programda yer alan hedefler açık ve net bir şekilde ifade edilmiştir.	1-5 yıl	28	2,68	,863	Gruplar arası	2,637	2	1,318	1,436	,246	-
	6-10 yıl	17	3,18	1,015	Grup içi	55,078	60	,918			
	11 ve üstü	18	2,83	1,043	Toplam	57,714	62				
	Toplam	63	2,86	,965							
Programda yer alan hedefler yakından uzağa, basitten karmaşığa ve kolaydan zora vb. öğrenme ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır.	1-5 yıl	28	2,86	1,008	Gruplar arası	,344	2	,172	,159	,853	-
	6-10 yıl	17	2,71	,985	Grup içi	64,736	60	1,079			
	11 ve üstü	18	2,89	1,132	Toplam	65,079	62				
	Toplam	63	2,83	1,025							
Programda yer alan hedefler uygulayıcılara kolaylık sağlayacak esnekliktedir.	1-5 yıl	28	2,57	,790	Gruplar arası	,398	2	,199	,253	,777	-
	6-10 yıl	17	2,41	,795	Grup içi	47,253	60	,788			
	11 ve üstü	18	2,61	1,092	Toplam	47,651	62				
	Toplam	63	2,54	,877							
Programda yer alan hedefler; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara dengeli bir şekilde dağıtılmıştır.	1-5 yıl	28	2,61	,685	Gruplar arası	,145	2	,073	,087	,917	-
	6-10 yıl	17	2,65	,786	Grup içi	50,172	60	,836			
	11 ve üstü	18	2,72	1,274	Toplam	50,317	62				
	Toplam	63	2,65	,901							
Programda yer alan hedeflere ulaşmak için ayrılan ders süresine göre, hedefler sayıca fazladır.	1-5 yıl	28	3,68	,723	Gruplar arası	1,761	2	,880	,944	,395	-
	6-10 yıl	17	3,53	1,068	Grup içi	55,954	60	,933			
	11 ve üstü	18	3,28	1,179	Toplam	57,714	62				
	Toplam	63	3,52	,965							

Tablo 18-devam

Hedeflere İlişkin Görüşler	Değişken										
	Kıdem	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Programda yer alan hedefler programın diğer öğeleri ile tutarlıdır.	1-5 yıl	28	3,18	,905	Gruplar arası	,311	2	,156	,209	,812	-
	6-10 yıl	17	3,18	,809	Grup içi	44,578	60	,743			
	11 ve üstü	18	3,33	,840	Toplam	44,889	62				
	Toplam	63	3,22	,851							
Programda yer alan hedeflerin davranışa dönüştürülmesi güçtür.	1-5 yıl	28	3,61	,832	Gruplar arası	1,839	2	,919	,921	,404	-
	6-10 yıl	17	3,59	1,176	Grup içi	59,907	60	,998			
	11 ve üstü	18	3,22	1,060	Toplam	61,746	62				
	Toplam	63	3,49	,998							
Programda yer alan hedefler öğrencinin günlük yaşamında kullanabileceği işlevsellikte olan bilgilerdir.	1-5 yıl	28	2,50	1,000	Gruplar arası	,851	2	,425	,397	,674	-
	6-10 yıl	17	2,59	1,004	Grup içi	64,229	60	1,070			
	11 ve üstü	18	2,78	1,114	Toplam	65,079	62				
	Toplam	63	2,60	1,025							
Programda yer alan hedef cümleleri soyut ve öğrencilere kazandırılabilir nitelikten uzaktır.	1-5 yıl	28	3,39	,875	Gruplar arası	,510	2	,255	,290	,749	-
	6-10 yıl	17	3,18	1,015	Grup içi	52,760	60	,879			
	11 ve üstü	18	3,28	,958	Toplam	53,270	62				
	Toplam	63	3,30	,927							
Programda yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocuklara uygun değildir.	1-5 yıl	28	3,93	,813	Gruplar arası	,552	2	,276	,274	,761	-
	6-10 yıl	17	3,76	1,033	Grup içi	60,527	60	1,009			
	11 ve üstü	18	3,72	1,227	Toplam	61,079	62				
	Toplam	63	3,83	,993							
Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programı, sorumluluklarını bilen, hak ve özgürlüklere değer veren bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.	1-5 yıl	28	3,46	,838	Gruplar arası	,078	2	,039	,059	,942	-
	6-10 yıl	17	3,47	,717	Grup içi	39,477	60	,658			
	11 ve üstü	18	3,39	,850	Toplam	39,556	62				
	Toplam	63	3,44	,799							

3.2. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının içeriğine ilişkin görüşleri kıdem değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 19’da öğretmenlerin kıdemlerine göre programın içeriğine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 19 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının içeriğine ilişkin görüşlerinin kıdem değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda programın içerik ögesine ilişkin 12 maddede sadece “Programda yer alan konu ve kavramlar öğrenci seviyesine uygundur.” maddesinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Diğer bütün maddelerde anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). “Programda yer alan konu ve kavramlar öğrenci seviyesine uygundur.” maddesinde 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu maddedeki aritmetik ortalamalara bakıldığında 1-5 yıl ve 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin bu maddeye ilişkin kararsız kaldığı, 11 ve üstü kıdeme sahip öğretmenlerin ise katılmadığı görülmektedir. Eğitim programının değişen koşullara uygun olarak düzenlendiği göz önüne alındığında, yeni bilgi ve becerilerin öğrencilere kazandırılması gerektiği kaçınılmazdır. Buna bağlı olarak bilginin hızla değiştiği günümüzde programdaki konularda da değişim ve gelişmeler meydana gelecektir. Fakat öğrencilerin ön bilgileri ve hazırbulunuşluğu yeni bilgi ve becerileri kazanmaya uygun değilse çeşitli zorluklar meydana gelecektir. Öğretmenlerin de bunu göz önüne alarak görüşlerini dile getirdikleri söylenebilir.

Tablo 19. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

İçeriğe İlişkin Görüşler	Değişken			SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
	Kıdem	N	$\bar{x}$								
Programda yer alan konular programın hedefleri ile uyumludur.	1-5 yıl	28	3,00	,861	Gruplar arası	3,423	2	1,712	2,667	,078	-
	6-10 yıl	17	3,53	,800	Grup içi	38,513	60	,642			
	11 ve üstü	18	3,39	,698	Toplam	41,937	62				
	Toplam	63	3,25	,822							
Programın içeriği eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin özelliklerine uygundur.	1-5 yıl	28	3,61	,916	Gruplar arası	,165	2	,083	,074	,929	-
	6-10 yıl	17	3,53	1,125	Grup içi	66,914	60	1,115			
	11 ve üstü	18	3,67	1,188	Toplam	67,079	62				
	Toplam	63	3,60	1,040							
Programda yer alan konular öğrencinin sosyal yaşam becerilerini geliştirici niteliktedir.	1-5 yıl	28	2,89	,737	Gruplar arası	1,469	2	,734	1,115	,335	-
	6-10 yıl	17	3,24	,831	Grup içi	39,515	60	,659			
	11 ve üstü	18	2,89	,900	Toplam	40,984	62				
	Toplam	63	2,98	,813							
Programdaki içerik eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verememektedir.	1-5 yıl	28	3,71	,713	Gruplar arası	1,328	2	,664	,684	,508	-
	6-10 yıl	17	3,47	1,179	Grup içi	58,227	60	,970			
	11 ve üstü	18	3,39	1,145	Toplam	59,556	62				
	Toplam	63	3,56	,980							
Program da yer alan içerik hazırlanırken öğrencilerin zihinsel özellikleri dikkate alınmıştır.	1-5 yıl	28	2,25	,844	Gruplar arası	2,205	2	1,102	1,014	,369	-
	6-10 yıl	17	2,71	1,160	Grup içi	65,224	60	1,087			
	11 ve üstü	18	2,44	1,199	Toplam	67,429	62				
	Toplam	63	2,43	1,043							
Programda yer alan içerik öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını artırıcı niteliktedir.	1-5 yıl	28	2,86	,891	Gruplar arası	2,602	2	1,301	1,387	,258	-
	6-10 yıl	17	3,35	1,057	Grup içi	56,255	60	,938			
	11 ve üstü	18	3,06	,998	Toplam	58,857	62				
	Toplam	63	3,05	,974							

Tablo 19-devam

İçeriğe İlişkin Görüşler	Değişken										
	Kıdem	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Programda yer alan içerik belirlenirken disiplinler arası ilişki kurulmuştur.	1-5 yıl	28	2,50	,745	Gruplar arası	3,409	2	1,705	2,378	,101	-
	6-10 yıl	17	2,76	1,033	Grup içi	43,003	60	,717			
	11 ve üstü	18	3,06	,802	Toplam	46,413	62				
	Toplam	63	2,73	,865							
Programda yer alan içerikte gereksiz ayrıntılara yer verilmiştir.	1-5 yıl	28	3,21	,957	Gruplar arası	5,943	2	2,972	3,020	,056	-
	6-10 yıl	17	2,65	1,115	Grup içi	59,041	60	,984			
	11 ve üstü	18	3,44	,922	Toplam	64,984	62				
	Toplam	63	3,13	1,024							
Programda yer alan içerikte öğrencilerin hangi sınıfta hangi konuları alınacağı belirtilmediği için derse giren öğretmenlerin işlerini zorlaştırmaktadır.	1-5 yıl	28	3,61	,916	Gruplar arası	,617	2	,309	,352	,705	-
	6-10 yıl	17	3,71	,772	Grup içi	52,652	60	,878			
	11 ve üstü	18	3,44	1,097	Toplam	53,270	62				
	Toplam	63	3,59	,927							
Programda yer alan konu ve kavramlar öğrenci seviyesine uygundur.	1-5 yıl	28	2,82	1,124	Gruplar arası	9,090	2	4,545	3,686	,031	1-3 2-3
	6-10 yıl	17	3,35	1,222	Grup içi	73,989	60	1,233			
	11 ve üstü	18	2,33	,970	Toplam	83,079	62				
	Toplam	63	2,83	1,158							
Programda yer alan içerik öğrenci merkezli eğitime uygundur.	1-5 yıl	28	2,43	,959	Gruplar arası	,295	2	,148	,121	,887	-
	6-10 yıl	17	2,59	1,176	Grup içi	73,419	60	1,224			
	11 ve üstü	18	2,44	1,247	Toplam	73,714	62				
	Toplam	63	2,48	1,090							
Programda, öğrenme ve öğretme ortamında sunulacak olguların öğrencilerin yakın çevre ilişki kurmalarını sağlayıcı, gerçek yaşamdan seçilmiştir.	1-5 yıl	28	2,75	,844	Gruplar arası	,461	2	,231	,270	,764	-
	6-10 yıl	17	2,76	1,033	Grup içi	51,253	60	,854			
	11 ve üstü	18	2,94	,938	Toplam	51,714	62				
	Toplam	63	2,81	,913							

3.3. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşleri kıdem değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 20’de öğretmenlerin kıdemlerine göre programın öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 20’de araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşlerinin kıdem değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda programın öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin 12 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). Kıdem durumlarına göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin kıdem durumlarına göre programın öğrenme-öğretme süreçlerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 20. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşler	Değişken			SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
	Kıdem	N	$\bar{x}$								
Programda yer alan ünitelerin işlenişi ile ilgili açıklamalar yetersizdir.	1-5 yıl	28	3,96	,838	Gruplar arası	2,590	2	1,295	1,513	,228	-
	6-10 yıl	17	3,65	1,115	Grup içi	51,347	60	,856			
	11 ve üstü	18	3,50	,857	Toplam	53,937	62				
	Toplam	63	3,75	,933							
Sınıflarda bulunan araç-gereçler programı uygulamak için yeterlidir.	1-5 yıl	28	2,25	,887	Gruplar arası	1,236	2	,618	,567	,570	-
	6-10 yıl	17	2,59	1,326	Grup içi	65,368	60	1,089			
	11 ve üstü	18	2,33	,970	Toplam	66,603	62				
	Toplam	63	2,37	1,036							
Sosyal Bilgiler Ders programına ayrılan haftalık ders süresi yeterlidir.	1-5 yıl	28	2,82	1,020	Gruplar arası	1,309	2	,654	,659	,521	-
	6-10 yıl	17	2,94	,966	Grup içi	59,548	60	,992			
	11 ve üstü	18	3,17	,985	Toplam	60,857	62				
	Toplam	63	2,95	,991							
Normal İlköğretim Okullarından temin edilen ders kitapları eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için uygun değildir.	1-5 yıl	28	4,36	,559	Gruplar arası	1,908	2	,954	1,736	,185	-
	6-10 yıl	17	3,94	1,088	Grup içi	32,981	60	,550			
	11 ve üstü	18	4,28	,575	Toplam	34,889	62				
	Toplam	63	4,22	,750							
Programda, eğitilebilir zihin engelli yönelik örnek işlenişler çoğaltılmalıdır.	1-5 yıl	28	4,14	,591	Gruplar arası	,282	2	,141	,309	,735	-
	6-10 yıl	17	4,24	,752	Grup içi	27,432	60	,457			
	11 ve üstü	18	4,06	,725	Toplam	27,714	62				
	Toplam	63	4,14	,669							
Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğretim yöntem ve teknikler eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin seviyelerine uygun değildir.	1-5 yıl	28	3,79	,917	Gruplar arası	2,895	2	1,448	1,439	,245	-
	6-10 yıl	17	3,35	1,272	Grup içi	60,374	60	1,006			
	11 ve üstü	18	3,89	,832	Toplam	63,270	62				
	Toplam	63	3,70	1,010							

Tablo 20-devam

Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşler	Değişken										
	Kıdem	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması programın uygulanmasını engellemektedir.	1-5 yıl	28	3,93	1,052	Gruplar arası	,627	2	,313	,312	,733	-
	6-10 yıl	17	4,00	1,061	Grup içi	60,357	60	1,006			
	11 ve üstü	18	4,17	,857	Toplam	60,984	62				
	Toplam	63	4,02	,992							
Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğrenme ve öğretme teknikleri öğrencileri aktif kılmaktadır.	1-5 yıl	28	2,93	1,016	Gruplar arası	2,670	2	1,335	1,509	,229	-
	6-10 yıl	17	2,94	,966	Grup içi	53,076	60	,885			
	11 ve üstü	18	3,39	,778	Toplam	55,746	62				
	Toplam	63	3,06	,948							
Sınıflarda bulunan araç-gereçler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun değildir.	1-5 yıl	28	3,86	1,079	Gruplar arası	2,236	2	1,118	1,412	,252	-
	6-10 yıl	17	4,18	,883	Grup içi	47,510	60	,792			
	11 ve üstü	18	4,28	,461	Toplam	49,746	62				
	Toplam	63	4,06	,896							
Eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için ayrılan sınıfların fiziki durumu, bu özelliklere sahip öğrencilere uygundur.	1-5 yıl	28	2,43	1,230	Gruplar arası	1,134	2	,567	,393	,677	-
	6-10 yıl	17	2,35	1,320	Grup içi	86,517	60	1,442			
	11 ve üstü	18	2,11	1,023	Toplam	87,651	62				
	Toplam	63	2,32	1,189							
Programda yer alan etkinlikler hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.	1-5 yıl	28	2,68	,905	Gruplar arası	4,731	2	2,366	2,371	,102	-
	6-10 yıl	17	2,88	1,054	Grup içi	59,872	60	,998			
	11 ve üstü	18	3,33	1,085	Toplam	64,603	62				
	Toplam	63	2,92	1,021							
Programda yer alan etkinliklerin yetersiz oluşu, öğrencilerin sıkılmasına neden olmaktadır.	1-5 yıl	28	3,82	,819	Gruplar arası	2,681	2	1,340	1,650	,201	-
	6-10 yıl	17	3,71	1,105	Grup içi	48,748	60	,812			
	11 ve üstü	18	4,22	,808	Toplam	51,429	62				
	Toplam	63	3,90	,911							

3.4. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının değerlendirme boyutuna ilişkin görüşleri kıdem değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 21’de öğretmenlerin kıdemlerine göre programın değerlendirme boyutuna ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 21 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının değerlendirme boyutuna ilişkin görüşlerinin kıdem değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda programın değerlendirme boyutuna ilişkin 7 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). Kıdem durumlarına göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin kıdem durumlarına göre programın değerlendirme boyutuna yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 21. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşler	Değişken										
	Kıdem	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Programın değerlendirme boyutunda yer alan ölçütler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygundur.	1-5 yıl	28	2,36	,911	Gruplar arası	,709	2	,355	,361	,699	-
	6-10 yıl	17	2,47	,874	Grup içi	58,942	60	,982			
	11 ve üstü	18	2,61	1,195	Toplam	59,651	62				
	Toplam	63	2,46	,981							
Programda yer alan değerlendirme çalışmaları örnekleri yeterlidir.	1-5 yıl	28	2,14	,651	Gruplar arası	,235	2	,118	,213	,809	-
	6-10 yıl	17	2,12	,857	Grup içi	33,193	60	,553			
	11 ve üstü	18	2,00	,767	Toplam	33,429	62				
	Toplam	63	2,10	,734							
Programda yer alan değerlendirme çalışmalarından yararlanılmamaktadır.	1-5 yıl	28	3,39	,956	Gruplar arası	4,999	2	2,499	2,612	,082	-
	6-10 yıl	17	3,53	1,125	Grup içi	57,414	60	,957			
	11 ve üstü	18	2,83	,857	Toplam	62,413	62				
	Toplam	63	3,27	1,003							
Programda yer alan ölçme teknikleri ve araçlarının sayısı artırılmalıdır.	1-5 yıl	28	3,93	,663	Gruplar arası	,513	2	,256	,417	,661	-
	6-10 yıl	17	3,76	1,033	Grup içi	36,916	60	,615			
	11 ve üstü	18	4,00	,686	Toplam	37,429	62				
	Toplam	63	3,90	,777							
Programda portfolyo, performans ve proje ödevi gibi alternatif değerlendirme çalışmaları uygulanabilir niteliktedir.	1-5 yıl	28	3,50	,962	Gruplar arası	1,811	2	,905	,977	,382	-
	6-10 yıl	17	3,41	1,064	Grup içi	55,618	60	,927			
	11 ve üstü	18	3,83	,857	Toplam	57,429	62				
	Toplam	63	3,57	,962							
Programda değerlendirme için önerilen süre yeterlidir.	1-5 yıl	28	2,64	,951	Gruplar arası	3,014	2	1,507	1,575	,215	-
	6-10 yıl	17	2,82	1,185	Grup içi	57,399	60	,957			
	11 ve üstü	18	3,17	,786	Toplam	60,413	62				
	Toplam	63	2,84	,987							

Tablo 21-devam

Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşler	Değişken										
	Kıdem	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Programda yer alan değerlendirme boyutunda öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmamıştır.	1-5 yıl	28	4,11	1,133	Gruplar arası	,253	2	,127	,139	,871	-
	6-10 yıl	17	4,06	,966	Grup içi	54,731	60	,912			
	11 ve üstü	18	4,22	,548	Toplam	54,984	62				
	Toplam	63	4,13	,942							

4. Dördüncü Alt Probleme ilişkin Bulgular ve Yorumu

Öğretmenlerin mezun olduğu alana göre programın:

4.1. Hedeflerine,

4.2. İçeriğine,

4.3. Öğrenme öğretme süreçlerine ve

4.4. Değerlendirme

boyutlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

4.1. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ders Programının hedeflerine ilişkin görüşleri mezun olduğu alan değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 22’de öğretmenlerin mezun olduğu alana göre programın hedeflerine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 22 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının hedeflerine ilişkin görüşlerinin mezun olduğu alan değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda programın hedefler ögesine ilişkin 12 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). Mezun olduğu alana göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin mezun olduğu alana göre programın hedeflerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 22. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

Hedeflere İlişkin Görüşler	Değişken										
	Mezun Olduğu Alan	N	$\bar{X}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Program da yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocukların hazır bulunuşluk seviyelerine uygundur.	Özel Eğitim	36	2,28	,849	Gruplar arası	1,373	2	,686	,818	,446	-
	Sınıf Öğrt.	16	1,94	,998	Grup içi	50,342	60	,839			
	Diğer	11	2,27	1,009	Toplam	51,714	62				
	Toplam	63	2,19	,913							
Programda yer alan hedefler açık ve net bir şekilde ifade edilmiştir.	Özel Eğitim	36	2,97	,910	Gruplar arası	1,197	2	,598	,635	,533	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,75	1,065	Grup içi	56,518	60	,942			
	Diğer	11	2,64	1,027	Toplam	57,714	62				
	Toplam	63	2,86	,965							
Programda yer alan hedefler yakından uzağa, basitten karmaşığa ve kolaydan zora vb. öğrenme ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır.	Özel Eğitim	36	2,97	,971	Gruplar arası	3,124	2	1,562	1,513	,229	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,81	1,167	Grup içi	61,955	60	1,033			
	Diğer	11	2,36	,924	Toplam	65,079	62				
	Toplam	63	2,83	1,025							
Programda yer alan hedefler uygulayıcılara kolaylık sağlayacak esnekliktedir.	Özel Eğitim	36	2,50	,811	Gruplar arası	2,031	2	1,016	1,336	,271	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,81	1,047	Grup içi	45,619	60	,760			
	Diğer	11	2,27	,786	Toplam	47,651	62				
	Toplam	63	2,54	,877							
Programda yer alan hedefler; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara dengeli bir şekilde dağıtılmıştır.	Özel Eğitim	36	2,58	,692	Gruplar arası	1,903	2	,951	1,179	,315	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,94	1,124	Grup içi	48,415	60	,807			
	Diğer	11	2,45	1,128	Toplam	50,317	62				
	Toplam	63	2,65	,901							
Programda yer alan hedeflere ulaşmak için ayrılan ders süresine göre, hedefler sayıca fazladır.	Özel Eğitim	36	3,72	,882	Gruplar arası	4,015	2	2,007	2,243	,115	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,13	1,147	Grup içi	53,699	60	,895			
	Diğer	11	3,45	,820	Toplam	57,714	62				
	Toplam	63	3,52	,965							

Tablo 22-devam

Hedeflere İlişkin Görüşler	Değişken										
	Mezun Olduğu Alan	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Programda yer alan hedefler programın diğer öğeleri ile tutarlıdır.	Özel Eğitim	36	3,25	,841	Gruplar arası	,207	2	,104	,139	,870	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,13	1,025	Grup içi	44,682	60	,745			
	Diğer	11	3,27	,647	Toplam	44,889	62				
	Toplam	63	3,22	,851							
Programda yer alan hedeflerin davranışa dönüştürülmesi güçtür.	Özel Eğitim	36	3,64	,867	Gruplar arası	2,276	2	1,138	1,148	,324	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,19	1,167	Grup içi	59,470	60	,991			
	Diğer	11	3,45	1,128	Toplam	61,746	62				
	Toplam	63	3,49	,998							
Programda yer alan hedefler öğrencinin günlük yaşamında kullanabileceği işlevsellikte olan bilgilerdir.	Özel Eğitim	36	2,53	1,028	Gruplar arası	,562	2	,281	,261	,771	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,75	1,125	Grup içi	64,518	60	1,075			
	Diğer	11	2,64	,924	Toplam	65,079	62				
	Toplam	63	2,60	1,025							
Programda yer alan hedef cümleleri soyut ve öğrencilere kazandırılabilir nitelikten uzaktır.	Özel Eğitim	36	3,33	,894	Gruplar arası	,196	2	,098	,111	,895	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,31	1,014	Grup içi	53,074	60	,885			
	Diğer	11	3,18	,982	Toplam	53,270	62				
	Toplam	63	3,30	,927							
Programda yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocuklara uygun değildir.	Özel Eğitim	36	3,83	,878	Gruplar arası	,148	2	,074	,073	,930	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,88	1,258	Grup içi	60,932	60	1,016			
	Diğer	11	3,73	1,009	Toplam	61,079	62				
	Toplam	63	3,83	,993							
Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programı, sorumluluklarını bilen, hak ve özgürlüklere değer veren bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.	Özel Eğitim	36	3,50	,775	Gruplar arası	,391	2	,195	,299	,742	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,31	1,014	Grup içi	39,165	60	,653			
	Diğer	11	3,45	,522	Toplam	39,556	62				
	Toplam	63	3,44	,799							

4.2. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının içeriğine ilişkin görüşleri mezun olduğu alan değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 23’de öğretmenlerin mezun olduğu alana göre programın içeriğine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 23 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının içeriğine ilişkin görüşlerinin mezun olduğu alan değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda programın içerik ögesine ilişkin 12 maddenin “Programda yer alan konu ve kavramlar öğrenci seviyesine uygundur.” maddesinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Diğer bütün maddelerde anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). “Programda yer alan konu ve kavramlar öğrenci seviyesine uygundur.” maddesindeki aritmetik ortalamalara bakıldığında özel eğitim bölümü mezunu öğretmenlerin bu maddeye ilişkin kararsız kaldığı, sınıf öğretmeni ve diğer bölümlerden mezun olan öğretmenlerin ise katılmadığı görülmektedir. Değişen dünya koşullarına uygun olarak hazırlanan programa öğrencilerin hemen adapte olması beklenemez. Bu onların ön bilgileri ve hazırbulunuşluk seviyeleri ile ilgilidir. Öğretmenler de buna bağlı olarak konu ve kavramların öğrenci seviyesine uygun olmadığı görüşünü dile getirmişlerdir.

Tablo 23. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

İçeriğe İlişkin Görüşler	Değişken	N	$\bar{X}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
	Mezun Olduğu Alan										
Programda yer alan konular programın hedefleri ile uyumludur.	Özel Eğitim	36	3,25	,770	Gruplar arası	,709	2	,355	,516	,599	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,13	1,025	Grup içi	41,227	60	,687			
	Diğer	11	3,45	,688	Toplam	41,937	62				
	Toplam	63	3,25	,822							
Programın içeriği eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin özelliklerine uygundur.	Özel Eğitim	36	3,58	,996	Gruplar arası	,693	2	,347	,313	,732	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,50	1,211	Grup içi	66,386	60	1,106			
	Diğer	11	3,82	,982	Toplam	67,079	62				
	Toplam	63	3,60	1,040							
Programda yer alan konular öğrencinin sosyal yaşam becerilerini geliştirici niteliktedir.	Özel Eğitim	36	3,00	,756	Gruplar arası	,910	2	,455	,681	,510	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,81	,981	Grup içi	40,074	60	,668			
	Diğer	11	3,18	,751	Toplam	40,984	62				
	Toplam	63	2,98	,813							
Programdaki içerik eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verememektedir.	Özel Eğitim	36	3,69	,822	Gruplar arası	3,985	2	1,992	2,151	,125	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,13	1,310	Grup içi	55,571	60	,926			
	Diğer	11	3,73	,786	Toplam	59,556	62				
	Toplam	63	3,56	,980							
Program da yer alan içerik hazırlanırken öğrencilerin zihinsel özellikleri dikkate alınmıştır.	Özel Eğitim	36	2,31	,951	Gruplar arası	2,216	2	1,108	1,019	,367	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,44	1,153	Grup içi	65,213	60	1,087			
	Diğer	11	2,82	1,168	Toplam	67,429	62				
	Toplam	63	2,43	1,043							
Programda yer alan içerik öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını artırıcı niteliktedir.	Özel Eğitim	36	3,22	,929	Gruplar arası	2,703	2	1,352	1,444	,244	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,88	1,088	Grup içi	56,154	60	,936			
	Diğer	11	2,73	,905	Toplam	58,857	62				
	Toplam	63	3,05	,974							

Tablo 23-devam

İçeriğe İlişkin Görüşler	Değişken										
	Mezun Olduğu Alan	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Programda yer alan içerik belirlenirken disiplinler arası ilişki kurulmuştur.	Özel Eğitim	36	2,56	,843	Gruplar arası	2,865	2	1,432	1,973	,148	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,88	,957	Grup içi	43,548	60	,726			
	Diğer	11	3,09	,701	Toplam	46,413	62				
	Toplam	63	2,73	,865							
Programda yer alan içerikte gereksiz ayrıntılara yer verilmiştir.	Özel Eğitim	36	2,92	1,025	Gruplar arası	4,069	2	2,035	2,004	,144	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,31	1,014	Grup içi	60,915	60	1,015			
	Diğer	11	3,55	,934	Toplam	64,984	62				
	Toplam	63	3,13	1,024							
Programda yer alan içerikte öğrencilerin hangi sınıfta hangi konuları alınacağı belirtilmediği için derse giren öğretmenlerin işlerini zorlaştırmaktadır.	Özel Eğitim	36	3,64	,899	Gruplar arası	,669	2	,334	,381	,685	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,63	1,147	Grup içi	52,601	60	,877			
	Diğer	11	3,36	,674	Toplam	53,270	62				
	Toplam	63	3,59	,927							
Programda yer alan konu ve kavramlar öğrenci seviyesine uygundur.	Özel Eğitim	36	3,17	1,207	Gruplar arası	9,960	2	4,980	4,086	,022	1-2 1-3
	Sınıf Öğrt.	16	2,44	,964	Grup içi	73,119	60	1,219			
	Diğer	11	2,27	,905	Toplam	83,079	62				
	Toplam	63	2,83	1,158							
Programda yer alan içerik öğrenci merkezli eğitime uygundur.	Özel Eğitim	36	2,47	1,082	Gruplar arası	,259	2	,130	,106	,900	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,56	1,153	Grup içi	73,455	60	1,224			
	Diğer	11	2,36	1,120	Toplam	73,714	62				
	Toplam	63	2,48	1,090							
Programda, öğrenme ve öğretme ortamında sunulacak olguların öğrencilerin yakın çevre ilişkilerini kurmalarını sağlayıcı, gerçek yaşamdan seçilmiştir.	Özel Eğitim	36	2,83	,878	Gruplar arası	,095	2	,047	,055	,946	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,81	1,167	Grup içi	51,619	60	,860			
	Diğer	11	2,73	,647	Toplam	51,714	62				
	Toplam	63	2,81	,913							

4.3. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamli Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşleri mezun olduğu alan değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 24’de öğretmenlerin mezun olduğu alana göre programın öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 24 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşlerinin mezun olduğu alan değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda programın öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin 12 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). Mezun olduğu alana göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin mezun olduğu alana göre programın öğrenme-öğretme süreçlerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 24. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşler	Değişken										
	Mezun Olduğu Alan	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Programda yer alan ünitelerin işlenişi ile ilgili açıklamalar yetersizdir.	Özel Eğitim	36	3,92	,937	Gruplar arası	3,255	2	1,627	1,927	,155	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,38	1,025	Grup içi	50,682	60	,845			
	Diğer	11	3,73	,647	Toplam	53,937	62				
	Toplam	63	3,75	,933							
Sınıflarda bulunan araç-gereçler programı uygulamak için yeterlidir.	Özel Eğitim	36	2,47	1,055	Gruplar arası	1,966	2	,983	,913	,407	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,06	,929	Grup içi	64,637	60	1,077			
	Diğer	11	2,45	1,128	Toplam	66,603	62				
	Toplam	63	2,37	1,036							
Sosyal Bilgiler Ders Programına ayrılan haftalık ders süresi yeterlidir.	Özel Eğitim	36	2,86	1,099	Gruplar arası	,802	2	,401	,400	,672	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,13	,885	Grup içi	60,056	60	1,001			
	Diğer	11	3,00	,775	Toplam	60,857	62				
	Toplam	63	2,95	,991							
Normal İlköğretim Okullarından temin edilen ders kitapları eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için uygun değildir.	Özel Eğitim	36	4,14	,867	Gruplar arası	,652	2	,326	,571	,568	-
	Sınıf Öğrt.	16	4,38	,619	Grup içi	34,237	60	,571			
	Diğer	11	4,27	,467	Toplam	34,889	62				
	Toplam	63	4,22	,750							
Programda, eğitilebilir zihin engelli çocuklara yönelik örnek işlenişler çoğaltılmalıdır.	Özel Eğitim	36	4,08	,649	Gruplar arası	,669	2	,334	,742	,481	-
	Sınıf Öğrt.	16	4,13	,806	Grup içi	27,045	60	,451			
	Diğer	11	4,36	,505	Toplam	27,714	62				
	Toplam	63	4,14	,669							
Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğretim yöntem ve teknikler eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin seviyelerine uygun değildir.	Özel Eğitim	36	3,50	1,082	Gruplar arası	3,611	2	1,805	1,816	,172	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,88	1,025	Grup içi	59,659	60	,994			
	Diğer	11	4,09	,539	Toplam	63,270	62				
	Toplam	63	3,70	1,010							

Tablo 24-devam

Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşler	Değişken										
	Mezun Olduğu Alan	N	$\bar{X}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması programın uygulanmasını engellemektedir.	Özel Eğitim	36	3,89	,979	Gruplar arası	1,355	2	,677	,682	,510	-
	Sınıf Öğrt.	16	4,19	1,109	Grup içi	59,629	60	,994			
	Diğer	11	4,18	,874	Toplam	60,984	62				
	Toplam	63	4,02	,992							
Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğrenme ve öğretme teknikleri öğrencileri aktif kılmaktadır.	Özel Eğitim	36	3,03	1,028	Gruplar arası	,336	2	,168	,182	,834	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,19	,834	Grup içi	55,410	60	,923			
	Diğer	11	3,00	,894	Toplam	55,746	62				
	Toplam	63	3,06	,948							
Sınıflarda bulunan araç-gereçler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun değildir.	Özel Eğitim	36	3,89	1,036	Gruplar arası	2,645	2	1,323	1,685	,194	-
	Sınıf Öğrt.	16	4,25	,683	Grup içi	47,101	60	,785			
	Diğer	11	4,36	,505	Toplam	49,746	62				
	Toplam	63	4,06	,896							
Eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için ayrılan sınıfların fiziki durumu, bu özelliklere sahip öğrencilere uygundur.	Özel Eğitim	36	2,47	1,183	Gruplar arası	2,241	2	1,121	,787	,460	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,19	1,276	Grup içi	85,410	60	1,423			
	Diğer	11	2,00	1,095	Toplam	87,651	62				
	Toplam	63	2,32	1,189							
Programda yer alan etkinlikler hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.	Özel Eğitim	36	2,72	1,003	Gruplar arası	3,307	2	1,654	1,619	,207	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,19	1,109	Grup içi	61,296	60	1,022			
	Diğer	11	3,18	,874	Toplam	64,603	62				
	Toplam	63	2,92	1,021							
Programda yer alan etkinliklerin yetersiz oluşu, öğrencilerin sıkılmasına neden olmaktadır.	Özel Eğitim	36	3,72	,882	Gruplar arası	4,820	2	2,410	3,102	,052	-
	Sınıf Öğrt.	16	4,38	,806	Grup içi	46,609	60	,777			
	Diğer	11	3,82	,982	Toplam	51,429	62				
	Toplam	63	3,90	,911							

4.4. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının değerlendirme boyutuna ilişkin görüşleri mezun olduğu alan değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 25’de öğretmenlerin mezun olduğu alana göre programın değerlendirme boyutuna ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 25 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının değerlendirme boyutuna ilişkin görüşlerinin mezun olduğu alan değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda programın değerlendirme boyutuna ilişkin 7 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). Mezun olduğu alana göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin mezun olduğu alana göre programın değerlendirme boyutuna yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 25. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Alana Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşler	Değişken										
	Mezun Olduğu Alan	N	$\bar{X}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Programın değerlendirme boyutunda yer alan ölçütler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygundur.	Özel Eğitim	36	2,56	,969	Gruplar arası	,830	2	,415	,423	,657	-
	Sınıf Öğrt.	16	2,38	1,204	Grup içi	58,821	60	,980			
	Diğer	11	2,27	,647	Toplam	59,651	62				
	Toplam	63	2,46	,981							
Programda yer alan değerlendirme çalışmaları örnekleri yeterlidir.	Özel Eğitim	36	2,25	,770	Gruplar arası	2,019	2	1,010	1,929	,154	-
	Sınıf Öğrt.	16	1,88	,806	Grup içi	31,409	60	,523			
	Diğer	11	1,91	,302	Toplam	33,429	62				
	Toplam	63	2,10	,734							
Programda yer alan değerlendirme çalışmalarından yararlanılmamaktadır.	Özel Eğitim	36	3,25	,996	Gruplar arası	2,180	2	1,090	1,086	,344	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,06	,998	Grup içi	60,233	60	1,004			
	Diğer	11	3,64	1,027	Toplam	62,413	62				
	Toplam	63	3,27	1,003							
Programda yer alan ölçme teknikleri ve araçlarının sayısı artırılmalıdır.	Özel Eğitim	36	3,83	,655	Gruplar arası	1,042	2	,521	,859	,429	-
	Sınıf Öğrt.	16	4,13	,885	Grup içi	36,386	60	,606			
	Diğer	11	3,82	,982	Toplam	37,429	62				
	Toplam	63	3,90	,777							
Programda portfolyo, performans ve proje ödevi gibi alternatif değerlendirme çalışmaları uygulanabilir niteliktedir.	Özel Eğitim	36	3,44	1,027	Gruplar arası	1,557	2	,778	,836	,438	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,81	,834	Grup içi	55,872	60	,931			
	Diğer	11	3,64	,924	Toplam	57,429	62				
	Toplam	63	3,57	,962							
Programda değerlendirme için önerilen süre yeterlidir.	Özel Eğitim	36	2,72	1,085	Gruplar arası	1,344	2	,672	,683	,509	-
	Sınıf Öğrt.	16	3,06	,772	Grup içi	59,069	60	,984			
	Diğer	11	2,91	,944	Toplam	60,413	62				
	Toplam	63	2,84	,987							

Tablo 25-devam

Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşler	Değişken										
	Mezun Olduğu Alan	N	$\bar{X}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Programda yer alan değerlendirme boyutunda öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmamıştır.	Özel Eğitim	36	4,00	1,069	Gruplar arası	1,598	2	,799	,898	,413	-
	Sınıf Öğrt.	16	4,38	,885	Grup içi	53,386	60	,890			
	Diğer	11	4,18	,405	Toplam	54,984	62				
	Toplam	63	4,13	,942							

5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumu

Öğretmenlerin yaşlarına göre programın:

5.1. Hedeflerine,

5.2. İçeriğine,

5.3. Öğrenme öğretme süreçlerine ve

5.4. Değerlendirme

boyutlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

5.1. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın beşinci alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının hedeflerine ilişkin görüşleri yaş değişkeni açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 26'da öğretmenlerin yaşlarına göre programın hedeflerine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 26 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının hedeflerine ilişkin görüşlerinin yaş değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda programın hedefler ögesine ilişkin 12 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05'ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). Yaşa göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin yaşlarına göre programın hedeflerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 26. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Hedeflerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

Hedeflere İlişkin Görüşler	Değişken										
	Öğretmenlerin Yaşı	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Program da yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocukların hazır bulunuşluk seviyelerine uygundur.	27 ve altı	17	2,29	,772	Gruplar arası	1,901	2	,950	1,145	,325	-
	28-35	34	2,26	,994	Grup içi	49,814	60	,830			
	36 ve üstü	12	1,83	,835	Toplam	51,714	62				
	Toplam	63	2,19	,913							
Programda yer alan hedefler açık ve net bir şekilde ifade edilmiştir.	27 ve altı	17	3,00	,935	Gruplar arası	,783	2	,391	,413	,664	-
	28-35	34	2,85	,958	Grup içi	56,931	60	,949			
	36 ve üstü	12	2,67	1,073	Toplam	57,714	62				
	Toplam	63	2,86	,965							
Programda yer alan hedefler yakından uzağa, basitten karmaşığa ve kolaydan zora vb. öğrenme ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır.	27 ve altı	17	3,06	,748	Gruplar arası	1,271	2	,635	,597	,554	-
	28-35	34	2,74	1,082	Grup içi	63,809	60	1,063			
	36 ve üstü	12	2,75	1,215	Toplam	65,079	62				
	Toplam	63	2,83	1,025							
Programda yer alan hedefler uygulayıcılara kolaylık sağlayacak esnekliktedir.	27 ve altı	17	2,76	,752	Gruplar arası	1,440	2	,720	,935	,398	-
	28-35	34	2,41	,857	Grup içi	46,211	60	,770			
	36 ve üstü	12	2,58	1,084	Toplam	47,651	62				
	Toplam	63	2,54	,877							
Programda yer alan hedefler; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara dengeli bir şekilde dağıtılmıştır.	27 ve altı	17	2,65	,702	Gruplar arası	,077	2	,039	,046	,955	-
	28-35	34	2,68	,945	Grup içi	50,240	60	,837			
	36 ve üstü	12	2,58	1,084	Toplam	50,317	62				
	Toplam	63	2,65	,901							
Programda yer alan hedeflere ulaşmak için ayrılan ders süresine göre, hedefler sayıca fazladır.	27 ve altı	17	3,53	,800	Gruplar arası	1,200	2	,600	,637	,533	-
	28-35	34	3,62	,985	Grup içi	56,515	60	,942			
	36 ve üstü	12	3,25	1,138	Toplam	57,714	62				
	Toplam	63	3,52	,965							

Tablo 26-devam

Hedeflere İlişkin Görüşler	Değişken										
	Öğretmenlerin Yaşı	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Programda yer alan hedefler programın diğer öğeleri ile tutarlıdır.	27 ve altı	17	3,29	,772	Gruplar arası	,742	2	,371	,504	,607	-
	28-35	34	3,26	,864	Grup içi	44,147	60	,736			
	36 ve üstü	12	3,00	,953	Toplam	44,889	62				
	Toplam	63	3,22	,851							
Programda yer alan hedeflerin davranışa dönüştürülmesi güçtür.	27 ve altı	17	3,82	,809	Gruplar arası	2,579	2	1,290	1,308	,278	-
	28-35	34	3,38	1,074	Grup içi	59,167	60	,986			
	36 ve üstü	12	3,33	,985	Toplam	61,746	62				
	Toplam	63	3,49	,998							
Programda yer alan hedefler öğrencinin günlük yaşamında kullanabileceği işlevsellikte olan bilgilerdir.	27 ve altı	17	2,47	,800	Gruplar arası	1,310	2	,655	,616	,543	-
	28-35	34	2,74	1,053	Grup içi	63,770	60	1,063			
	36 ve üstü	12	2,42	1,240	Toplam	65,079	62				
	Toplam	63	2,60	1,025							
Programda yer alan hedef cümleleri soyut ve öğrencilere kazandırılabilir nitelikten uzaktır.	27 ve altı	17	3,24	,903	Gruplar arası	,515	2	,257	,293	,747	-
	28-35	34	3,38	,888	Grup içi	52,755	60	,879			
	36 ve üstü	12	3,17	1,115	Toplam	53,270	62				
	Toplam	63	3,30	,927							
Programda yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocuklara uygun değildir.	27 ve altı	17	3,82	,951	Gruplar arası	,133	2	,067	,066	,937	-
	28-35	34	3,79	1,008	Grup içi	60,946	60	1,016			
	36 ve üstü	12	3,92	1,084	Toplam	61,079	62				
	Toplam	63	3,83	,993							
Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programı, sorumluluklarını bilen, hak ve özgürlüklere değer veren bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.	27 ve altı	17	3,59	,618	Gruplar arası	1,080	2	,540	,842	,436	-
	28-35	34	3,32	,843	Grup içi	38,475	60	,641			
	36 ve üstü	12	3,58	,900	Toplam	39,556	62				
	Toplam	63	3,44	,799							

5.2. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın beşinci alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının içeriğine ilişkin görüşleri öğretmenlerin yaşları açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 27’de öğretmenlerin yaşlarına göre programın içeriğine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 27 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının içeriğine ilişkin görüşlerinin yaş değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda programın içerik ögesine ilişkin 12 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). Yaşa göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin yaşlarına göre programın içeriğine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 27. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın İçeriğine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

İçeriğe İlişkin Görüşler	Değişken	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
	Öğretmenlerin Yaşı										
Programda yer alan konular programın hedefleri ile uyumludur.	27 ve altı	17	3,35	,702	Gruplar arası	,520	2	,260	,377	,688	-
	28-35	34	3,26	,828	Grup içi	41,417	60	,690			
	36 ve üstü	12	3,08	,996	Toplam	41,937	62				
	Toplam	63	3,25	,822							
Programın içeriği eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin özelliklerine uygundur.	27 ve altı	17	3,65	,931	Gruplar arası	,476	2	,238	,215	,807	-
	28-35	34	3,53	1,080	Grup içi	66,603	60	1,110			
	36 ve üstü	12	3,75	1,138	Toplam	67,079	62				
	Toplam	63	3,60	1,040							
Programda yer alan konular öğrencinin sosyal yaşam becerilerini geliştirici niteliktedir.	27 ve altı	17	3,06	,748	Gruplar arası	,161	2	,080	,118	,889	-
	28-35	34	2,94	,814	Grup içi	40,824	60	,680			
	36 ve üstü	12	3,00	,953	Toplam	40,984	62				
	Toplam	63	2,98	,813							
Programdaki içerik eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verememektedir.	27 ve altı	17	3,65	,862	Gruplar arası	,374	2	,187	,190	,828	-
	28-35	34	3,56	,991	Grup içi	59,181	60	,986			
	36 ve üstü	12	3,42	1,165	Toplam	59,556	62				
	Toplam	63	3,56	,980							
Program da yer alan içerik hazırlanırken öğrencilerin zihinsel özellikleri dikkate alınmıştır.	27 ve altı	17	2,18	,809	Gruplar arası	2,056	2	1,028	,944	,395	-
	28-35	34	2,59	1,104	Grup içi	65,373	60	1,090			
	36 ve üstü	12	2,33	1,155	Toplam	67,429	62				
	Toplam	63	2,43	1,043							
Programda yer alan içerik öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını artırıcı niteliktedir.	27 ve altı	17	2,88	,993	Gruplar arası	1,867	2	,933	,983	,380	-
	28-35	34	3,21	,914	Grup içi	56,990	60	,950			
	36 ve üstü	12	2,83	1,115	Toplam	58,857	62				
	Toplam	63	3,05	,974							

Tablo 27-devam

İçeriğe İlişkin Görüşler	Değişken										
	Öğretmenlerin Yaşı	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
Programda yer alan içerik belirlenirken disiplinler arası ilişki kurulmuştur.	27 ve altı	17	2,53	,717	Gruplar arası	,952	2	,476	,628	,537	-
	28-35	34	2,79	,914	Grup içi	45,461	60	,758			
	36 ve üstü	12	2,83	,937	Toplam	46,413	62				
	Toplam	63	2,73	,865							
Programda yer alan içerikte gereksiz ayrıntılara yer verilmiştir.	27 ve altı	17	3,12	1,054	Gruplar arası	4,670	2	2,335	2,323	,107	-
	28-35	34	2,94	1,043	Grup içi	60,314	60	1,005			
	36 ve üstü	12	3,67	,778	Toplam	64,984	62				
	Toplam	63	3,13	1,024							
Programda yer alan içerikte öğrencilerin hangi sınıfta hangi konuları alınacağı belirtilmediği için derse giren öğretmenlerin işlerini zorlaştırmaktadır.	27 ve altı	17	3,65	,996	Gruplar arası	1,250	2	,625	,721	,490	-
	28-35	34	3,47	,861	Grup içi	52,020	60	,867			
	36 ve üstü	12	3,83	1,030	Toplam	53,270	62				
	Toplam	63	3,59	,927							
Programda yer alan konu ve kavramlar öğrenci seviyesine uygundur.	27 ve altı	17	3,12	1,269	Gruplar arası	6,913	2	3,456	2,723	,074	-
	28-35	34	2,91	1,138	Grup içi	76,167	60	1,269			
	36 ve üstü	12	2,17	,835	Toplam	83,079	62				
	Toplam	63	2,83	1,158							
Programda yer alan içerik öğrenci merkezli eğitime uygundur.	27 ve altı	17	2,41	1,004	Gruplar arası	,548	2	,274	,225	,800	-
	28-35	34	2,56	1,160	Grup içi	73,167	60	1,219			
	36 ve üstü	12	2,33	1,073	Toplam	73,714	62				
	Toplam	63	2,48	1,090							
Programda, öğrenme ve öğretme ortamında sunulacak olguların öğrencilerin yakın çevre ilişkilerini kurmalarını sağlayıcı, gerçek yaşamdan seçilmiştir.	27 ve altı	17	2,76	,831	Gruplar arası	,538	2	,269	,315	,731	-
	28-35	34	2,76	,890	Grup içi	51,176	60	,853			
	36 ve üstü	12	3,00	1,128	Toplam	51,714	62				
	Toplam	63	2,81	,913							

5.3. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir Fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın beşinci alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşleri öğretmenlerin yaşları açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 28’de öğretmenlerin yaşlarına göre programın öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 28 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin görüşlerinin yaş değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda programın öğrenme-öğretme süreçlerine ilişkin 12 maddeden sadece “Sosyal Bilgiler Ders Programına ayrılan haftalık ders süresi yeterlidir.” maddesinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Diğer bütün maddelerde anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P > 0,05$). “Sosyal Bilgiler Ders Programına ayrılan haftalık ders süresi yeterlidir.” maddesindeki aritmetik ortalamalara bakıldığında 27 ve altındaki yaşı olan öğretmenlerin bu maddeye ilişkin katılmadığı, 28-35 ile 36 ve üstündeki yaşa sahip olan öğretmenlerin ise kararsız kaldığı görülmektedir. Genç öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programı saatinin artırılması yönünde görüş belirttikleri söylenebilir.

Tablo 28. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşler	Değişken	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
	Öğretmenlerin Yaşı										
Programda yer alan ünitelerin işlenişi ile ilgili açıklamalar yetersizdir.	27 ve altı	17	4,12	,697	Gruplar arası	3,226	2	1,613	1,908	,157	-
	28-35	34	3,62	1,045	Grup içi	50,711	60	,845			
	36 ve üstü	12	3,58	,793	Toplam	53,937	62				
	Toplam	63	3,75	,933							
Sınıflarda bulunan araç-gereçler programı uygulamak için yeterlidir.	27 ve altı	17	2,18	,883	Gruplar arası	1,995	2	,998	,927	,402	-
	28-35	34	2,53	1,134	Grup içi	64,608	60	1,077			
	36 ve üstü	12	2,17	,937	Toplam	66,603	62				
	Toplam	63	2,37	1,036							
Sosyal Bilgiler Ders programına ayrılan haftalık ders süresi yeterlidir.	27 ve altı	17	2,41	,939	Gruplar arası	6,960	2	3,480	3,874	,026	1-2 1-3
	28-35	34	3,12	,977	Grup içi	53,897	60	,898			
	36 ve üstü	12	3,25	,866	Toplam	60,857	62				
	Toplam	63	2,95	,991							
Normal İlköğretim Okullarından temin edilen ders kitapları eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için uygun değildir.	27 ve altı	17	4,29	,849	Gruplar arası	,428	2	,214	,373	,690	-
	28-35	34	4,15	,744	Grup içi	34,461	60	,574			
	36 ve üstü	12	4,33	,651	Toplam	34,889	62				
	Toplam	63	4,22	,750							
Programda, eğitilebilir zihin engelli çocuklara yönelik örnek işlenişler çoğaltılmalıdır.	27 ve altı	17	4,06	,827	Gruplar arası	1,121	2	,561	1,265	,290	-
	28-35	34	4,09	,621	Grup içi	26,593	60	,443			
	36 ve üstü	12	4,42	,515	Toplam	27,714	62				
	Toplam	63	4,14	,669							
Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğretim yöntem ve teknikler eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin seviyelerine uygun değildir.	27 ve altı	17	3,65	1,115	Gruplar arası	2,236	2	1,118	1,099	,340	-
	28-35	34	3,59	1,076	Grup içi	61,034	60	1,017			
	36 ve üstü	12	4,08	,515	Toplam	63,270	62				
	Toplam	63	3,70	1,010							

Tablo 28-devam

Öğrenme-Öğretme Süreçlerine İlişkin Görüşler	Değişken	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F.
	Öğretmenlerin Yaşı										
Sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması programın uygulanmasını engellemektedir.	27 ve altı	17	4,00	1,000	Gruplar arası	,347	2	,173	,172	,843	-
	28-35	34	3,97	,969	Grup içi	60,637	60	1,011			
	36 ve üstü	12	4,17	1,115	Toplam	60,984	62				
	Toplam	63	4,02	,992							
Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğrenme ve öğretme teknikleri öğrencileri aktif kılmaktadır.	27 ve altı	17	2,65	,996	Gruplar arası	4,079	2	2,040	2,369	,102	-
	28-35	34	3,24	,955	Grup içi	51,667	60	,861			
	36 ve üstü	12	3,17	,718	Toplam	55,746	62				
	Toplam	63	3,06	,948							
Sınıflarda bulunan araç-gereçler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun değildir.	27 ve altı	17	3,82	1,185	Gruplar arası	1,873	2	,937	1,174	,316	-
	28-35	34	4,09	,830	Grup içi	47,873	60	,798			
	36 ve üstü	12	4,33	,492	Toplam	49,746	62				
	Toplam	63	4,06	,896							
Eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için ayrılan sınıfların fiziki durumu, bu özelliklere sahip öğrencilere uygundur.	27 ve altı	17	2,65	1,272	Gruplar arası	3,793	2	1,896	1,357	,265	-
	28-35	34	2,29	1,219	Grup içi	83,858	60	1,398			
	36 ve üstü	12	1,92	,900	Toplam	87,651	62				
	Toplam	63	2,32	1,189							
Programda yer alan etkinlikler hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.	27 ve altı	17	2,53	1,007	Gruplar arası	4,118	2	2,059	2,042	,139	-
	28-35	34	3,00	1,015	Grup içi	60,485	60	1,008			
	36 ve üstü	12	3,25	,965	Toplam	64,603	62				
	Toplam	63	2,92	1,021							
Programda yer alan etkinliklerin yetersiz oluşu, öğrencilerin sıkılmasına neden olmaktadır.	27 ve altı	17	3,82	,883	Gruplar arası	2,732	2	1,366	1,683	,194	-
	28-35	34	3,79	,978	Grup içi	48,696	60	,812			
	36 ve üstü	12	4,33	,651	Toplam	51,429	62				
	Toplam	63	3,90	,911							

5.4. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşleri Arasında Anlamlı Bir fark Olup Olmadığına Dair Bulgular

Araştırmanın beşinci alt probleminde, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ders Programının değerlendirme boyutuna ilişkin görüşleri yaş açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 29’da öğretmenlerin yaşlarına göre programın değerlendirme boyutuna ilişkin görüşlerine yönelik aritmetik ortalama, standart sapma ve tek yönlü varyans analizi (Anova) testi sonuçları verilmektedir.

Tablo 29 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programının değerlendirme boyutuna ilişkin görüşlerinin yaş değişkeni açısından anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonucunda programın değerlendirme boyutuna ilişkin 7 maddenin hiçbirinde anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bütün maddelere yönelik anlamlılık değerleri 0,05’ten büyük çıkmıştır ($P>0,05$). Yaşlarına göre farklılık gösteren öğretmenlerin görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu sonuca göre öğretmenlerin yaşlarına göre programın değerlendirme boyutuna yönelik görüşleri arasında anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Tablo 29. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Programın Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşlerine Ait F Testi (Anova) Sonuçları

Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşler	Değişken	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F
	Öğretmenlerin Yaşı										
Programın değerlendirme boyutunda yer alan ölçütler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygundur.	27 ve altı	17	2,35	,996	Gruplar arası	2,072	2	1,036	1,080	,346	-
	28-35	34	2,62	1,015	Grup içi	57,578	60	,960			
	36 ve üstü	12	2,17	,835	Toplam	59,651	62				
	Toplam	63	2,46	,981							
Programda yer alan değerlendirme çalışmaları örnekleri yeterlidir.	27 ve altı	17	2,06	,659	Gruplar arası	,041	2	,021	,037	,964	-
	28-35	34	2,12	,729	Grup içi	33,387	60	,556			
	36 ve üstü	12	2,08	,900	Toplam	33,429	62				
	Toplam	63	2,10	,734							
Programda yer alan değerlendirme çalışmalarından yararlanılmamaktadır.	27 ve altı	17	3,47	1,007	Gruplar arası	1,143	2	,572	,560	,574	-
	28-35	34	3,24	1,075	Grup içi	61,270	60	1,021			
	36 ve üstü	12	3,08	,793	Toplam	62,413	62				
	Toplam	63	3,27	1,003							
Programda yer alan ölçme teknikleri ve araçlarının sayısı artırılmalıdır.	27 ve altı	17	3,88	,781	Gruplar arası	,012	2	,006	,010	,991	-
	28-35	34	3,91	,793	Grup içi	37,417	60	,624			
	36 ve üstü	12	3,92	,793	Toplam	37,429	62				
	Toplam	63	3,90	,777							
Programda portfolyo, performans ve proje ödevi gibi alternatif değerlendirme çalışmaları uygulanabilir niteliktedir.	27 ve altı	17	3,41	1,064	Gruplar arası	2,811	2	1,405	1,544	,222	-
	28-35	34	3,50	,992	Grup içi	54,618	60	,910			
	36 ve üstü	12	4,00	,603	Toplam	57,429	62				
	Toplam	63	3,57	,962							
Programda değerlendirme için önerilen süre yeterlidir.	27 ve altı	17	2,47	,943	Gruplar arası	3,378	2	1,689	1,777	,178	-
	28-35	34	2,94	1,071	Grup içi	57,034	60	,951			
	36 ve üstü	12	3,08	,669	Toplam	60,413	62				
	Toplam	63	2,84	,987							

Tablo 29-devam

Değerlendirme Boyutuna İlişkin Görüşler	Değişken										
	Öğretmenlerin Yaşı	N	$\bar{x}$	SS	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalama	F	p	A.F
Programda yer alan değerlendirme boyutunda öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmamıştır.	27 ve altı	17	4,12	1,054	Gruplar arası	,670	2	,335	,370	,692	-
	28-35	34	4,06	,983	Grup içi	54,314	60	,905			
	36 ve üstü	12	4,33	,651	Toplam	54,984	62				
	Toplam	63	4,13	,942							

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlardan yola çıkılarak geliştirilen öneriler üzerinde durulmaktadır.

5.1. Sonuçlar

Araştırmada yer alan sorulara alınan cevaplardan şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin; %55,6'sı erkek öğretmenlerden, %44,4'ü bayan öğretmenlerden oluşmaktadır.
2. Araştırmaya katılan 63 öğretmenlerin; %44,4'ü 1-5 yıl, %27'si 6-10 yıl, %29,6'sı ise 10 yıl ve üstünde bir kıdeme sahip öğretmenler oluşturmaktadır. Öğretmenlerin yarısına yakınının 1-5 yıl arasında kıdeme sahip olması bu alanda öğrenim vermekte olan öğretmenlerin atamalarının son yıllarda yoğunlaştığını göstermektedir.
3. Araştırmaya katılan 63 öğretmenin %57,1'i Özel Eğitim bölümünden, %25,4'ü Sınıf öğretmenliği ve %17,5'i diğer fakültelerden mezun olanlar oluşturmaktadır.
4. Programda yer alan hedeflerin:
  - Eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerine uygun olmadığı,
  - Uygulayıcılara kolaylık sağlayacak esneklikte olmadığı,
  - Öğrencinin günlük yaşamında kullanabileceği işlevsellikte olan bilgiler olmadığı,
  - Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, sorumluluklarını bilen, hak ve özgürlüklere değer veren bireyler yetiştirmeyi amaçladığı,
  - Davranışa dönüştürülmesinin güç olduğu,
  - Ulaşmak için ayrılan ders süresine göre, hedeflerin sayıca fazla olduğu, anlaşılmaktadır.

5. Programda yer alan içeriğin:

- Eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin özelliklerine uygun olmadığı,
- Hazırlanırken öğrencilerin zihinsel özelliklerinin dikkate alınmadığı,
- Öğrenci merkezli eğitime uygun olmadığı,
- Eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap veremediği,
- Öğrencilerin hangi sınıfta hangi konuları alacağı belirtilmediği için derse giren öğretmenlerin işlerini zorlaştırdığı anlaşılmaktadır.

6. Programda yer alan öğrenme-öğretme süreçlerine yönelik olarak:

- Eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için ayrılan sınıfların fiziki durumunun, bu özelliklere sahip öğrencilere uygun olmadığı,
- Sınıflarda bulunan araç-gereçlerin programı uygulamak için yeterli olmadığı,
- Etkinliklerde seçilen öğretim yöntem ve tekniklerin eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin seviyelerine uygun olmadığı,
- Ünitelerin işlenişi ile ilgili açıklamaların yetersiz olduğu,
- Etkinliklerin yetersiz oluşu, öğrencilerin sıkılmasına neden olduğu,
- Sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması programın uygulanmasını engellediği,
- Sınıflarda bulunan araç-gereçlerin eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun olmadığı,
- Eğitilebilir zihin engelli çocuklara yönelik örnek işlenişlerin yetersiz olduğu,
- Normal İlköğretim Okullarından temin edilen ders kitaplarının eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için uygun olmadığı, anlaşılmaktadır.

7. Programda yer alan değerlendirme boyutuna yönelik olarak:

- Programda yer alan değerlendirme çalışmaları örneklerinin yeterli olmadığı,
- Programın değerlendirme boyutunda yer alan ölçütlerin eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun olmadığı,
- Programda portfolyo, performans ve proje ödevi gibi alternatif değerlendirme çalışmalarının uygulanabilir nitelikte olduğu,
- Programda yer alan ölçme teknikleri ve araçlarının sayısı artırılması gerektiği,
- Programda yer alan değerlendirme boyutunda öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmadığı, anlaşılmaktadır.

8. Programın dört ögesine yönelik olarak öğretmenlerin görüşleri arasında cinsiyet, kıdem, mezun olduğu alan ve yaş değişkeni açısından ise dört maddede öğretmen görüşleri arasında farklıklar çıkmıştır.

5.2. Öneriler

Bu araştırmadaki bulgulara dayanarak eğitilebilir zihin engelli çocuklar için hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Programına ilişkin olarak aşağıdaki öneriler getirilmiştir.

1. Farklı alanlardan mezun olup özel eğitim sınıf öğretmeni olarak çalışan öğretmenlerin bu alan ile ilgili bilgileri hizmet içi eğitim kursları ile desteklenmeli ve sürekli yenilenmelidir.
2. Programda yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygun hale getirilmeli ve bireyselleştirilmiş eğitim programları uygulanmalı.
3. Programda yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin günlük yaşamında kullanabileceği bilgileri kazandırmayı amaçlanacağı şekilde yeniden düzenlenebilir.
4. Programda yer alan hedefler uygulayıcılara kolaylık sağlayacak şekilde yeniden gözden geçirilip düzenlenebilir.
5. Program da yer alan içerik öğrencilerin zihinsel özellikleri dikkate alınarak yeniden gözden geçirilip düzenlenebilir.
6. Programda yer alan konu ve kavramlar eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin seviyesine uygun olarak yeniden düzenlenebilir.
7. Bu alanda çalışan öğretmenlere, eğitilebilir zihin engelli çocukların özelliklerine uygun materyaller sağlanmalıdır.
8. Sınıflardaki öğrenci sayısı, bu öğrencilerin nitelikli eğitim almalarını sağlayıcı sayıda olmalıdır.
9. Bu öğrencilerin öğrenme özelliklerine uygun ders kitapları basılabilir.
10. Programda öğretmenlere rehberlik edici daha fazla örnek işlenişe yer verilebilir.

KAYNAKÇA

- Agran, M.; Alper, S. ve Wehmeyer, M. (2002). "Access to the General Curriculum for Students with Significant Disabilities: What it Means to Teachers" *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 37(2), http://www.beachcenter.org/Research%5CFullArticles%5CPDF%5CAGC3_Access%20to%20the%20General%20Curriculum%20for%20Students.pdf (Erişim Tarihi: 17.10.2009)
- Alptekin, P. (2005). *İlköğretim Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar İçin Hayat Bilgisi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akdağ, H. (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni yaklaşımlar*, (Editör: Refik Turan, Ali Murat Sünbül, Hakan Akdağ), Pegem Akademi Yayınevi, 1. Baskı, Ankara.
- Akdağ, M. (2006). *Öğretimde Planlama & Öğretimde Değerlendirme*, (Editör: Mehmet Gürol), Akış Yayıncılık,4. Baskı, Ankara.
- Akgün, T. (2004). *Alt Özel Sınıflara Toplumsal Becerilerin Kazandırılması Sürecinde Grafik Resimleri ile Piktogramların Eğitime Katkısı ve Bir Uygulama Örneği*, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akkuş, N. (2007). *Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklara Günümüzde Uygulanan İlköğretim Eğitim Programına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ataman, A. (2003). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş*, (Editör: Ayşegül Ataman). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Aydın, S. (2007). *İlköğretim 4 ve 5 Sınıf Yeni(2004) Sosyal Bilgiler Müfredatının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Battal, İ. (2007). *Sınıf Öğretmenlerinin ve Branş Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Başal, M. ve Batu, S. (2002). "Zihin Özürlü Öğrencilere Okuma Yazma Öğretme Konusunda Alt Özel Sınıf Öğretmenlerinin Görüş ve Önerileri" *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, cilt:3, no: 2

- Batu, S.; Kırcaali-İftar, G. ve Uzuner, Y. (2004). "Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri" *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2
- Bayazıt, B. (2006). *Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Eğlenceli Atletizm Antrenman Programının Psikomotor Özelliklere Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Baykul, Y. (1992). "Eğitim Sisteminde Değerlendirme" *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Sayı: 7
- Berkaş, N. (2007). *Eğitilebilir zihinsel Engelliler, Özel Sınıflar ve Kaynaştırma Eğitimi Gören Öğrencilerde Fiziksel Uygunluğun Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Bezdüz, R. (1996). *Eğitilebilir "Zihin Engelli" Çocuklar Müzik Dersi Öğretim Programının İncelenmesi ve Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bilen, M. (1996). *Plandan Uygulamaya Öğretim*, Aydan Web Tesisleri, Ankara.
- Binbaşoğlu, C. (1981). *Özel Öğretim Yöntemleri*, 4. basım, Binbaşoğlu Yayınevi, Ankara.
- Bovair, K. (1992). "Curriculum Issues" *Special Educational Needs*, (Editor :Gulliford, Ronald; Upton, Graham), USA: Routledge.
- Büyükkaragöz, S. ve Çivi, C. (1999). *Genel Öğretim Metotları- Öğretimde Planlama Uygulama*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Caplı, O. (1993). *Çocukların Gençlerin Eğitimi*, Bilgi Yayınevi, 5. Basım, Ankara.
- Cartwright, C. ve Wind-Cowie, S. (2005). *Profound and Multiple Learning Difficulties*, Continuum International Publishing, London-New York.
- Cavkaytar, A. ve Diken, İ. H. (2005). *Özel Eğitime Giriş*, 3. Baskı, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Cavkaytar, A. (2008). "Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim" *Özel Eğitime gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, (Editör: İbrahim H. Diken), Pegem Akademi Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara.
- Cofer Carr, C. (2003). *Best Practices In Meeting The Needs Of Exceptional Childiren and Diverse Learners in The Genaral Core Curriculum Classroom*, In Partial Fulfillment Of The Rikurements For The Degree Of Doctor Education, A Dissertation Submidet To The Faculty Of The School Of The Education Spalding Universty.
<http://proquest.umi.com/pqdweb?index=15&did=765181521&SrchMode=1&sid=4&Fmt=6&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1284568220&clientId=43845> (Erişim Tarihi: 25.11.2009).

- Çağlar, D. (1985). *Geri Zekâlı Çocuklar ve Eğitimleri*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Çelik, F. (2006). “Türk Eğitim Sisteminde Hedefler ve hedef Belirlemede Yeni Yönelimler” *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, <http://efd.mehmetakif.edu.tr/arsiv/sayi11/1-15.pdf> (Erişim Tarihi: 04.04.2010).
- Çelik, İ. ve Eratay, E. (2007). “Kaynaştırma Sınıfı ve Özel Eğitim Sınıfı Öğretmenlerin Sınıflarındaki Zihinsel Engelli Öğrencilere Yönelik Pekiştirici ve Ceza Uygulamalarının Belirlenmesi” *AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1
- Çeliköz, N. (2004). “Yeni Program Geliştirme Anlayışına Dayalı Olarak Geliştirilen Bir Program Tasarımının Öğrenci Başarısına Etkisi” *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1
- Çicek, K. (1995). *Öğretilebilir Çocuklar Okulu Hayat Bilgisi Ders Programının Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çiftçi, İ. (2001). *Zihinsel Engelli Bireyler İçin Hazırlanan Bilişsel Süreç Yaklaşımına Dayalı Sosyal Beceri Programının Etkililiğinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı, Ankara.
- Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde Program geliştirme*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Dereli, F. (1987). *Eğitilebilir Geri Zekâlılar Türkçe Programının Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Diken, İ. H. ve Sucuoğlu, B. (1999). “Sınıfında Zihin Engelli Çocuk Bulunan ve Bulunmayan Sınıf Öğretmenlerinin Zihin Engelli Çocukların Kaynaştırılmasına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması” *Özel Eğitim Dergisi*, Cilt: 2, No: 3
- Deveci, H. (2009). “Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürden Yararlanma: Öğretmen Adaylarının Kültür Portfolyolarının İncelenmesi” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:8, Sayı:28 <http://www.esosder.com/dergi/28001-019.pdf> (Erişim Tarihi: 11.11.2009).
- Dinçer, S. (2007). *Uzaktan Eğitim İçin Kullanılabilecek Bir Teknolojik Akıllı Sınıf Geliştirme Çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Doğanay, A. (2008). “Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirmesi” *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2

- EE, J. and Soh, Kay-C. (2005). "Tecaher perceptions on what a functional curriculum should be for children with special needs", Nanyang Technological University *The International Journal of Special Education*, Vol.20 No:2
<http://www.internationaljournalofspecialeducation.com/articles.cfm?y=2005&v=20&n=2> (Erişim Tarihi: 01.11.2009).
- Ekinci, A. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Yapılandırma Yaklaşım Bağlamında Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- E. Scruggs, T.; A. Mastropier, M. ve M. Okolo, C. (2008). "Science and Social Studies for Students With Disabilities" *FOCUS on Exceptional children*, Vol: 41, no: 2
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=6&sid=9b5b816d-5565-4939-996e-44272c740944%40sessionmgr12> (Erişim Tarihi: 01.10.2009).
- Erden, M. (1998 a). *Eğitimde Program Değerlendirme*, Anı Yayıncılık, 3. Baskı
- Erden, M. (1998b). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yayınları. Ankara.
- Erden, M. ve Bayrak, B. (2007). "Fen Bilgisi Öğretim Programının Değerlendirilmesi" *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:15, No
- Ertürk, S. (1997). *Eğitimde Program Geliştirme*, Meteksan A.Ş, Ankara.
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde Program Geliştirme*, Meteksan A.Ş, Ankara.
- Eripek, S. (2003). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara
- Eripek, S. (1996). *Zihinsel Engelli Çocuklar*, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları, No:41, Geliştirilmiş İkinci Baskı, Eskişehir
- ERİPEK, S. (1991). *Özel Eğitim Konseyi*, I. Eğitim Kongresi Bildirileri, İzmir.
- Ersoy, Ö. ve Avcı, N. (2000). *Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Eğitimleri "Özel Eğitim"*, Yapa Yayıncılık
- Esen, C. E. (2003). *Okyanusun Kıyısı*, Nobel Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara
- Evin, İ. ve Kafadar, O. (2004). "İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının ve Ders Kitaplarının Ulusal ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi" *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı: 3, Cilt: 2
- Farrell, M. (2001). *Standards and Special Education Needs*, Continuum International Publishing, London.
- Fidan, N. (1996). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Alkım Kitapevi, Ankara.

- Fidan, N. ve Erden, M. (1998). *Eğitime Giriş*, Alkım Kitabevi, Ankara.
- Gözütok, D. (2005).’’ Program Değerlendirme’’, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, (Editör: Mehmet Gültekin), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 5. Baskı
- Gözütok, D. (2003). ’’Türkiye’de Program Geliştirme Çalışmaları’’, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 160
- Güngör, E. (2008). *Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Anne ve Babalarının Psikolojik İlişki İhtiyaçları ile Durgunluk ve Kaygı Düzeyleri Arasında İlişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Gürsel, O. (2008). ‘Özel Eğitimde Değerlendirme’’, *Özel Eğitime gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, (Editör: İbrahim H. Diken), Pegem Akademi Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara.
- Gulliford, R. ve Upton, G. (1992). *Special Educational Needs*, Florence, KY, USA: Routledge.
- Greenwood, C. (2001). *An Intraction To Exceptional Student Education*, Copyright State Of Florida.
- İlhan, E.L. (2007). *Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi ve Spor Aktivitelerinin Ruhsal Uyum Düzeylerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Jenkinson, J. C. (1996). *Mainstream or Special? : Educating Studens with Disability*, Routletge, London.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Nobel Yayın, 14. baskı, Ankara.
- Karatepe, Ahmet; Yıldırım, H.İbrahim; Şensoy, Önder ve Yalçın, Necati (2004). ’’Fen Bilgisi Öğretimi Amaçlarının Gerçekleştirilmesinde Mevcut Fen Bilgisi Müfredat Programının Amaçlar Boyutunda Uygunluğu Konusunda Öğretmen Görüşleri’’ *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, Cilt: 5, Sayı: 2
- Keil, S.; Miller, O.; Cobb, R. (2006). “Special educational needs and disability” *British Journal of Special Education*, Vol: 33, Number 4
<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=7&hid=6&sid=41cad005-d5a8-4ace-a424-a83a62be8eb5%40sessionmgr11&bdata=Jmxhbmc9dHlmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=a9h&AN=22930951> (Erişim Tarihi: 05.08.2009).
- King-Sears, M. E. (2008). “Facts and Fallacies: Differentiation and The General Education Curriculum For Students With Special Educational Needs” *Support for Learning*, Volume 23, Number 2
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&hid=6&sid=41cad005-d5a8-4ace-a424-a83a62be8eb5%40sessionmgr11> (Erişim Tarihi: 15.08.2009).

- Kırcaali-iftar, G. (1998). "Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel Eğitim" *Özel Eğitim*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, İlköğretim Öğretmenliği, Lisans Tamamlama Programı, T.C A.Ü Yayınları No:1018, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 561, Eskişehir.
- Kırk, S. A. (1962). *Educating Exceptional Children*, Boston: Houghton Mifflin Company.
- Koçak, G. H. (2006). *Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama Eğitim Programlarının Sorunları*, Çukurova Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kouffman, J. M. ve Li-Yu, H. (2009). "Special education for intellectual disability: current trends and perspectives" *Current Opinion in Psychiatry*, Vol: 22, Issue 5
<http://ovidsp.tx.ovid.com/sp3.2.2b/ovidweb.cgi?WebLinkFrameset=1&S=GOKNFPKA PGDDPGCDNCDLLCMCEKLPAA00&returnUrl> (Erişim Tarihi: 23.12.2009).
- M.E.B (1990). *Eğitilebilir Çocuklar İlkokul Programı*, Ankara, Mili Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- M.E.B (1991). *Özel Eğitimle İlgili Mevzuat*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- M.E.B. (1999). Özel Eğitim Gerektiren Öğrencilerin Zorunlu Eğitimlerini Tamamlaması için Alınacak Tedbirler Genelgesi. No: 1999/ 63
- M.E.B. (2000). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, *Resmî Gazete*, 23937: 18/1/2000
- M.E.B (2001). *İlköğretim Okulu Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar Eğitim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- MEB (2002). *Eğitim Uygulama Okulu Eğitim Programı*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- M.E.B (2004). "Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" *Resmî Gazete*, 25674: 18 Aralık 2004.
- M.E.B (2006). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*, Ankara: Resmi Gazete, 31.05.2006/26184
- M.E.B (2006). *Mevzuat Bankası Özel Hizmetler Yönetmeliği*.
- MEB (2009). *Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü*
- Mentiş Taş, A. (2004). "Sosyal Bilimler Öğretmenliği Eğitimi Program Standartlarının Belirlenmesi" *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt: 37, sayı: 1

- Öz, B. (2007). *2001 İlköğretim Fen Bilgisi Dersi ve 2005 İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özdemir, M. (1998). *Hayat Bilgisi Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri*, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Özgür, İ. (2004). *Özel Eğitim Engelli Çocuklar ve Eğitimi*, Karahan Kitabevi, Adana.
- Özsoy, Y.; Özyürek, M. ve Eripek, S. (1989). *Özel Eğitime Giriş*, Karatepe yayınları, Ankara.
- Özsoy, Y.; Özyürek, M. ve Eripek, S. (1997). *Özel Eğitime Giriş*, Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar. Karatepe Yayınları, Ankara
- Özsoy, Y.; Özyürek, M. ve Eripek, S. (2002). *Özel Eğitime Giriş*, Karatepe Yayınları, 12. Baskı, Ankara.
- Özsoy, Y.; Çağlar, D. ve Enç, M. (1981). *Özel Eğitime Giriş*, Ankara, Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. 2. Baskı. Ankara
- Öztürk, C. ve Oltuoğlu, R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Pegema Yayıncılık, 3. Baskı
- Öztürk, C. ve Ünal, S. (1998). “Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersine Karşı Tutumu” *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:6
- Öztürk, C. (2006). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara
- Özyürek, M. (2006), *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı*, (3. baskı), Kök Yayıncılık, Ankara.
- O’regan, F. J. (2005). *Surviving and Succeeding in SEN*, Continuum Internatiol Publishing, London.
- Pavri, S. ve Hegwer-Divita, M. (2006). “Meeting the Social and Emotional Needs of Students with Disabilities: The Special Educators' Perspective” *Reading & Writing Quarterly*, Vol. 22 Issue 2 http://pdfserve.informaworld.com/159119_758064766_742120534.pdf (Erişim Tarihi: 24.09.2009).
- Pinswort, P; Baker, P. C. (2004). *Understanding Mental Retardation*, Jackson, MS, USA: University Press of Mississippi.

- Pugie, J. (2008). *The Effects of a Social Skills Curriculum on the Students of a Private Special Needs School: A Program Evaluation from the Teacher's Perspective*, A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts, Kean University.
<http://proquest.umi.com/pqdweb?index=0&sid=5&srchmode=1&vinst=PROD&fmt=6&startpage=1&clientid=43845&vname=PQD&RQT=309&did=1612980131&scaling=FULL&ts=1284568668&vtype=PQD&rq=309&TS=1284568703&clientId=43845>
 (Erişim Tarihi: 19.01.2010).
- Sağlam, E. (1983). *İlkokulda Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara.
- Sanioglu, A. (1992), *İlkokullarda Beden Eğitimi Programını Geliştirilmesi " Alt Özel Sınıflardaki Eğitilebilir Geri Zekalı Öğrencilerin Programları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Konya
- Sartawi, A. and Alghazo, E. M. (2006). "Special Education Teachers' Perceptions of Factors Influencing Their Instructional Practices" *International Journal of Rehabilitation Research*, Vol: 29, No: 2 <http://ovidsp.tx.ovid.com/sp-3.2.2b/ovidweb.cgi?WebLinkFrameset=1&S=AHINFPHAFHDDPGEBNCDLLEDCBNDGAA00&returnUrl> (Erişim Tarihi: 24.02.2010).
- Saylan, N. (2001). "Ortaöğretim Öğretmenlerinin Program Tasarısı İle İlgili Görüşleri ve Tasarı Süreçlerindeki Davranışlarının Belirlenmesi" *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6
- Saylan, N. (1998) "Anasınıfı Program Tasarısı ve Uygulamasının Değerlendirmesi", VII. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi II*, Konya:Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Anı Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara.
- Sönmez, V. (2003). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Anı Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara.
- Sönmez, V. (1993). *Eğitim Felsefesi*, Adım Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Sözer, E. (1998). "Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri" *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (Editör: Gürhan Can), Açık Öğretim Fakültesi Yayınları
- Şahin, T. (1994). "İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Akademik Benlik Kavramı, Ders İçi Öğrenme ve Ders Dışı Çalışma Yolları ile Başarı İlişkisi" *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:10

- Şiringel, N. (2006). *Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretmenlerinin İlköğretim 6. Ve 7. Sınıfta Belirli Gün ve Haftalara İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tan, Ş. (2005). *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Tekinaslan Cifci, İ. (2008). "Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler" *Özel Eğitime gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*, (Editör: İbrahim H. Diken), Pegem Akademi Yayıncılık, 1.Baskı, Ankara.
- Topaloğlu, O.; Karabulut, H. ve Cebeci, S. (2003). "Zihinsel Öğrenme Yetersizliği Nedir?" *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Sayı: 39, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi39/topaloglu.htm> (Erişim Tarihi: 05.03.2010).
- T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (1999). I. Özürlüler Şurası Çağdaş Toplum Yaşam Ve Özürlüler Ön Komisyon Raporları, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Turan, D. (2006). *Özel Eğitimde Müzikten Yararlanmada Karşılaşılan Sorunlarla İlgili Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ülgen, G. (1997). *Eğitim Psikolojisi*, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Üre, Ö. (2002). "Özel Eğitim ve Rehberlik", *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, (Editör: Gürhan Can), Pegem A yayıncılık, Ankara.
- Varış, F. (1997). *Eğitimde Program Geliştirme Teoriler-Teknikler*, 7.Baskı, Alkım Kitap Yayıncılık, Ankara.
- Westwood, P. (1997). *Commonsense Methots For Childiren With Special Needs*, Third Edition.
- Whiteside, E. ve Howaldsims, B. (1988). *Zeka Özürlü Çocuklar*, (Aktaran:Hasan Karatepe), Karatepe Yayınları, Ankara.
- Yıldız, E. (2005). *İlköğretim Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklar İçin Hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EK-1

**EĞİTİLEBİLİR ZİHİN ENGELLİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK HAZIRLANAN
İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ PROGRAMININ ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Değerli meslektaşım,

Bu anket eğitilebilir zihin engelli ilköğretim öğrencilerine yönelik hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi programının değerlendirilmesi konusunda görüş ve önerilerinizi almak amacı ile hazırlanmıştır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kişisel bilgilerinize ilişkin bilgiler, ikinci bölümde ise eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler Dersi programına ilişkin görüş ve önerileriniz alınmak istenmektedir. Ankete vereceğiniz cevaplar bilimsel çalışma için kullanılacaktır. Ankette isminizi yazmanıza gerek yoktur ve kişisel bilgileriniz kesinlikle başkaları ile paylaşılmayacaktır. Bu araştırmada elde edilecek bulguların geçerliliği, sizlerin anketi yanıtlamadaki içtenliğinize bağlıdır. Anketle birlikte size verilen Sosyal Bilgiler Dersi Programını inceledikten sonra ankette yer alan seçeneklerden size uygun olanı parantez içine (X) işareti koyarak belirtiniz.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Tahsin FIRAT

İnönü Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretimi

ABD Yüksek Lisans Öğrencisi

**I BÖLÜM
KİŞİSEL BİLGİLER**

1. Cinsiyetiniz?

1. ( ) Bay 2. ( ) Bayan

2. Yaşınız?

.....

3. Meslekteki kıdeminiz (yıl olarak) ?

.....

4. Mezun olduğunuz üniversite ve bölüm?

...../.....

II BÖLÜM PROGRAMA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

HEDEFLER		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Program da yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocukların hazır bulunuşluk seviyelerine uygundur.					
2	Programda yer alan hedefler açık ve net bir şekilde ifade edilmiştir.					
3	Programda yer alan hedefler yakından uzağa, basitten karmaşığa ve kolaydan zora vb. öğrenme ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır.					
4	Programda yer alan hedefler uygulayıcılara kolaylık sağlayacak esnekliktedir.					
5	Programda yer alan hedefler; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara dengeli bir şekilde dağıtılmıştır.					
6	Programda yer alan hedeflere ulaşmak için ayrılan ders süresine göre, hedefler sayıca fazladır.					
7	Programda yer alan hedefler programın diğer öğeleri ile tutarlıdır.					
8	Programda yer alan hedeflerin davranışa dönüştürülmesi güçtür.					
9	Programda yer alan hedefler öğrencinin günlük yaşamında kullanabileceği işlevsellikte olan bilgilerdir.					
10	Programda yer alan hedef cümleleri soyut ve öğrencilere kazandırılacak nitelikten uzaktır.					
11	Programda yer alan hedefler eğitilebilir zihin engelli çocuklara uygun değildir.					
12	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, sorumluluklarını bilen, hak ve özgürlüklere değer veren bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.					

İÇERİK

13	Programda yer alan konular programın hedefleri ile uyumludur.					
14	Programın içeriği eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin özelliklerine uygundur.					
15	Programda yer alan konular öğrencinin sosyal yaşam becerilerini geliştirici niteliktedir.					
16	Programdaki içerik eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verememektedir.					
17	Program da yer alan içerik hazırlanırken öğrencilerin zihinsel özellikleri dikkate alınmıştır.					
18	Programda yer alan içerik öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını artırıcı niteliktedir.					
19	Programda yer alan içerik belirlenirken disiplinler arası ilişki kurulmuştur.					
20	Programda yer alan içerikte gereksiz ayrıntılara yer verilmiştir.					
21	Programda yer alan içerikte öğrencilerin hangi sınıfta hangi konuları alınacağı belirtilmediği için derse giren öğretmenlerin işlerini zorlaştırmaktadır.					
22	Programda yer alan konu ve kavramlar öğrenci seviyesine uygundur.					
23	Programda yer alan içerik öğrenci merkezli eğitime uygundur.					
24	Programda, öğrenme ve öğretme ortamında sunulacak olguların öğrencilerin yakın çevre ilişkilerini kurmalarını sağlayıcı, gerçek yaşamdan seçilmiştir.					

ÖĞRETME VE ÖĞRENME SÜREÇLERİ

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
25	Programda yer alan ünitelerin işlenişi ile ilgili açıklamalar yetersizdir.					
26	Sınıflarda bulunan araç-gereçler programı uygulamak için yeterlidir.					
27	Sosyal Bilgiler Ders programına ayrılan haftalık ders süresi yeterlidir.					
28	Normal İlköğretim Okullarından temin edilen ders kitapları eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için uygun değildir.					
29	Programda, eğitilebilir zihin engelli çocuklara yönelik örnek işlenişler çoğaltılmalıdır.					
30	Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğretim yöntem ve teknikler eğitilebilir zihin engelli öğrencilerin seviyelerine uygun değildir.					
31	Sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması programın uygulanmasını engellemektedir.					
32	Programda yer alan etkinliklerde seçilen öğrenme ve öğretme teknikleri öğrencileri aktif kılmaktadır.					
33	Sınıflarda bulunan araç-gereçler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun değildir.					
34	Eğitilebilir zihin engelli öğrenciler için ayrılan sınıfların fiziki durumu, bu özelliklere sahip öğrencilere uygundur.					
35	Programda yer alan etkinlikler hedeflere ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.					
36	Programda yer alan etkinliklerin yetersiz oluşu, öğrencilerin sıkılmasına neden olmaktadır.					

DEĞERLENDİRME

37	Programın değerlendirme boyutunda yer alan ölçütler eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygundur.					
38	Programda yer alan değerlendirme çalışmaları örnekleri yeterlidir.					
39	Programda yer alan değerlendirme çalışmalarından yararlanılmamaktadır.					
40	Programda yer alan ölçme teknikleri ve araçlarının sayısı artırılmalıdır.					
41	Programda portfolyo, performans ve proje ödevi gibi alternatif değerlendirme çalışmaları uygulanabilir niteliktedir.					
42	Programda değerlendirme için önerilen süre yeterlidir.					
43	Programda yer alan değerlendirme boyutunda öğrencilerin bireysel farklılıkları göz önünde bulundurulmamıştır.					

GÖRÜŞME FORMU

1. Programda yer alan hedeflerden eğitilebilir zihin engelli öğrencilere uygun olmayan veya çıkartılması gerektiğini düşüğünüz hedef veya hedefler var mı? Varsa hangileridir?

.....

.....

.....

2. Programı uygularken sınıf içinde ne gibi problemlerle karşılaşıyorsunuz?

.....

.....

.....

3. Programda yer alan ünite ve konulardan, eğitilebilir zihin engelli öğrencilere yönelik olarak gereksiz olan veya eklenmesini istediğiniz var mı? Varsa hangileridir?

.....

.....

.....

Bu sorular dışında eklemek istediğiniz herhangi görüşünüz varsa lütfen belirtiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

EK-2

T.C.
ADYAMAN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı :B.08.4.MEM.4.02.00.02/428
Konu : Uygulama İzni

5542

05 Mart 2010

VALİLİK MAKAMINA
ADYAMAN

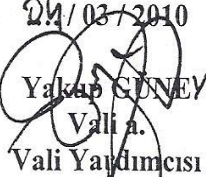
İlgi: İnönü Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığının 13.01.2010 tarih ve B.30.2.İNÜ.070.72.00/500/98-153 Sayılı yazı

İlgi yazıda; İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimler Anabilim Dalı Eğitim Programı ve Öğretim Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Tahsin FIRAT'ın "Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) olan çocuklara yönelik hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirme" konulu tez çalışması için ilimiz özel eğitim sınıfı olan İlköğretim Okullarında görev yapmakta olan öğretmenlere uygulama yapılabilmesi isteğinde bulunmaktadır.

Söz konusu isteklerini Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınız arz ederim.

Hasan ALAKÖSE
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
24/03/2010

Yakup GÜNEY
Vali a.
Vali Yardımcısı

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

SAYI :B.30.2.İNÜ.070.72.00/500-369

22.02/2010

KONU:Anket Uygulaması

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Tahsin FIRAT'ın "Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği Olan Çocuklara Yönelik Hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Programının Değerlendirilmesi" konulu anket uygulamasına ilişkim Şanlıurfa Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 08.02.2010 tarih ve B.08.4.MEM.4.63.00.05-379/3722 sayılı yazısı ve eki ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. İsmail ÖZDEMİR
Rektör a.
Rektör Yrd.

Eki: Yazı örneği(2 sayfa)

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ	
22.02.2010	500/879

Gemi
22.02.2010
/m

T.C.
ŞANLIURFA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

05 ŞUB 2010

Sayı : B.08.4.MEM.4.63.00.11-040/ 3400
Konu : Anket İzni

VALİLİK MAKAMINA
ŞANLIURFA

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Programı ve Öğretimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Tahsin FIRAT'ın "Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklara Yönelik Hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Programının Değerlendirilmesi" konulu Anket çalışması yapma isteği ile ilgili İnönü Üniversitesi Öğrenci İşleri başkanlığının 13/01/2010 tarih ve 153 sayılı yazısı ekte sunulmuştur.

Söz konusu Anket' in İlimiz Merkezindeki Özel Eğitim sınıfı olan İlköğretim okulları öğretmenleri arasında yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Hanifi ŞAHİN
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
.../02/2010
Ferhat BURAKGAZİ
Vali a.
Vali Yardımcısı

EĞİTİMDE REFORMA
Daha aydınlık
gelecek!

Yenişehir 63300
ŞANLIURFA
Bilgi için

Tel : 0 414 - 3142004-152
Fax : 0 414 - 3123083
H.AKÇALI

E-Posta : surfamem@meb.gov.tr
Web : http://sanliurfa.meb.gov.tr
VHKİ

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı :B.08.4.MEM.4.44.00.07.328/
Konu :Anket Uygulama İzin Onayı

7478

08-03-2010

T.C İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 13/03/2010 tarih ve 98-153 sayılı yazınız.

İlgi yazınız gereğince, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimler Anabilim Dalı Eğitim Programı ve Öğretim Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Tahsin FIRAT “Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklara Yönelik Hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Değerlendirilmesi” tez çalışmalarında kullanmak üzere, Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı özel eğitim sınıfı olan ilköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlere anket uygulaması yapılabilmesi için gerekli izinin verildiğine dair onay yazısı ve eki yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Mehmet BULUT
Milli Eğitim Müdürü

EKLER:
EK-1 Onay Yazısı (1 Sayfa)
EK-2 Değerlendirme Formu (1 Sayfa)

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı :B.08.4.MEM.4.44.00.07.328/
Konu : Anket Uygulama İzin Onayı

7482

08-03-2010

MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi : a) T.C.İnönü Üniversitesinin 13/01/2010 tarih ve 98-153 sayılı yazısı.
b) Müdürlüğümüzün 22/12/2009 tarih ve 47303 sayılı Valilik Onay yazısı
c) Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik izin ve Uygulama Yönergesi

T.C. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimler Anabilim Dalı Eğitim Programı ve Öğretim Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Tahsin FIRAT bilimsel çalışmalarında kullanmak üzere, Müdürlüğümüze bağlı ilköğretim okul öğretmenlerine Anket Uygulaması için, ilgi (a) yazı ve ekindeki dosya, ilgi (b) Valilik onayı ile oluşturulmuş olan "Araştırma Değerlendirme Komisyonu" tarafından, ilgi (c) Yönerge doğrultusunda incelenerek ekte bulunan Araştırma Değerlendirme Formu (Ek-2) ile Uygulama Çalışmasının yapılabilmesi için izin verilmesinin uygun olacağı görüşü bildirilmiştir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde ilgi (a) yazıda adı geçen araştırma sahibi Tahsin FIRAT ilgi (b) yönergesinin 13. maddesinde belirtilen hususlara bağlı kalmak ve yönerge ekinde yer alan iki ayrı taahhünameyi önceden imzalamak kaydıyla, ilimizdeki ilköğretim okullarında Anket Uygulaması yapılmasına izin verilmesi hususunu; tensiplerinize arz ederim.

M. Yücel ABİK
Milli Eğitim Müdür Yrd.

EKİ: Değerlendirme Formu (1 Adet-1 Sayfa)

08/03/2010

Mehmet BULUT
İl Milli Eğitim Müdürü

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Tahsin FIRAT
Kurumu / Üniversitesi	İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programı ve Öğretimi Bilim Dalı
Araştırma yapılacak iller	Malatya
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	İlköğretim Okulları
Araştırmanın konusu	1-"Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklara Yönelik Hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Değerlendirilmesi"
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Var
Veri toplama araçları	. Öğretmen
Görüş istenilecek Birim/Birimler	
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
<p>İl Millî Eğitim Müdürlüğünün 25/01/2010 tarih ve 2521 sayılı yazısı gereğince 04/03/2009 tarihinde toplanan komisyonumuzca;</p> <p>Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programı ve Öğretimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Tahsin FIRAT ilimiz ilköğretim okullarında Anket uygulaması isteğine dair yazısı ve ekindeki dosya, Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesinin 5. maddesindeki esaslara göre incelenmiş olup, başvuru dosyasının belirtilen esaslara göre uygun olduğu değerlendirilmiştir.</p> <p>Komisyonumuzun görüşü, söz konusu anket uygulaması yapılabilmesi için gerekli iznin verilmesinin uygun olacağı yönündedir.</p>	
Komisyon kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalef üyenin Adı ve Soyadı :	Gerekçesi : .....

KOMİSYON

05/03/2010
Komisyon Başkanı
M.Yücel ABİK
Müdür Yardımcısı

Üye
Asiye KAPUDERE
Ticaret Lisesi Müdürlüğü Rehber Öğretmeni

Üye
Abdullah ATLI
Şehit Kemal Özalper Endüstri Meslek Lisesi Rehber Öğretmeni

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Tahsin FIRAT
Kurumu / Üniversitesi	İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programı ve Öğretimi Bilim Dalı
Araştırma yapılacak iller	Malatya
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	İlköğretim Okulları
Araştırmanın konusu	1-"Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) Olan Çocuklara Yönelik Hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Değerlendirilmesi"
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Var
Veri toplama araçları	. Öğretmen
Görüş istenilecek Birim/Birimler	
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
<p>İl Millî Eğitim Müdürlüğünün 25/01/2010 tarih ve 2521 sayılı yazısı gereğince 04/03/2009 tarihinde toplanan komisyonumuzca;</p> <p>Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programı ve Öğretimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Tahsin FIRAT ilimiz ilköğretim okullarında Anket uygulaması isteğine dair yazısı ve ekindeki dosya, Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda ve Kurumlarda Y yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesinin 5. maddesindeki esaslara göre incelenmiş olup, başvuru dosyasının belirtilen esaslara göre uygun olduğu değerlendirilmiştir.</p> <p>Komisyonumuzun görüşü, söz konusu anket uygulaması yapılabilmesi için gerekli iznin verilmesinin uygun olacağı yönündedir.</p>	
Komisyon kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalif üyenin Adı ve Soyadı :	Gerekçesi : .....

KOMİSYON

05/03/2010
Komisyon Başkanı
M.Yücel ABİK
Müdür Yardımcısı

Üye
Asiye KAPUDERE
Ticaret Lisesi Müdürüğü Rehber Öğretmeni

Üye
Abdullah ATLI
Şehit Kemal Özalper Endüstri Meslek Lisesi Rehber Öğretmeni

05 Mart 2010

T.C.
ADİYAMAN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı :B.08.4.MEM.4.02.00.02/428
Konu : Uygulama İzni

5619

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı)
MALATYA

İlgi: 13.01.2010 tarih ve B.30.2.İNÜ.070.72.00/500/98-153 sayılı yazınız.

İlgi yazıyla istemiş olduğunuz; Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimler Anabilim Dalı Eğitim Programı ve Öğretim Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Tahsin FIRAT'ın "Orta Düzeyde Öğrenme Yetersizliği (Eğitilebilir) olan çocuklara yönelik hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirme" konulu tez çalışması için ilimiz özel eğitim sınıfı olan İlköğretim Okullarında görev yapmakta olan öğretmenlere uygulama yapılabilme izin isteği, Valilik Makamından alınan 05/03/2010 tarih ve 5542 sayılı onay ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Kazım ÇOBAN
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü V.

Ek: 1 adet uygulama izin onayı

İl Milli Eğitim Müdürlüğü ADİYAMAN
Telefon: (0 416) 216 11 81 Dahili:150
ozelegitim02@meh.gov.tr Faks: (0 416) 216 45 70
http://adiyaman.meb.gov.tr
Ayrıntılı Bilgi İçin : Özel Eğitim ve Rehb.Bürosu

DANIŞMA
444 0 632
HATTI

EGİTİME
%100
DESTEK

EGİTİMDE REFORM
Daha aydınlık
gelecek!